

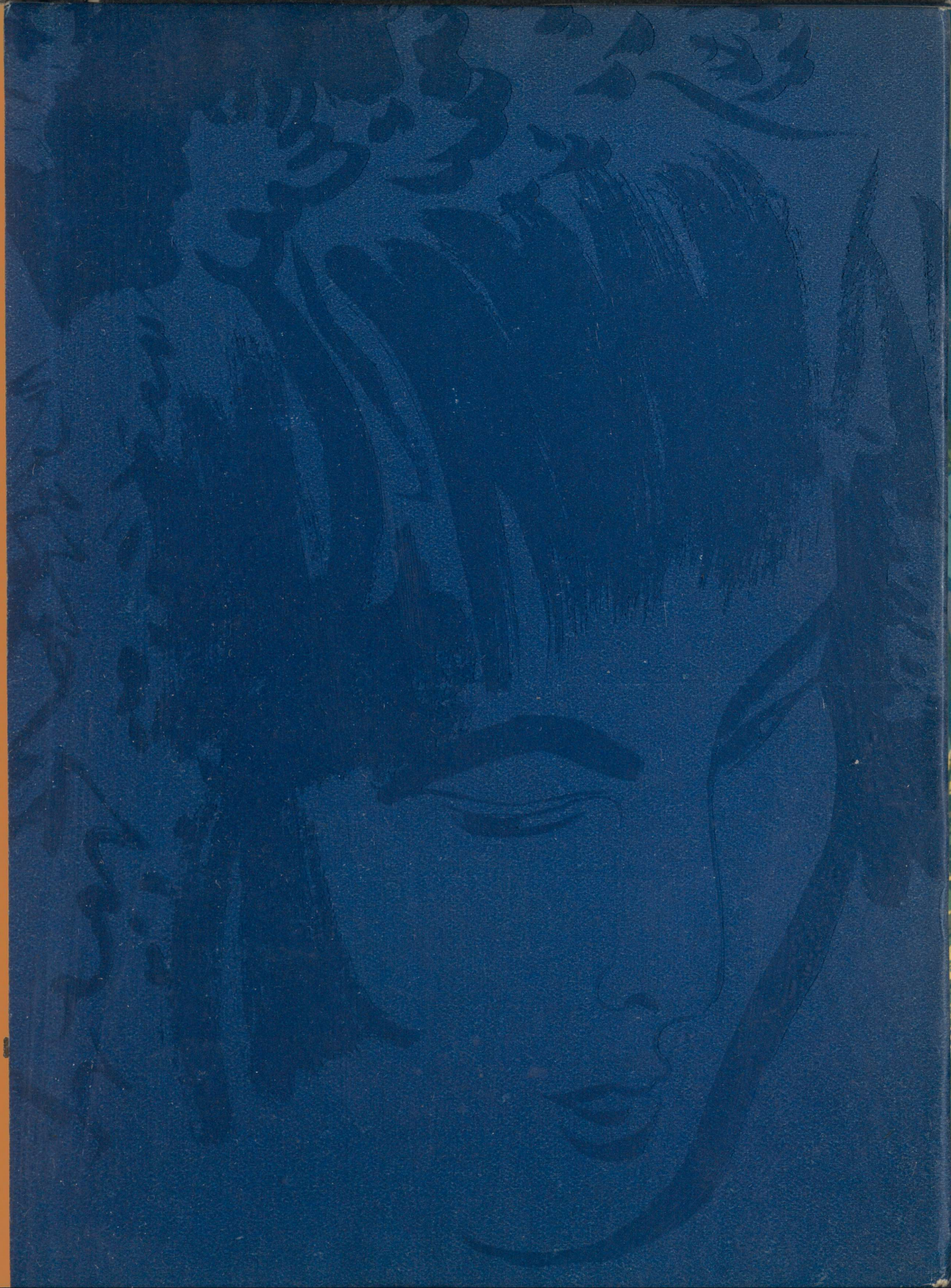
**EVALD
OKAS
PILTE
JAAPANIST**

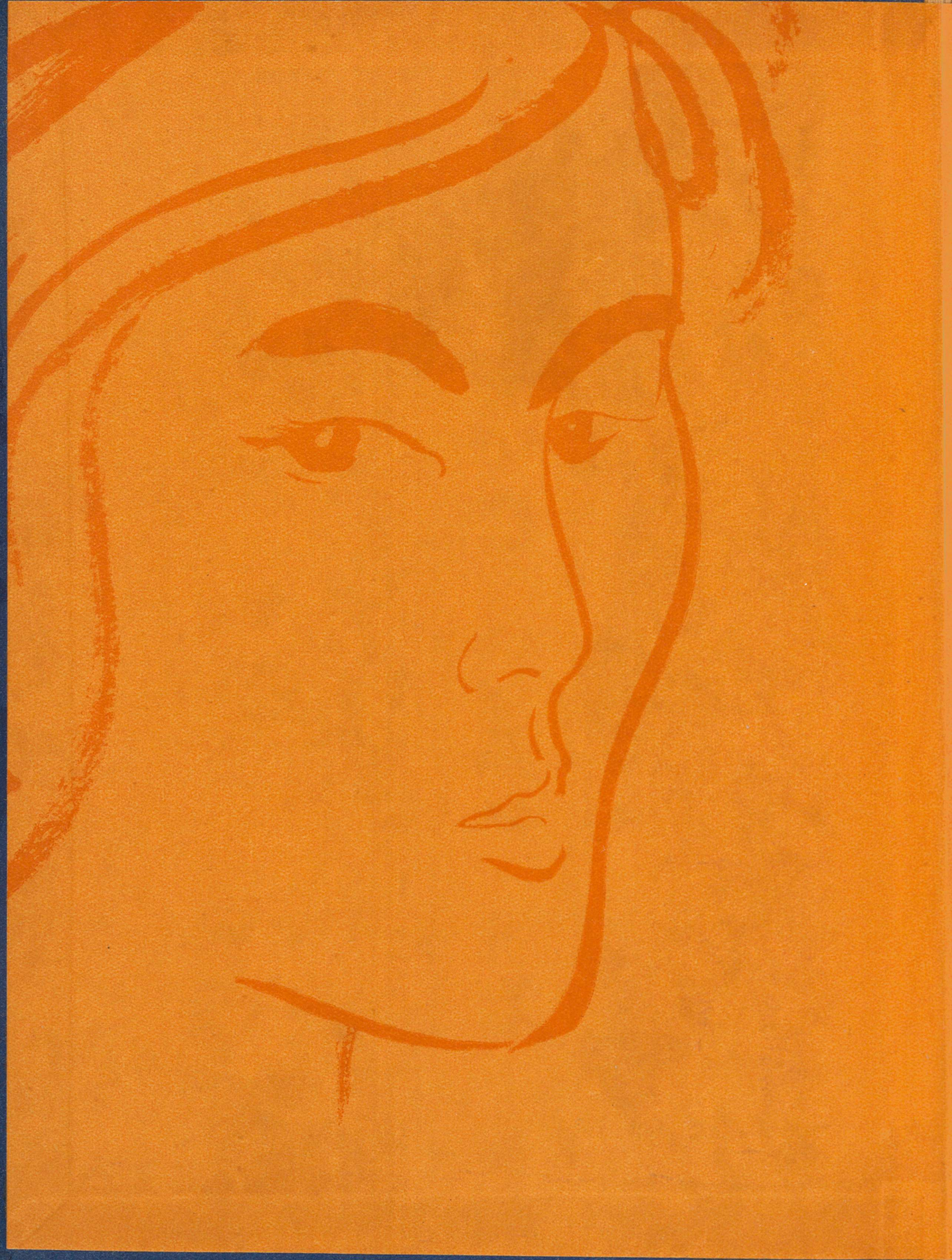

II-2505

Taru Oikari
1809

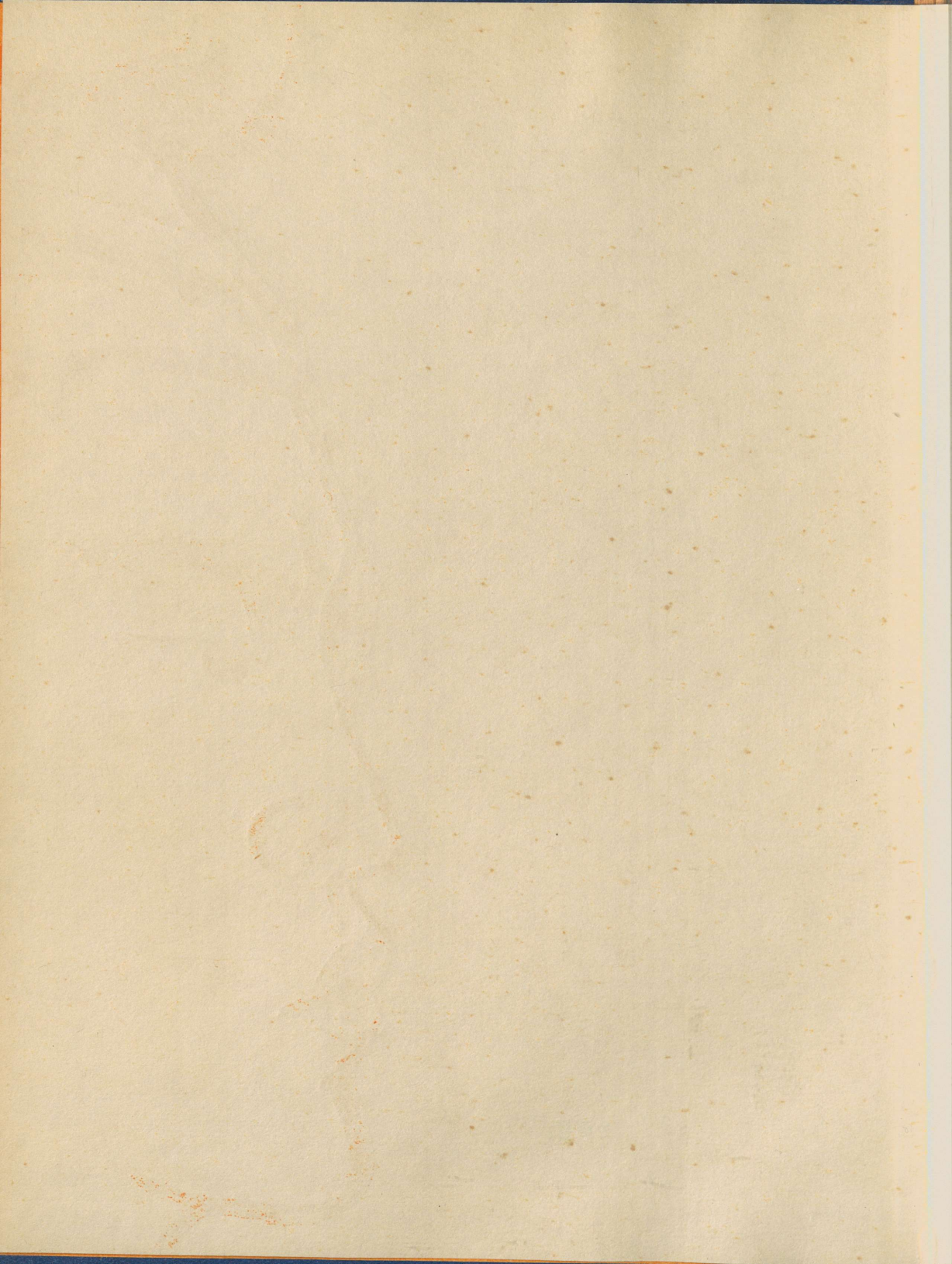

II-2505

Early 1900s
6091

A-28273

II-2505

EVALD
OKAS
PILTE
JAAPANIST

EVALD
OKAS

TARTU ÜLKOOLI
RAAMATUKOGU

A-28273

PILTE JAAPANIST

KIRJASTUS · KUNST ·
TALLINN 1966

91 (T)

0—29

7—3—3

1963. aasta oktoober oli Moskvas erakordselt ilus. Ilmad olid soojad ja tuulevaiksed, kuigi pargiteed kahisesid juba kollasest lehtedest. Keskpäeval maalisid helde päike ja helesinine pilvitu taevakumm meie majesteetliku pealinna lausa kevadiselt nooruslikuks.

Noil reipust sisendavil sügispäevil valmistus meie üheksaliikmeline kunstitegelaste grupp kaugeks reisiks Jaapanisse.

Juba õige mitu aastat oli möödunud minu välisreisidest Madalmaadesse. Järgnesid sõidud Itaaliasse ja Prantsusmaale. Igal maal on oma pale, rahvuslik omapära, oma elulaad, kunstimaailm. Kunstniku silmale annab see palju, pakub mõndagi, mis väärib jäädvustamist reisiplokki. Oma graafilistes lehtedes olen püüdnud nendel reisidel nähtust kokkuvõtteid teha, muljeid üldistada.

Nüüd töötas uus pikk reis vastseid elamusi, mis juba ette erutasid.

Võõrastemajatoas uurisin kodust kaasavõetud kirjandust Jaapani kohta. Millest on kirjutatud rohkem, kas selle kauge ja omapärase maa eksootika võludest ja eurooplasi hämmastavatest idamaistest traditsioonidest või jaapani imperialismi ja militarismi kuritegelikest avantüüridest, mis tõid oma maale kaasa kohutava tragöödia — Nagasaki ja Hirošima õudused?

Meie reisievalmistuste hulka kuulusid ka kaks ebameeldivat süsti koolera ja nn. mustade rõugete vastu. Sellest tekkis kõhe enesetunne, mis kestis reisi vältel mõnda aega.

Võimas õhulind TU-114 viis meid vahemaandumisteta 9000 km kaugusel asuvasse Habarovskisse. Amuurilt õhkus sügisest külma. Rongiteekonnal Vladivostokki nägime selle aasta esimest lund, Kaug-Ida karmide mustjassiniste mägede kohal laiuvad rasked tinahallid pilved aga töötasid verivärskete lumekattele peatset lisa. Seda üllatavam oli õrnsoe meretuul, mis meid vastu võttis Nahhodkas, noores ja arenevas sadamalinnas, mis õigusega on võitnud endale Kaug-Ida värava nimetuse.

Järgmiseks hommikuks oli mugav reisilaev «Grigori Ordžonikidze» kandnud meid Jaapani mere saarte vahelt Vaiksele ookeanile. Pidime meiegi oma nahal kogema, et Vaikne ookean

5 pole sugugi nii leebe, nagu ta nime järgi võiks otsustada!

1. Jaapanlanna vanaaegse soenguga. 1963. Õli.

Praegu, millal Tokio olümpiamängud on seljataga, on huvitav meenutada, et meie reisikaaslasteks «Ordžonikidzel» olid Nõukogude sportlased, kes tookord sõitsid osa võtma rahvusvahelisest spordinädalast Tokios, nn. olümpia eelproovist. Nende hulgas olid Tamara Press, Larissa Latõnina, Galina Prozumenštšikova, meie sõudjad ja võrkpallurid, kelle rinda nüüd ehivad Tokios võidetud olümpiamedalid. Aga laeval tegime tutvust ka grupi Nõukogude Liidust tagasi pöörduvate jaapanlastega. Mitmed neist olid vene keele küllalt hästi ära õppinud ning osutasid lahketeks ja lõbusateks jutukaaslasteks.

Jokohama sadamas tervitasid jaapanlased temperamendikalt Nõukogude sportlasi. Tänaeni püsib mul meeles pilt, kuidas koguka Tamara Pressi ümber sibasid väikesekasvulised jaapani fotoreporterid...

Mõnetunnine peatus Jokohamas, kuni kõik piiri- ja tolliameti protseduurid olid lõpule viidud, ja autobuss viis meid tulede-säras Tokio poole.

Armas lugeja! Tahaksin selle päralejõudmise kirjelduse lõpetada pihtimusega: olen kunstnik ja sõnaseadmisel ei ole sulle pea minu käes kunagi eriti kuulekas olnud. Aga püüan seda, mis jutus puudu jääb, oma võimete piirides tasa teha kujundite keeles, mis on mulle kodusem ja omasem.

ESIMESEL HOMMIKUL

Meie esimesel hommikul Tokios kerkis «tõusva päikese maa» päike erepunase kettana. Kollakas taevast linna kohal oli selge ja pilvitu.

Hotelli «Fairmont» neljanda korruse aknast avanes ärkavale linnale perspektiivikas vaade. Ühelt poolt tõusis kiiresti hah-tuvast udust ajalooline keisriloss oma raskepärase müüri-ga, mille ees laius vallikraavi sogane vesi. Teiselt poolt paistsid moodsa linna kõrged ja nurgelised vormid. Hommikuses vaiku-ses hõljusid hoonete kohal mitmevärvilised õhupallid kireva jaapanikeelse reklaamiga. Majade vahel lokkas puude ja põõ-saste rohelus.

7 Mida kõrgemale kerkis päike, seda elavamaks muutus tänava-liiklus. Autode ja muude mootorsõidukite müra segunes tööle-

ruttajate häältega: askeldava suurlinna päevase tööritmi algus.

Meie vastuvõtjad — Jaapani—NSV Liidu Sõprusühingu esin-
dajad — alustasid sissejuhatavaid seletusi oma maa kohta
umbes nii:

«Jaapan on eurooplastele mõnevõrra arusaamatu maa. Et teda
ja tema rahvast sügavamalt tundma ja mõistma õppida, sel-
leks peab siin viibima pikemat aega. Teie käsutuses on aga
kahjuks üsna vähe päevi.»

Külalislahkete vastuvõtjate auks tuleb tunnistada, et nad
püüdsid neid päevi väga sisukalt täita, tegid kõik, mis nende
võimuses, et meile oma maad igakülgsest tutvustada.

Kaardil paistab Jaapani saarterühm tema naabruses asuvate
mandririikidega võrreldes üsna väikene (ta pindala on 372 000
ruutkilomeetrit). 20 000 kilomeetrit on Jaapanil mereranda.
Mandri moodustavad neli suurt saart: Hokaido, Honšiu, Šikoku
ja Kiušiu. Need omakorda on ümbritsetud rohkem kui 3000-st
väiksemast saarest. Ja kui seda Jaapani maa-ala vaadata ainult
kaardilt, siis nagu ei tahakski uskuda, et neil saartel elab üle
96 000 000 inimese. Jaapan on praegu rahvaarvu poolest seits-
mendal kohal maailmas. On olnud aastaid, kus elanikkonna
aastane juurdekasv on olnud 900 000 inimest.

Iidsest ajast on jaapanlased oma maad nimetanud väga poeeti-
liselt: Dai Nippon, mis tähendab tõusva päikese maa. Vana
legendi järgi olevat Jaapani maa tekkinud päikesest ja Jaapa-
nist pidavat ta paistma muule maailmale... Teine legend
jutustab, et Jaapan olevat olnud jumalanna Ameterasu asu-
paigaks, kelle maal võidutsenud looduse, esivanemate ja
valitsejate kultus. Valitseja — mikaado — olevat taeva poeg,
varustatud ülimalt tarkuse ja võimuga ning teda pidid kõik
kummardama ning austama.

Seda kõike uskus jaapanlane küllalt kaua. Nüüd aga on nende
usk mikaadodesse tõsiselt kõikuma löönud. Seda on põhjusta-
nud Jaapani ajalugu.

Eespool viitasin juba Jaapani kapitalistliku arengu kiirusele.
XX sajandi alguseks oli jaapani kapitalism jõudnud juba impe-
rialismi staadiumi. Ja jaapani imperialismi tugev sõjalis-feo-
daalne iseloom ilmnis juba varakult. 1904. aastal alustas

Jaapan sõda tsaari-Venemaaga mõjusfääride pärast Koreas ja Mandžuurias. Kuigi Jaapan väljus sellest sõjast võitjana, ei jätnud see avantüür riigi majandusele kurnavat mõju avaldamata. Esimeses maailmasõjas otsustasid Jaapani monopolid kasutada kahe imperialistliku grupeeringu kokkupõrget, et ellu viia oma anastuslikke plaane Hiina vastu. Järgnesid Jaapani interventsioonid Nõukogude Liidu ja Mongoolia vastu. Nõukogude Kaug-Idast ja Mongooliast löödi jaapani intervendid peagi välja. Kuid Hiinas võidetud positsioonid tähendasid jaapani imperialistidele pikki aastaid lausa kullavihma. Jaapani monopolistlik positsioon Hiinas hakkas varsti peavalu valmistama Ameerika Ühendriikidele. Ei jõudnud veel vaibuda ühe ülemaailmse verevalamise järellainetused, kui hakkas sõlmuma uute vastuolude pundar Kaug-Idas. Ja Teises maailmasõjas, mille alustasid saksa ja itaalia fašistid, puhkesid kohe jälle valla ka jaapani imperialismi saamahimud.

Kas on vaja kulutada palju sõnu selleks, et rääkida Teise maailmasõja tagajärgedest jaapani rahvale?

Ruttaksin veidi ette oma sõprade jutustusest, millega püüti meile anda põgusat ülevaadet Jaapani hilisemast ajaloost. Silmade ette kerkivad pildid paigast, kus Teise maailmasõja lõpupäevil leidis aset sündmus, mida õigustatult nimetatakse inimkonna senise ajaloo suurimaks tragöödiaks. Hirošima Rahu-park, mis on rajatud aatomipommi plahvatuse epitsentri tuhale ja varemetele...

Ja me mõistame, miks Inone Tadao, Jaapani — NSV Liidu Sõprusühingu juhatuseliikme sõnadest kõlab kirglik-vihane toon, kui ta nüüd kõneleb sellest, et Ameerika Ühendriigid ei pidanud pärast sõja lõppu kinni Potsdami lepingu põhimõtetest Jaapani demilitariseerimise ja demokratiseerimise kohta, et Jaapani valitsus on sõlminud Ameerika Ühendriikidega sõjalise liidu kõigi sellest tulenevate ohtlike tagajärgedega, ja et Jaapani sõltuvus Ühendriikide agressiivsetest taotlustest mõjutab vahetult Jaapani töötava rahva elujärge.

Aga Inone Tadao jutustab meile ka Jaapani ametiühinguliikumise aktiveerumisest, sellest, et Jaapani Kommunistliku Partei ridadesse kuulub juba üle 100 000 inimese, Jaapani rahu-

Ja me mõistame ka seda, miks ja kuidas on kokku kuivanud jaapanlaste usk mikaadode tarkusesse ja vägevusse.

TOKIO Jaapani rahva elust, tema tööstusest ja kultuurist annab kõige mitmekülgsema pildi Jaapani pealinn Tokio.

Tokio asub Hondo saare kagurannikul. Linna asutamise aastaks loetakse 1457. Algul nimetasid jaapanlased oma pealinna Ida pealinnaks — Jedo, alles 1868. aastal asendati Jedo nimetus Tokioga. Linn on tihedalt paiknenud Kvanto monotoonsel tasan-dikul ja kauni Tokio lahe ääres. Tokio on jagatud 23 eri rajooni, mille juurde kuuluvad ka Vaikses ookeanis paiknevad 7 saart.

Tokio territoorium on üsna suur — üle 2000 ruutkilomeetri. Linna läbimiseks kulub kaks tundi raudteesõitu.

Äsjase rahvaloenduse andmeil elab Tokios üle 10 500 000 inimese. Elanike juurdekasv on olnud viimase viie aasta jooksul 2 000 000 inimest. Statistika andmetel sünnib Tokios iga kolme minuti järel üks inimene, sureb iga kümne minuti järel üks inimene.

Tokio peamiseks omavalitsusorganiks on 120-liikmeline linnavalikogu, kelle eesotsas seisab kuberner, kes valitakse neljaks aastaks. Linnavalitsuse võimudele allub umbes paarsada tuhat mitmesugust ametnikku, üle 30 000 politseiniku, 50 000 pedagoogi ja 10 000 tuletõrjujat.

Tokio on üle elanud kaks katastroofilist maavärisemist, üks rohkem kui 60 aastat tagasi, teine 40 aasta eest. Nende tagajärjel hävis ligi kaks kolmandikku linnast.

Õudustundega mäletavad jaapanlased 1923. aasta 1. septembril aset leidnud kohutavat maavärisemist. Maa vappumine algas keskpäeval, ajal, mil liiklus tänavail oli kõige elavam. Mõne hetkega varisesid kokku suured majad, inimeste hulgas tekkis paanika, keegi ei teadnud, kust kaitset otsida. Suured jaama-hooned, kuhu põgenes massiliselt inimesi, matsid enda alla tuhandeid. Purunesid sillad, sadamad ja tornid. Traagiline oli 17 000 puuvillaketraja saatus, keda vabriku peremees streigi

11 kartusel sulges ruumidesse, kust polnud pääsu puhkenud tule-

kahju eest. Tulekahjus plahvatasid relvalaad, tuli möllas gaasijuhtmeis ning linn kujunes nagu tulepõrguks. Sapööridel tuli õhkida rohkem kui sada maja, et tulemõllule piiri panna. Alles päikeseloojakuks rahunes märatsev maakamar.

Kokkuvarisenud ehitiste rusude all ja tulekahjus hukkus iigemale 140 000 inimest, Tokio naaberlinnas Jokohamas üle 100 000 inimese. Veel mõni aeg hiljem surid paljud linnas puhkenud koolera tagajärjel. Tohutud olid ka majanduslikud kahjud. 300 000 maja muutus rusudeks, paar miljonit inimest jäi peavarjuta.

Võrdluseks olgu toodud mõningad andmed paljukannatanud Tokio kohta ka Teise maailmasõja päevil. 70—80% linna elanikest purustati, pommitamised nõudsid Tokiolt 167 000 inimese ohvrit, üle kahe ja poole miljoni jaapanlase sai sõjakeerises haavata.

Ka Jaapani tujukas loodus on Tokiot vähe hellitanud. Taifuunide ja tulekahjude tagajärjel hävib linnas iga aasta palju elamuid. Igal aastal on kogu Jaapanis kuni 50 000 tulekahju. Seepärast ei saa juttu olla ka hävinud linnaosade plaanipärasest taastamisest.

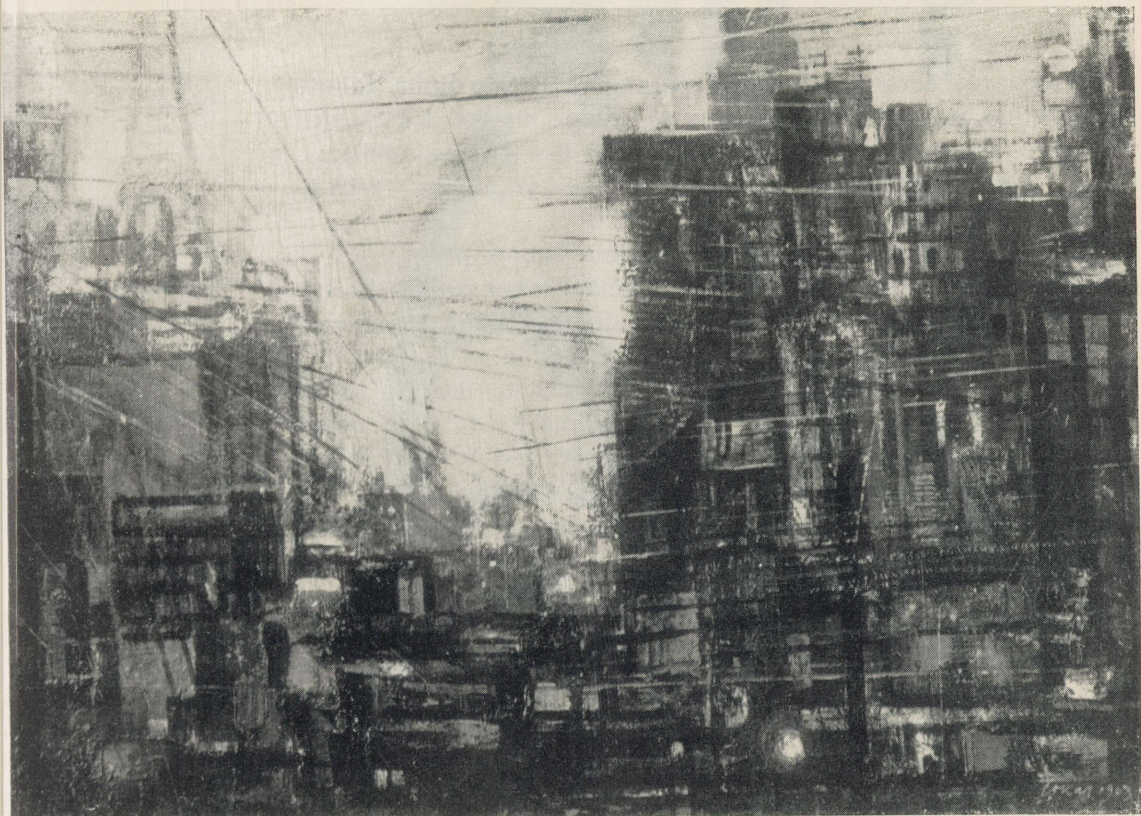
Ent elu voogab edasi. Varemelt tõuseb ikka ja jälle uus elu.

Uhkelt ja suursuguselt kasvab uus Tokio, üks tänapäeva moodsamaid suurlinnu Jaapanis.

Tänane Tokio meenutab oma arhitektuurilt ja üldilmelt mõningal määral kaasaegseid Ameerika suurlinnu: kõrged ehitised, sirged tänavad, tihe liiklus, kiire elutempo.

Tokio äärelinnad aga erinevad täiesti moodsast kesklinnast. Kõrgete kivist pilvelõhkujate asemel näeme agulites madalaid ja halle jaapani stiilis vundamentideta puuehitisi, tänavad on korrapäratud ja juhuslikult rajatud.

Uustulnukat häirib Tokios tänavanimede puudumine, eriti siis, kui mõne tänava pikkus ulatub 40—50 kilomeetrini. Üksnes tänavanurgal on number või täht, üsna harva tänava nimetus. Ka on numbrita paljud majad. Tokiolased taipavad ise, et see muudab võõraile linnas orienteerumise enam kui keeruliseks, ja andsid meile kindla lubaduse olümpiamängude alguseks asi korda seada. Usun, et nad selle lubaduse ka täitsid.

Tokioga tutvudes haarab sind paratamatult suurlinna tohutu liiklemine. Ainuüksi metrooliine on kokku üle 50 kilomeetri. Nende jaamahooned on aga kujundatud üsna tagasihoidlikult, kui mitte arvestada ülepakkumist kõikvõimaliku reklaamiga.

Arhitektuurilisi vaatamisväärsusi leidub Tokios palju. Möödaminnes olen juba märkinud linna keskel asuvat keisripaleed, mis on ehitatud kunagise kindluse kohale. Valitsevad klassid püüavad lihtrahvale seniajani sisendada, et see on püha paik. Rahval on võimalik paleed külastada üksnes keisri sünnipäeval ja uusaastapäeval. Omapäraselt ja arhailiselt mõjub palee ümber laiuv iidne park. Põlised tumerohelised männid ja hele jaapani rahvuslikus stiilis palee paistavad üle müüri, mille ees väljakul on turistidel ja ka jaapanlastel kombeks end pildistada lasta.

Palees praegu elav eakas keiser Hirohito kannab oma kõrget tiitlit 1926. aastast. Riigivõimu seisukohalt on tema tähtsus aga sümboolne, riigi valitsevaks organiks on parlament, mis koosneb esindajatekojast ja nõunikekojast, kõrgemaks täidesaatevaks võimuorganiks on ministrite kabinet.

Tokiol on põhjust uhke olla oma kõrgeimale ehitisele — televisioonimastile (Tokio Tava), mis ületab pikkuselt 13 meetri võrra Pariisi Eiffeli torni, olles 333 meetrit kõrge. Televisiooni-torn on võimas terasehitis. Selle tipus asuvad viis saatejaama, torni jalamil aga kaubamajad, restoranid, muuseumid, kohvikud. Torni korrused kubisevad turistidest, keda kannavad 125 meetri kõrgusele kiirliftid. Kõrgelt avaneb maaliline vaade linnale: lõputust majademetsast kerkivad esile pilvelõhkujad, nende vahel väikeste puumajade rajoonid, mis annavad järjest ruumi terase ja betooni hoogsale lainele. Kaugemal silmapiiril paistavad meri, sadam, laevad. Selge ilmaga võib näha ka Fudžijamat.

Tokio tänavapilt on väga kirev. Eurooplasi ei näe eriti palju. Jaapanlane ei loobu aga ka tänaval oma sissejuurdunud kommetest. Tavade hulka tuleb ilmselt lugeda ka seda, et emad kannavad kõikjal lapsi kaasas — seljas. Üldiselt juurdunud kombeks on ka see, et portfelli asemel kantakse kirjusid rätte, millesse õpetaja pakib oma raamatud, õpilane koolitarbed, arst

instrumendid. Huvitava piasjajana võis tähele panna, et arstid kannavad paelteta saapaid ja kingi: neil on ju palju majast majja käimist, jaapanlase majja astudes tuleb aga kõigil kingad jalast võtta.

Jaapanlaste riietust iseloomustab lihtsus. Rohkesti esineb euroopalikku rõivastust, eriti meestel. Kuid viimasel ajal on jälle ausse tõstetud ka kimono. See ei ole sugugi alati ere, on tihti hoopis must, pruun või tumelilla. Eredavärvilisi kimonoid kannavad ainult noored tütarlapsed ja lapsed. Kimono lõikel on sümboolne mõte. Ka siis, kui kimono valmistatakse uhkest brokaadist, lõigatakse riie algul tükkideks, et tükid hiljem jälle kokku sobitada ja kokku õmmelda. Selline komme näib esialgu veider, kuid sel on usuline põhjendus: Buddha õpetuse järgi peab inimene käima räbalais. Ja pühakirjast kinni pidada sooviv jaapanlane lõikab ka särava ja sädeleva brokaadi tükkideks, et usu nõuded formaalselt täidetud oleksid.

Just rahvariiete traditsioonis paistavad silma jaapanlaste praktilisus ja ilumeel. Nii kodus kui ka tänaval kantav kimono on tõepoolest väga mugav. Väikeste jaapanlannade figuuri muudab kimono kuidagi eriti saledaks, nukulikuks. Ja tikandite peene väljatöötuse poolest ei ole jaapani kimonotel tõesti võistlejaid! Tikandid ja pitsid on niivõrd levinud, et neid võib näha ka kõige moodsamate sõiduautode kardinaalil, istmekatetel, patjadel. Kunstipäraselt töödeldud on jaapanlasel ka kõige lihtsamad jalanõud ja tarbeesemed. Ent pöördugem tagasi Tokio tänavale.

Teine üldmulje: temporikkus. Meile räägiti, et üksnes autode arv ulatub Tokios üle miljoni. Iga liiki mootorsõidukite vahel trügivad akrobaatidena jalgratturid, hoides sageli ühel käel kaubapakke ja isegi kandikuid taldrikute ja kausside virnaga. Aeg-ajalt vilksatavad kuulsad rikšad, aga nende vastu tunnevad huvi peamiselt turistid. Rahutu suurlinn ise aina tõttab ja ruttab. Tokio taksojuhid kihutavad pöörase kiirusega, asjata ei nimetata neid *kamikatsedeks* — surmasõitjateks. Mingeid kitsendusi ei pea enda kohta maksvaks ka ameerika sõjaväeautod. Pole siis ime, et liiklemise juhtimiseks rakendatud tänavavaljuhäälajad annavad pidevalt informatsiooni ka selle kohta, millised haiglad võtavad vastu liiklusõnnetuste ohvreid!

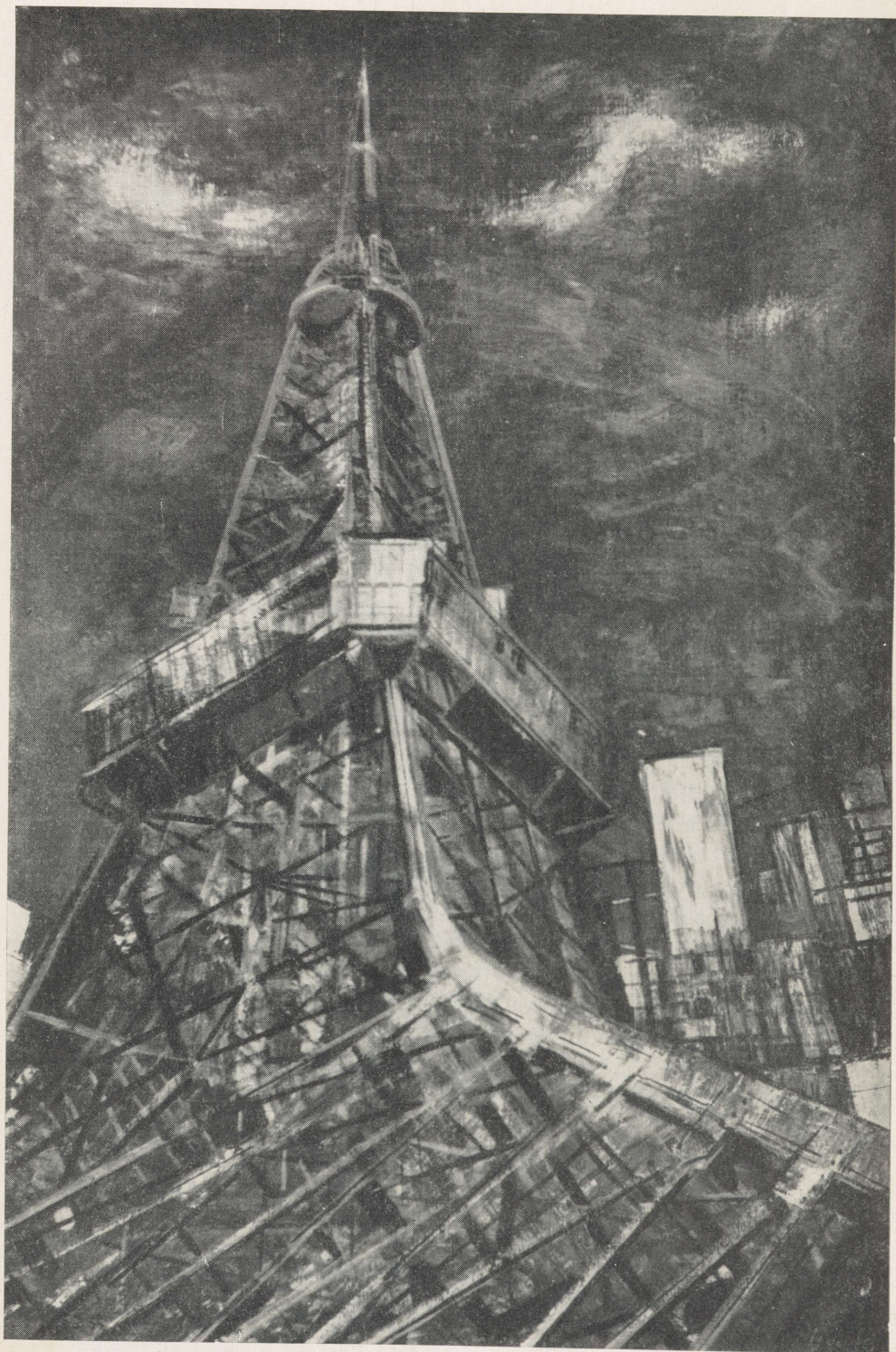
Eriti kärsitu ja kärarikas on Tokio tulederohke peatänav Ginza, mis ehitati euroopalikuks kaubanduskeskuseks juba 1876. aastal. Mitukümmend hiigelkaubamaja meelitavad siin ostjaid ligi. See on lausa hämmastav segu jaapani rahvuslikust omapärsast ja «ameerikalikust elulaadist». Eskalaatorid viivad ostja ühelt korruselt teisele. Kaubad on jaotatud nii, et alumistelt korruselt saab kallimaid, ülemistelt odavamaid kaupu. Igas uues osakonnas võtab ostjaid vastu viisakalt kummardav ja kniksutav võluv näitsik. Kaupu demonstreeritakse seansside viisi, ostjate rabamiseks kõige sensatsioonilisemaid trikke käiku lastes. Aga samas võib kaubamaju ka kõige rahulikuma südamega kasutada puhkamis- või kohtamispaikadeks; kauplustes võib istuda valmispaandud mugavatele toolidele, jälgida televisioonisaadet või vaadata kunstinäitust, ja keegi ei sega sind. Üksnes siis, kui külastaja on huvitatud ostmisest, astub ta juurde kohe ülilahke naeratusena ja teenistusvalmis müüjatar.

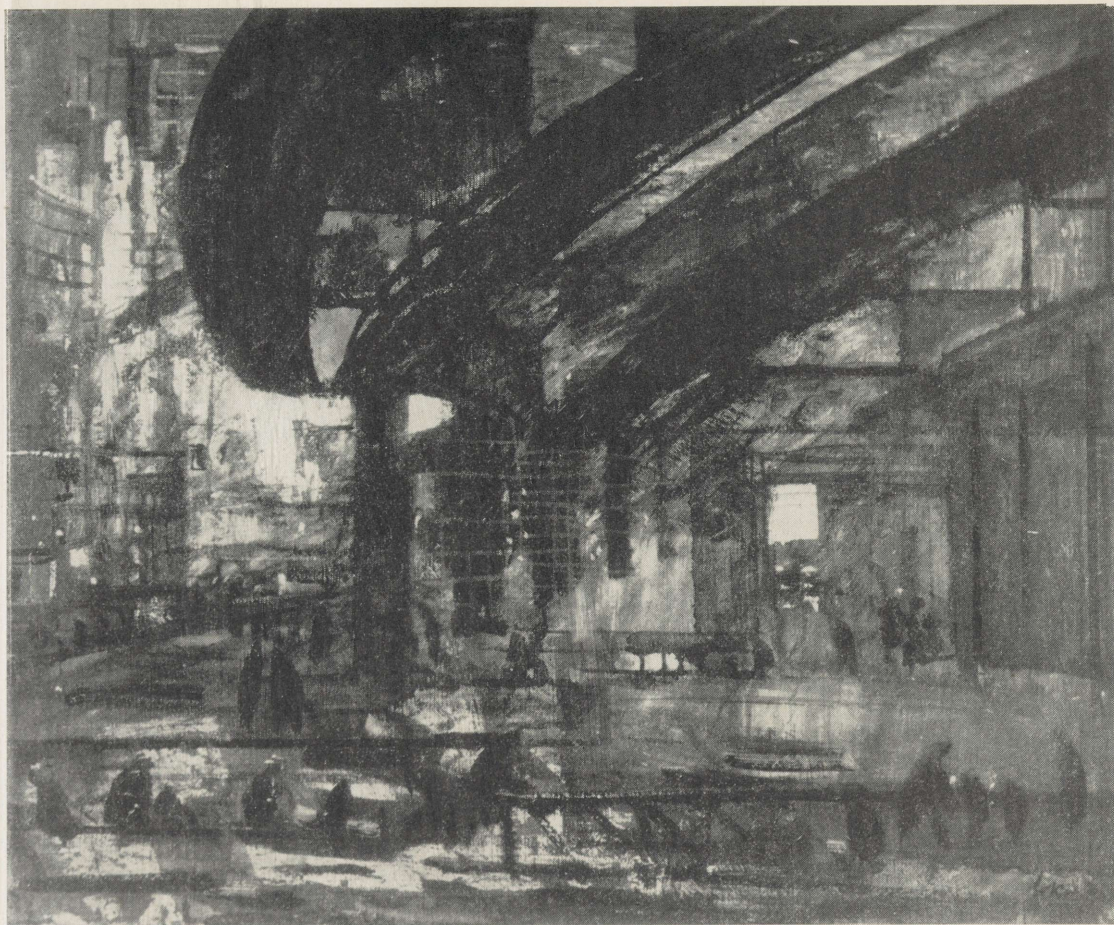
Fantastilisse tulederohkele upuvad Tokio peatänavad öhtutundidel. Tuhanded valgusreklaamid hiilgavad ja värelevad, süttivad ja kustuvad. Kelle silm suudaks seda kõike vastu võtta? *Sony* — see tähendab raadiotarbeid ja televiisoreid, *Sišei-do* — kosmeetikakaupu, *Seiko* — kelli, *Sapporo* — õlut. Ei puudu muidugi ka säravad ülistuslaulud «Esso» bensiinile, kookakoolale, pepsi-koolale jne. Kõrghoonete katustel jooksevad reklaamtuledes viimased uudised. Kui märkad selliseid värvilistes tuledes kujundeid nagu metsik kauboi või revolver, võid kindel olla, et kuskil lähedal asub kino. Alasti tantsupaari kujutis kutsub teid lõbutsema Pariisi moodi.

Lõbustusasutusi on Tokios palju. Räägiti, et olümpia ajaks suurendati restoranide, baaride ja ööklubide arvu veelgi, nii et neid tuleks vähemalt üks iga 200 inimese kohta.

Ka Jaapani puhtrahvuslikes restoranides tuleb külastajail kindad jalast võtta. Põrandad on kaetud riisiõlgedest punutud mattidega. Toolid puuduvad, istutakse põrandal, patjadel. Kimonos võib see tõenäoliselt palju mugavam olla kui ülikonnas! Ent nii või teisiti, ristamisi seatud jalad «surevad», varsti tunned, et tahad end kuidagi sirutada. Naistel on veidi kergem, neil pole lubatud jalad risti istuda. Nemad on pool-lamavas asendis ühel küljel.

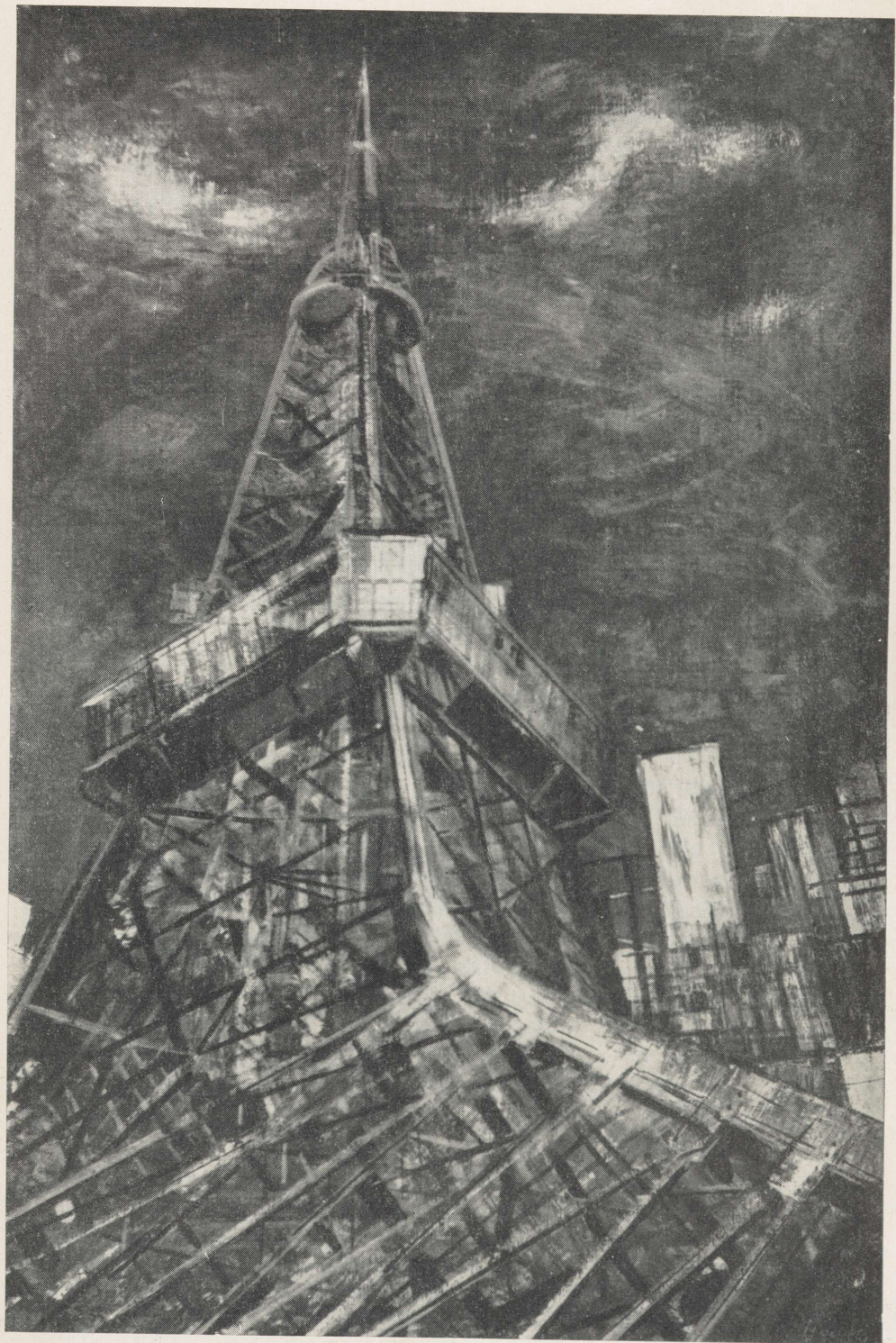

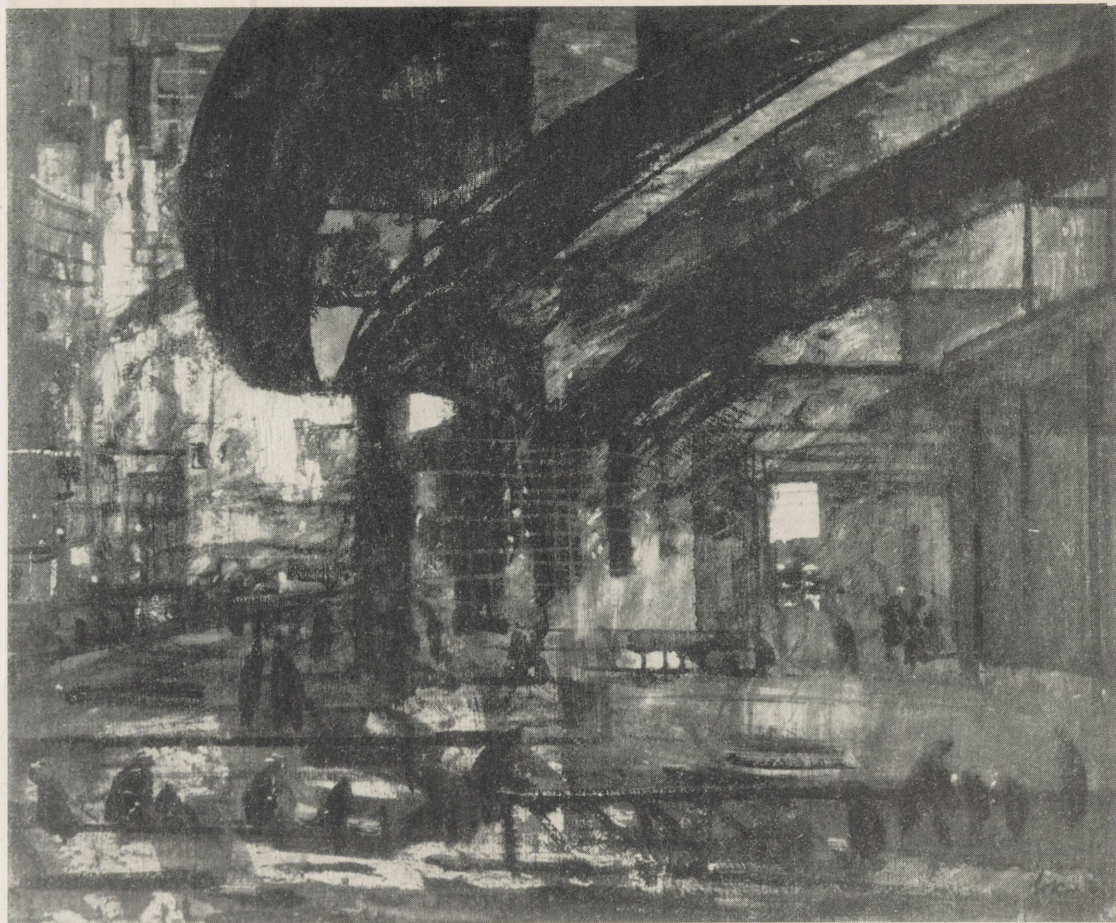

3. Tokio torn. 1963. Õli.

4. Tokio. 1963. Õli.

3. Tokio torn. 1963. Õli.

4. Tokio. 1963. Õli.

5. Hanako. 1963. Öl.

Jaapanlaste toidus on esikohal riis. Selle kõrvale süüakse kala ja aedvilja. Saia ja leiva turustamine on suurenenud pärast Teist maailmasõda. Ühe jutustuse järgi nägid jaapanlased esmakordselt leiba 1543. aastal Portugali laeval, mis viibis Jaapani vetes. Alkohoolsetest jookidest on kõige rohkem käibel kahekümnekraadne riisiviin *sake*, mida juuakse kuumalt. Söögi alla ja söögi peale käib roheline tee. Algul ei tundu see kuigi maitsev, mulle näiteks pakkusid selle tee joomisel peamist mõnu ainult kaunid žestid, millega teda serveeriti, graatsia ja elegants, millega jaapani naised teetasse käsitsevad. Hiljem harjud, ja tajud roheline tee värskendavat toimet organismile.

Jaapanlased ise tähendavad, et nende toite on parem vaadata kui süüa. Võib-olla. Kuid üldiselt on siiski nõnda, et kui jaapani restoranis serveeritakse näiteks kala, siis tunned siiski ka maitsest, et see on kala. Võrdluseks võiks öelda hiina köögi kohta, et seal küll iga kord aru ei saa, mida sa sööd.

Külalislahkus ei jäta neis paikades midagi soovida. Ent sel teenistusvalmidusel on kibe kõrvalmaitse, kui tead, et need ilusad ja lahked tütarlapsed, kes sind teenindavad, peavad osa oma sissetulekust peremehele maksma. Restoraniomanik vallandab jalamaid teenija, kes ei too tema arvates küllaldaselt tulu. Mis puutub külaliste lõbustamisse, eriti ööklubides, siis ei ole eevaülikonnas tantsijataride kujutised nende uste kohal muidugi üksnes reklaam. Kallimate lõbustusasutuste alastikultuuri- revüüdes esineb isegi kuni sada kõige napima rõivastusega kaunitari.

Tarvitseb teil aga vaid Tokio tuledes säravalt peamagistraalidelt kõrvaltänavasse pöörata, ja te võite näha kapitalistliku suurlinna tavalisi varjukülgi. Kindlasti peatab teid mõni pealetükkiv agent, kes püüab teid veenda külastama mõnd öölokaali või... masseerimisasutust või kehakultuuriseltsi. Nende süütute nimetuste taga peituvad lõbumajad, urkad, kus kaubitsetakse narkootiliste ainetega. Jaapani ajalehed ise kirjutavad, et viimase kümne aasta jooksul on kohtulikule vastutusele võetud üle 22 000 inimese, kes äritsesid uimastusvahenditega. Samade allikate järgi arreteeriti 1963. aastal kuue kuu jooksul kuritegude ja huligaanitseamise eest üle 110 000 alaealise. Meie

21 sealoleku ajal oli jaapanlastel veel värskelt meeles protsess

gangsterijõugu üle, kes värvas tööpakkumise sildi all 15—17-aastasi tütarlapsi ja «loovutas» need siis restoraniomanikele külaliste «lõbustajateks», tehes seda muidugi soliidse tasu eest. Üldiselt konstateeritakse, et noorsoo moraali laostamisele aitavad suuresti kaasa ameerika filmid ja kollase kirjanduse uputus, mis ergutavad madalaid kirgi. Kuid peamine põhjus seisneb siiski sotsiaalsetes elutingimustes.

Muidugi, Tokio on ka Jaapani kui arenenud industriaalmaa tähtis tööstuskeskus. Tokio äärelinnades tegutsevad suured masinaehitustehased, auto-, raadio- ja keemiatööstusettevõtted. Jaapani tööstust üldse iseloomustab intensiivne moderniseerimisprotsess. Paljusid ettevõtteid rekonstrueeritakse, varustatakse uute moodsate seadmetega, mis enamikus imporditakse Ameerika Ühendriikidest. Moderniseerimisega käib aga paratamatult kaasas tööliste töö intensiivistumine, osa tööjõu üleliigsiks muutumine. Just sellest on tingitud töötute armee kiire suurenemine viimastel aastatel.

Mõnel määral aitasid tööpuudust leevendada ettevalmistused olümpiamängudeks. Meil avanes võimalus heita põgus pilk gigantsele tööle, mis sel ajal täie hooga käis hiiglaslikel spordiehitustel, uute liiklusmagistraalide, metrooliinide ja õhuraudteede ehitamisel, linna korrastamisel. Et Tokio olümpiamängud tõepoolest suurejooneliselt korda läksid, sellest on nüüd palju kirjutatud ja räägitud. Need kiidusõnad on ära teeninud jaapani rahvas, kelle töökus, distsiplineeritus ja organiseerimisoskus paistavad tõepoolest silma.

Mõni sõna veel Tokiost kui kultuurikeskusest.

Reklaambrošüürid kinnitavad, et Tokios on 600 kino ja mitukümmend teatrit. Jaapanis tegutsevast 2100 kirjastusest asub 1700 pealinnas. Tokios on 84 kõrgemat õppeasutust, kus õpib 300 000 üliõpilast. Aga üksnes kolm ülikooli on riigi ülalpidamisel, kõik teised on eraettevõtted.

Käisime Tokio üliõpilastänaval — Kandal. Seal äratub otsekohe tähelepanu raamatukaupluste rohkus. Räägiti, et neid olevat seal ligi paarsada. Tänavava üldpilt meenutab Pariisi bukiniste Seine'i kaldal. Otse tänavatele asetatud riulitelt valivad noored neid huvitavaid raamatuid, istuvad ja süvenevad neisse. Ostjaid on väga vähe. Miks? Sellele küsimusele pole raske vastata.

Õppemaks eraülikoolides on umbes 50 000 jeeni aastas, peale selle veel 30 000 jeeni suurune sisseastumismaks. Ainult riiklikes ülikoolides on õppemaks veidi väiksem.

Jaapani kunstiarded on koondunud Tokio suurematesse muuseumidesse: Riiklikusse Lääne-Euroopa Kunsti Muuseumisse, Tokio Kunstigaleriisse, Riiklikusse Kaasaegse Kunsti Muuseumisse ja Moodsa Kunsti Rahvamuuseumisse.

Nendega tutvumisele pühendasin muidugi lõviosa oma ajast.

TOKIO
RIIKLIK
KUNSTI-
MUUSEUM JA
CHINZAN-SO
ILUAED

Riiklikus Kaasaegses Kunstimuuseumis ei olnud mul võimalik põhieksponaate näha, sest samal ajal oli muuseumi kõigis ruumides kuulsa Pariisi kunstniku Marc Chagalli loomingu suurejooneline ülevaatenäitus.

Suurt huvi pakkus väljapanekute poolest eriti rikas Tokio Riiklik Kunstimuuseum. Seal on eksponaate alates neoliidiajastust kuni tänapäevani.

Jaapani rahva andekusest kõnelevad ta peenkäsitööd, puust ja bambusest töödeldud mitmesugused tarbeesemed. Samuti köidavad tähelepanu arvukad portselanesemed, siidtikand, elevandi- luust töödeldud iluesemed, pronksivalutooted.

Jaapani sündmusterikkas ajaloo kasvas ja arenes ka tema kultuur, võrsus tema omapärane kunst, mis oma peene teostuslaadi ja stiili poolest ikka ja jälle köidab kunstihuviliste meeli. Sellest, millal Jaapan koosnes veel reast väikeriikidest, mis tegelikult kujutasid endast suguharude liitusid, on nüüd möödunud palju sajandeid. Need liidud püüdsid üksteise võidu laiendada oma võimupiire ja sagedased sõjaretked viisid neid kokkupuuteisse Hiinaga, maaga, mille kultuuritasemega võrreldes tolaegne jaapani kultuur oli veel üsna algeline. Hiinlased andsid Jaapanile kirja ja hiina kultuuri mõjul oli Jaapanile suur tähtsus tema edasiste arengusuundade kujunemisel.

Hiina mõju avaldub kujukalt jaapani ehitus- ja maalikunstis. Jaapani vanad templid on, nagu kõik budistlikud kultusehitised, kaarjad, kõverate katustega, rikkalikult kaunistatud maalide, skulptuuride ning metallehistega. Jaapani hilisem kunst, eriti

maal, on hiina kunstiga võrreldes siiski mõnevõrra dekoratiivsem ja suurejoonelisem. Kunstiliselt huvitavamad ja omapärasemad on templite ja losside seinu kaunistavad dekoratiivmaalid.

Ka jaapani maalikunsti areng on seotud peamiselt buda usuga ja selle rangete traditsioonidega: ei jäljendatud reaalseid loodusvorme, vaid need asendusid teatava suurejoonelise ja piduliku vormikõnega.

Jaapani dekoratiivsed seinamaalid kuuluvad nn. hilisemasse Kano koolkonda, mille silmapaistvaimad meistrid olid Masanabu Kano ja Motonobu Kano. Nende maalimismaneeri, tehnilisi võtteid ja motiivivalikut jälgisid hilisemad meistrid veel kaua aega.

Ei saa jätta märkimata ka žanrimaali, mis kuulub Ukijoje koolkonda. Selle koolkonna meistrid kujutasid igapäevast olustikku siiralt ja ilustamata. Ukijoje koolkonna teerajajaks oli Matabei Iwasa.

Peaaegu sama vana kui seinamaal on ka kakemono maalimislaad. See on maalimine kokkurullitavale siidile või paberile, kusjuures kujutatakse kas maastikumotiivi või stiliseeritud linde ja loomi. Kakemono kunst on jaapani maalikunsti populaarsemaid vorme, mis on levinud ka väljaspool selle kunsti sünnimaad.

Eriti tähtis koht jaapani kunstiajaloos kuulub puulõikekunstile, mille peamisi viljelejaid oli Hişikava Moronobu, samuti Ukijoje koolkonna esindaja.

Suurepärased, virtuooslikult teostatud on hilisema puulõikemeistri Kitagava Utamaro tööd. Jaapani nimekad puulõikemeistrid, nagu Utagava Tojokuni, Tošusai Šaraku on loonud graatsilise joonega portreid ja figuure. Ei saa märkimata jätta ka hilisemaid populaarseid puulõikemeistrid, nagu Hirošige Ando ja Katsušika Hokusai, kes on suurepärase maastikuvaadete ning joonistuste loojad ja on ühtlasi mõjutanud ka mitmeid euroopa puulõikemeistrid.

Jaapanlased on eriti uhked oma suure kunstniku Katsušika Hokusai üle, kes väga mitmekülgse meistrina illustreeris raamatuid, lõi imeväärseid miniatuure ja kolossaalseid dekoratiivseid portreid.

Rahva jutu järgi olevat ta otsustanud kord näidata oma võimsaid ja imestamapanevaid dekoraatorivõimeid seninähtamatult suure portree kujutamiseks otse templiõuele. Ümbritsetuna suurest rahvahulgast, joonistanud ta templiõuel maapinnale üle 200 meetri suuruse portree — jumal Darma näo. Materjaliks olevat tal olnud suur pangetäis tušši, pintsliks luud, millega ta äianud tušši, ise üle lageda välja ühest äärest teise joostes. Ja kujunesid jumala näo kontuurid, vormusid silmad, nina ja huuled... Ligidalt sellist portreed vaadata oli muidugi võimatu, kuid templi katuselt olevat võinud veenduda: jumal mis jumal. Hokusai pole probleemiks ei tohtu suured ega ka imepisikesed mõõtmed. Samasuguse meisterlikkusega nagu ta lõi hiigelportree, võis ta maalida kaks varblast — maisiseemnele. Mida palja silmaga ei saanud eraldada, seda viimistles ta luubi abil.

Hokusai tõsised ja suure süvenemisega loodud raamatuillustratsioonid tõid meistrile Jaapanis suure populaarsuse. Kuulsad on ka tema Jaapani maastiku vaated. Kaasas värvikast, rändas kunstnik risti ja põiki läbi kogu Jaapani, viibis tööliste ja talupoegade keskel, õppis tundma nende tööd ja töötas ka ise koos talupoegadega riisipõldudel. Nende matkade tulemusena valmis Hokusail «53 Tokaido vaadet» ja teine suur sari — «36 Fudži vaadet». Need gravüürid tõid kunstnikule rahvusvahelise tunnustuse.

Kuid suure kunstniku looming ei piirdunud üksnes graafika ja maaliga. Ta oli ka pedagoog, kes on kirjutanud väärtuslikke kunstiõpikuid. Nendest sisaldab näiteks joonistamisõpik «Manga» joonistusi Jaapani olustikust ja loodusest, rahva ajaloo ja mütoloogiast. Mainitud raamat on õpik selle sõna kõige laiemas mõttes: joonistuste kaudu kõnelevad sellest nii minevik kui ka ajastu, milles kunstnik elas. Raamat on ühtlasi nagu kokkuvõtte kunstniku 70 aasta kestel loodud töödest.

Olles ka osav kirjamees, on Hokusai varustanud mitmed oma teostesarjadest huvitavate ja realistliku kunsti eest võitlevate eessõnadega. Teoste kogus «100 Fudži vaadet» kirjutab ta:

«Kuuendast eluaastast saadik on mind vallanud maania joonistada kõike, mida ma enda ümber näen. Viieteistkümnendaks eluaastaks olin ma jõudnud teha lugematu arvu joonistusi.

7. Näitlejatar Tokiost. 1963. Õli.

8. Jaapanlanna lastega. 1963. Õli.

9. Suveniiride müüjanna. 1963. Õli.

10. Jaapanlanna Tokiost. 1963. Õli.

11. Puhkav jaapanlanna I. 1963. Õli.

Jaapani neiu. 1963. Õli.

Kuid kõike seda, mida ma olen loonud kuni seitsmekümnenda eluaastani, ei tasu arvesse võtta. Alles 73-aastaselt hakkasin ligikaudu mõistma looduse, loomade, taimede, puude, lindude, kalade ja putukate tõelist ehitust. 80-aastaselt saavutan ma veelgi rohkem. 90-aastaselt tungin asjade saladustesse. Saja-aastasena muutun imeks ning kui ma olen 110-aastane, saab iga minu joon, iga minu täpp täiuslikuks. Ma palun kõiki, kes mind selles vanuses näevad, öelda mulle, kas olen pidanud oma sõna.»

Oma suurele tööviljakusele vaatamata elas Hokusai ometi suures vaesuses. Rikaste klass ei mõistnud tema elulähedast kunsti. Ta oli lihtrahva kunstnik ja rahvas võis armastatud meistrile tasuda küll lugupidamise ja populaarsusega, mitte aga aineliste väärtustega.

Polnud määratud teostuda ka kunstniku unistusel elada 110-aastaseks. Hokusai suri 1849. aastal, 89-aastasena. Tema hauakivisse on raiutud sõnad: «Siia on maetud Katsušika Hokusai, joonistamismaaniast vallatud rauk.»

Ja tõepoolest, kui vaadata Hokusai arvukaid töid kunstimuseumis, tekib sügav austus selle andeka meistri vastu, kelle looming kõneleb mitte üksnes väga suurest viljakusest, vaid ka erakordsest nõudlikkusest iseenda vastu.

Ei sõanda lugejate tähelepanu liialt pingutada muuseumimuljetega. Küll aga tahaksin seoses kunstiga rääkida veel kuulsatest jaapani iluaedadest.

Nagu oma igivanade traditsioonidega rahvusliku kunstiloomingu üle, nii on jaapanlased väga uhked ka oma iluaedade üle. Aiandusarhitektuur on Jaapanis tõesti väga kõrgel tasemel. Alates suurtest riiklikest iluaedadest ja lõpetades üksikelamute juurde kuuluvate väikeaedadega, näitab jaapanlane kõikjal suurt huvi ning armastust aianduskultuuri vastu.

Jaapanlaste rahvapärimus kõneleb: jaapani aednik torkab oksa värskesse mulda ja oks kasvab puuks. Küllap need puud võiksid kasvada ka teistes maades ja muldades ning erinevais kliimatilistes tingimustes. Ent jaapanlane väidab, et ainult nemad võivad seda puud armastada nõnda nagu puule tarvis, ja seepärast kasvab ta kõige meelsamini just Jaapanis. Sest ka puud ja taimed vajavad armastust nagu inimesedki.

Jaapanlased armastavad väga mitte üksnes puid, vaid ka lilli. Kõige rohkem kasvatatakse krüsanteeme. Hinnatakse ka pegooniaid, asaleasid, glütsiiniaid, iiriseid, lootosilli. Jaapanis pühitatakse vaimustatult lillepühi. Kuulsad on näiteks kirsi- ja ploomiõitepühad.

Meile tutvustati Tokio üht kuulsamat ja kaunimat iluaeda Chinzan-So'd, mis asub Tokio loodeosas laiuvallal nõlvakul. Chinzan-So tähendab tõlkes «Suur maja Kameelia mäel». Nime-tuse iluaiale olevat andnud prints Aritomo Jamagata keiser Meiji valitsemise ajal.

Tihedad kameeliapõõsaste hästihoolitsetud hekid ja alleed, tuhanded lilled ning ilupuud! Aga looduslikult kaunis ümbrus ja geniaalse aiandusarhitekti Katsugaro looming ei ole selle paiga ainukeseks väärtuseks. Chinzan-So'l on ka oma ajalooline tähtsus: selles muinasloolises iluaias on toimunud palju tähtsaid riiklikke nõupidamisi ja võetud vastu otsuseid, mis on olnud pöördelise tähtsusega riigi elus.

Möödunud sajandi lõpul toodi Chinzan-So'sse kokku rida kuulsaid arhailisi monumente Jaapani teistest piirkondadest: kolmekorruseline pagood, kuulus Inari altar ja mitmeid teisi väärtuslikke kunstiaardeid. 26. mail 1945. aastal möllas Chinzan-So's tulekahju ja mitmed vanad kunstimälestised hävisid. Põlesid maha ka uhked villad ja palju ilupuud. Nüüd on kahjustused suurte jõupingutustega enam-vähem likvideeritud ja Chinzan-So tagasi saanud oma endise kunstilise mõju. Taastamistöõde ulatusest kõneleb kas või see fakt, et tuleroaks langenud ilupuude asemele istutati 8000 uut puud.

Chinzan-So's asuvaist kunstiajaloolistest mälestusmärkidest väärivad erilist tähelepanu sellised jaapani rahvusliku kunsti aarded, nagu kolmekorruseline pagood, Siretama Inari kabel, 13-korruseline kivist pagood, Kaizani tempel, suure kivi basseini, Suibachi suur ümarbassein, Rakan Iši (Buddha jüngri Rakani) kiviskulptuur, Fujo Šono (Roosa malvakelluke), Tujo-Teie (keiser Taišo mälestuseks püstitatud roosa malva) ja mitmed teised.

Iseenesestmõistetavalt ei puudu selles võrratus iluaias ka kohvikud ja restoranid, kus külastajad võivad veeta mõnusaid puhkehetki.

Polnud põhjust meilgi ära ütelda lõunasöögist nii kaunis ümbruses.

Istet pakuti madala laua ümber. Keset lauda hõõgus kuum söepann, selle lahtisel restil särises ja puistas pritsmeid rasvane praad. Meid teenindavad näitsikud sidusid kõigile ette lumivalged põlled ja õpetasid, kuidas söömisel pulki kasutada. Tegemist oli, kuid lõpuks tulime toime. Ainult silmad ei tahtnud kuidagi harjuda pannilt hoovava suitsu ja vinguga, mis segunes aiast tulvava magusa lilledõhnaga. Lõuna oli rikkalik ja söömisprotseduur kestis küllalt kaua.

Peaks olema selge, miks Chinzan-So on üks turistide armastatumaid paiku Tokios.

SÕIDAME NIKKOSSE

Kergelt vihma tibaval varasel hommikutunnil alustasime busiga teekonda Nikkosse. Autojuhi abi, noor neiu, laulis oma tasasel ja meeldival lapsehäälel mikrofoni nukratoonilisi jaapani rahvalaule. Aknaist vilksatas mööda tüüpiline Jaapani maastik. Mägimaastiku käänakulist teed palistavad iidsed krüptomeeriad. Need puud olevat istutanud keegi vaene aadlik kolmsada aastat tagasi Buddha templi auks. Kahekümne aasta jooksul on ta rajanud ligi 40 km pikkuse puudeallee. Võimsa monumendi on endale püstitanud see vaene *daimio*! Vaevalt tarvitseb lisada, et praegu on need alleed looduskaitse all ja 15000 puud kannavad plekitükikest inventeerimisnumbriga.

Puude vahelt helendavad tihedad põllulapid, kus askeldavad virgad jaapanlased.

Kuigi põllumajanduse osatähtsus on Jaapanis viimastel aastakümnetel mõnevõrra vähenenud, on see siiski jäänud tähtsaks rahvamajandusharuks, millega on seotud rohkem kui 40 protsenti elanikkonnast. Aga harimiskõlblikku maad leidub Jaapanis vähe, väga vähe. Üldiselt väga tiheda asustusega riigis on maaelanikkond koondunud soodsaile rannikumadalikele ja viljakandvaise orgudesse. Mägimaadel asustustihedus märksa langeb. Võib kujutleda, mäherdust kahju peale kõige muu toob Jaapani põllumajandusele see, et Ameerika Ühendriikide 37 vägede käsutusse on antud, nagu märgivad Jaapani ajalehed,

üle 200 sõjaväebaasi, mis peaaegu eranditult asuvad põlluharimiseks kõige sobivamatel rannikualadel!

1950. aastal lõpuleviidud maareform kärpis küll mõnevõrra mõisnike maavaldusi, kuid suurtalunikke see oluliselt ei puudutanud ja nii ei ole 70 protsendil talunikest ka praegu maad üle ühe hektari. Küllalt suur on ka maata talupoegade arv.

Seda oma maanatukest harib jaapani talupoeg kiindumuse ja armastusega, kasutades üsna vähe tehnikat, sest see ei ole väiketalunikele lihtsalt kättesaadav. Kuid riisi-, odra- ja nisuväljadel on sõna tõsisel mõttes iga toll hästi haritud. Siin-seal nägime terveid põlluribasid, mis olid kaetud plastikaatkangastega. Aedades mähitakse plastikaadi sisse iga üksik puuvili. Sellise töökuse ja hoolikuse juures pole ime, et ühelt kolmandikult kogu põllumaast kogutakse kaks saaki aastas!

Oma kuurordlinna Nikko kohta ütlevad jaapanlased ise: «Kes ei ole Nikkos käinud, see ei ole Jaapanit näinud!»

Imekaunis on Nikko ümbruse loodus oma värvirikaste metsade, majesteetliku Tjodzendži mägijärve ja Kegoni kosega, mille vahutavad veed langevad saja meetri kõrguselt. Kui ahvatlev oleks seda maalida! Selleks aga ei olnud kahjuks mahti.

Oma suurepärase ümbruse tõttu ongi Nikko kujunenud Jaapani eelistatuimaks kuurordiks. Seal veedetakse puhkust niihästi suvel kui ka talvel. Jõed-järved ja mäed-orud pakuvad võimalusi ujumiseks ja kalastamiseks, suusatamiseks ja uisutamiseks, mägironimise harrastamiseks jne.

Nikko on rikas ka kunstimälestiste poolest. Siinsete templite dekoratiivsus ja värvimõju jätab tugeva mulje. Tempelehitiste vormid ja värvid on põhjamaalase silmale esialgu nagu harjumatud. Olen näinud Euroopa maade ehitismälestisi. Neid seovad ikka mingid ühised stiilielemendid. Itaalia ja prantsuse gootikat vaadeldes leiad neis alati midagi ühist, Madalmaade renessanss- ja barokkehitised ei raba oma erinevusega naabermaade sama epohhi arhitektuuriga võrreldes. Nikko templeis haarab sind sootuks miski muu, omamoodi üllatav kunstimaailm. Neist hoovab ehtsat idamaa kunsti hõngu.

Üks peamisi erinevusi teiste maade ehituskunsti šedöövritega võrreldes on see, et Nikko ehitismälestised on väga tihedalt seotud loodusega. Kahtlemata on see olnud templite omaaeg-

sete loojate sajandeid ettenägev pilk, mis oskas arvestada, kuidas nende ehitiste ümbrusse rajatud pargid, alleed ja iluaiad näevad välja sajandite pärast.

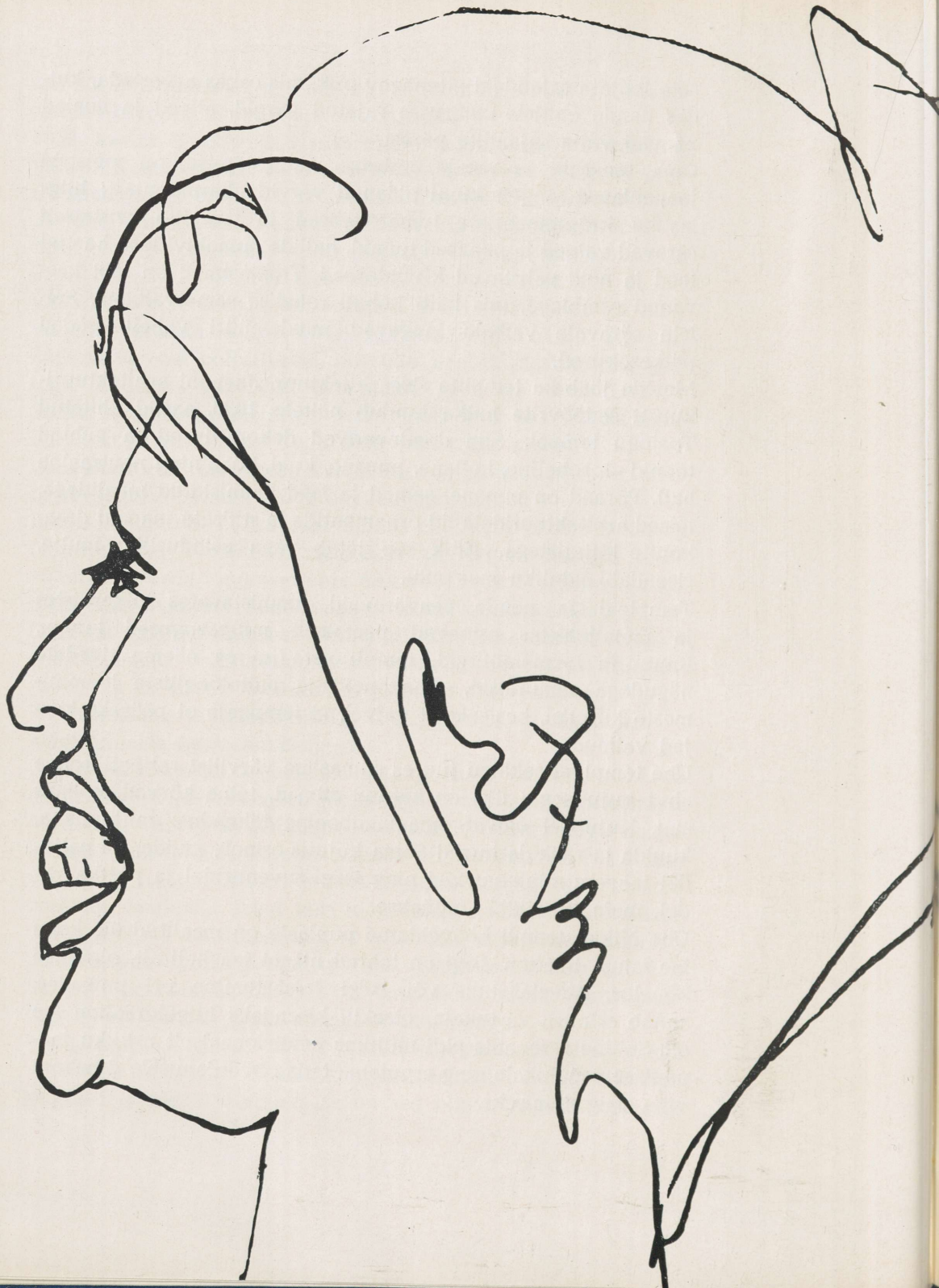
Oma templite ja nende ümbruse kaunistamisel on meistrid jaapanlased rangelt kinni pidanud värvide harmooniast: hiiglaslike krüptomeeriade tumerohelised ja templite kristalselt säravad valged ja punased toonid, hallide munakividega kaetud teed ja neid palistavad kivilaternad. Trepiastmed on läbi kasvanud samblaga, mis näib kohati roheline sametvaibana. Sellele säravale vaibale langevad puudemüüri vahelt eredad päikesekiired.

Meelde jääb ka templite sisearhitektuur. Jaapani arhitektuuri kunsti šedöövrite hulka kuulub näiteks 1636. aastal ehitatud Tosjogu tempel. Siin domineerivad dekoratiivsed ja puhtad toonid — roheline, kollane, punane, kuld, hõbe ning neutraalne hall. Põrand on punane, seinad ja laed kaunistatud maalidega, teised arhitektuuridetailid ornamentide ja stiilsete jaapani draakonite kujutistega. Kõik see jätab väga esindusliku mulje, sisendab piduliku meeleolu.

Templeid ja nende peavärvavaid kaunistavates nikerdistes ja metallehistes esinevad peamiselt mitmesugused taime-, linnu- ja loomamotiivid, templi uste juures näeme tigidate nägudega samuraisid, draakoneid ja mütoloogiliste loominiemete kujutisi, kes seisvat valvel, et templisse ei pääseks kurjad vaimud.

Ühe templi sissekäigu juures silmasime värvilist reljeefi kolme ahvi kujutisega: üks on katnud silmad, teine kõrvad, kolmas suu. Kujutisel olevat oma sümboolne tähendus: mitte näha, kuulda ja rääkida kurja! Sama kujutis esineb, muide, ka paljudel jaapani miniatuuridel ning isegi suveniiridel ja postkaartidel, mida turistidele müüakse.

Ühe Nikko templi hõõveldatud puulaele on maalitud üle kogu lae laiuv draakon. Lagi on tehtud nii, et iga heli alt, olgu see kõnelus, käeplaksutus või isegi jalaastumine eri paikades, annab erineva vastukaja, otsekui kisendaks hiigeldraakon lae all. Selline resonants pidi mõjuma emotsionaalselt uskliku jaapanlase psüühikale ning ergutama teda ohverdamisele draakoni viha vaigistamiseks.

Niisugused need «pühakojad» juba kord on. Nendessamades uhketes templites on sündinud Jaapani ajaloo kestel paljud sünged sõjanõud, küpsenud tapluste ja veriste kättemaksude plaanid. Veretasu — see on usuline traditsioon. Jumalate arvates oli suurim vaprus ja kangelastegu see, kui poeg tõi isa hauale vaenlase maharaiutud pea. Mõni suurem süü või eksimus aga tuli rituaalikohaselt lunastada harakiriga. Harakiritegija pidi ise endale terava noa kõhtu torkama, tõmbama sellega vasakule ja paremale, siis üles ja alla — et lõikehaav saaks võimalikult sügavam ja suurem; enesetapja sõber või kaaslane, kes selle toiminguga juures seisis harakiritegija selja taga, pidi lõpetama kannatused sel teel, et raius harakiritegijal pea maha. Inimestest, kes sel viisil surma läksid, pidi jääma omastele ja sõpradele mälestus kui kangelastest.

Kui vaatad neid erakordse ilumeele ja andekusega loodud losse ja templeid, siis tundub lausa uskumatu, et usuline pimedus on suutnud nii arenenud inimestesse sisendada sääraseid metsikusi ja julmust.

KOHTUMISI KIOTOS

Kiotosse sõitsime Tokio-Osaka kiirrongiga.

Väga lihtsad ja mugavad vagunid. Oma kohale asunud, võid kohe vabastada jalad kingadest ja toetada need pehme polstriga jalapingile. Varsti ilmuvad valgetes põlledes tütarlapsed rohelist teed pakkuma. Neilt võib osta ka toidupakke, mis lausa meelitavad oma kauni kujundusega. Ka kõige lihtsamatele võileibadele lisatakse tingimata söömisulgad. Kaubitsemine peatustes käib läbi vaguni akna.

Rongid sõidavad väga kiiresti. Ka peatused jaamades on väga lühikesed. Kui rong liikuma hakkab, sulguvad uksed automaatselt. Nii et kui vagunist väljuda, on mahajäämine kindlustatud!

Meie vagun oli inimestest tulvil. Valitsesid üldine elevus, lõbus ja sundimatu meeleolu nagu ikka reisir. Otsisin välja joonistusploki. Kes märkas, et teda joonistatakse, paistis sellega kohe üsna nõus olevat ja tundis elavat huvi selle vastu, mis «välja tuli».

Jälle paelub pilku poeetiline Jaapani maastik. Kaugelt paistab range ja geomeetriliselt sirgjooneline Fudžijama. Eemalt näib ta hiiglasliku sinava kuhjana, mille helevalge lumine tipp eraldub säravalt sinilillakast taevafoonist.

Nagu filmilindil veerevad silmade eest mööda mäeahelikud ja maalilised orud metsade ja aedade roheluses. Tasandikke on siiski silmatorkavalt vähe, kõikjal aina mäed ja kõrgendikud. Üle 2000 meetri kõrgusi mäetippe olevat Jaapanis 250 ümber. Nii mõnigi neist «keeb». Jaapan on vulkaaniline maa! Teatmike andmeil on tegutsevaid tulemägesid 60 ringis, kustunuid 190.

Ohutud pole Jaapani tasandikudki: seal käivad orkaanid ja tai-fuunid sagedasteks, õnnetust toovateks külalisteks. Üks kaasreisijaist jutustas meile tõlgi abil Nagoija linna kurvast saatuses. Selle linna tegid Ameerika lennukid Teise maailmasõja ajal maatasa. Mõne aastaga taastasid entusiastlikud elanikud oma kodulinna. 1945. aasta sügisel aga tabas seda laastav tai-fuun. Tohtu jõuga tuulega kaasnes lakkamatu vihmasedu. Kogu linn oli vee all. Polnud võimalik vahet teha maa, mere ega taeva vahel. Vesi ei alanenud päevade viisi. Üleujutuse tõttu olid kümned tuhanded inimesed muust maailmast eraldatud, nälg ja janu soodustasid epideemiate levikut. 6000 inimest hukkus, 1 500 000 elanikku jäi peavarjuta. Valitsusvõimude abi katastroofi läbi kannatada saanud linnale oli tühine. Siis avaldas Jaapani Kommunistlik Partei üleskutse Tokio, Osaka ja teiste linnade töölisklassile: abistagem Nagoijat! Ning tööliste annetatud summadest saadeti õnnetuspiirkonna elanikele toiduaineid, arstimeid, ehitusmaterjale.

Õnneks olid meie Jaapanis viibimise ajal ilmad ilusad. Isegi sel maal nii sagedased vihmad ei kimbutanud meid eriti.

Huvitavas vestluses reisikaaslastega lendas aeg, ja olimegi jõudnud Kiotosse, Jaapani muistsesse (794—1868) pealinna.

Noil aegadel tähendas pealinn imperaatorite residentsi. Kioto peamisteks vaatamisväärsusteks ongi need selle aja arhitektuurimälestusmärgid — mikaadode lossid, paleed ja templid, mis ei väsi kõnelemast jaapani rahva ehitajameisterlikkusest, tema töökusest ja kunstiarbastusest.

Kioto, see on nagu kõigile avatud raamat jaapani arhitektuuri ja kunsti ajaloost. Võib-olla on see minu subjektiivne seisu-

koht, aga mulle tundub, et Kioto sügavalt rahvuslikku ja stiilset ilu ei saa võrreldagi näiteks Tokio kui moodsa suurlinna jaheda uhkusega. Jaapanlased ise aga kinnitavad, et õnnetusteahelas, mille Jaapanile kaasa tõi Teine maailmasõda, oli ainus hele täpp see, et Kioto jäi pommitamistest purustamata.

... Üle tumedate kaarjate katuste metsa kõrgub heledate seintega Nijo loss. 350 aastat lahutab meid sellest ajast, millal tuhanded ja tuhanded tööliselised ning meistrid pidid üles ehitama selle võimukandjate residentsi... ühe öö jooksul. See tundub otse uskumatu, kuid kui toetuda sellele, mis kirja pandud, siis pidi see vist ikka nii olema.

Jaapani arhailise ehituskunsti kaunimaid pärle on ka 1397. aastast pärinev Kinkakudži tempel ja selle juurde kuuluv Kuldne paviljon. Viimase kohta olgu märgitud, et tegemist on mitte palja nimetusega, vaid ehitise puitseinad on tõepoolest kullaga kaetud.

Postidele ehitatud paviljoni ees asub maaliline tiik, mis annab sellele paigale võlu ja romantilise hõngu.

Jaapanlased armastavad piiritult oma ehituskunstimälestisi. Seda kinnitab seegi fakt, et kui Kinkakudži tempel koos Kuldse paviljoniga 1950. aastal tulekahju tõttu hävis, siis viie aasta pärast oli tempel kõigi detailideni ajaloolise täpsusega jälle taastatud ja restaureeritud.

Kes jõuaks küll vaadata ja kirjeldada neid rohkeid Kioto templeid, millest üks on huvitavam ja kuulsam kui teine! Mainiksin veel üht vanimat ehituskunstiaret — 1132. aastal ehitatud Sanjusangendo templit. Ka see ehitus hävis 1249. aastal tulekahju tagajärjel. Tollal ei läinud taastamine aga nii kiiresti kui 1955. aastal Kinkakudži templi tegemine: Sanjusangendo templi ülesehitamiseks kulus seitseteist aastat. Sellisel kujul on see 120 meetrit pikk ja 16,5 meetrit lai tempel säilinud kuni meie päevini. Tohtu pikk saal mõjub võimsalt. Suuruse muljet süvendavad veelgi perspektiivis paistvad halastusjumalanna Kannoni 1001 kullatud puuskulptuuri, mis on asetatud lähetikku üksteise kõrvale. Jaapanlaste arvates võib iga templi külastaja leida nende kujude hulgas endale sarnase näo. Ei vaielnud sellele arvamusele vastu, kuid minule tundusid need jumalad siiski kõik üsna ühte nägu olevat...

14. Akiko. 1963. Õli.

15. Muigav Buddha. 1963. Õli.

16. Tants sinises kostüümis. 1963. Õli.

17. Kolm jaapanlannat. 1963. Õli

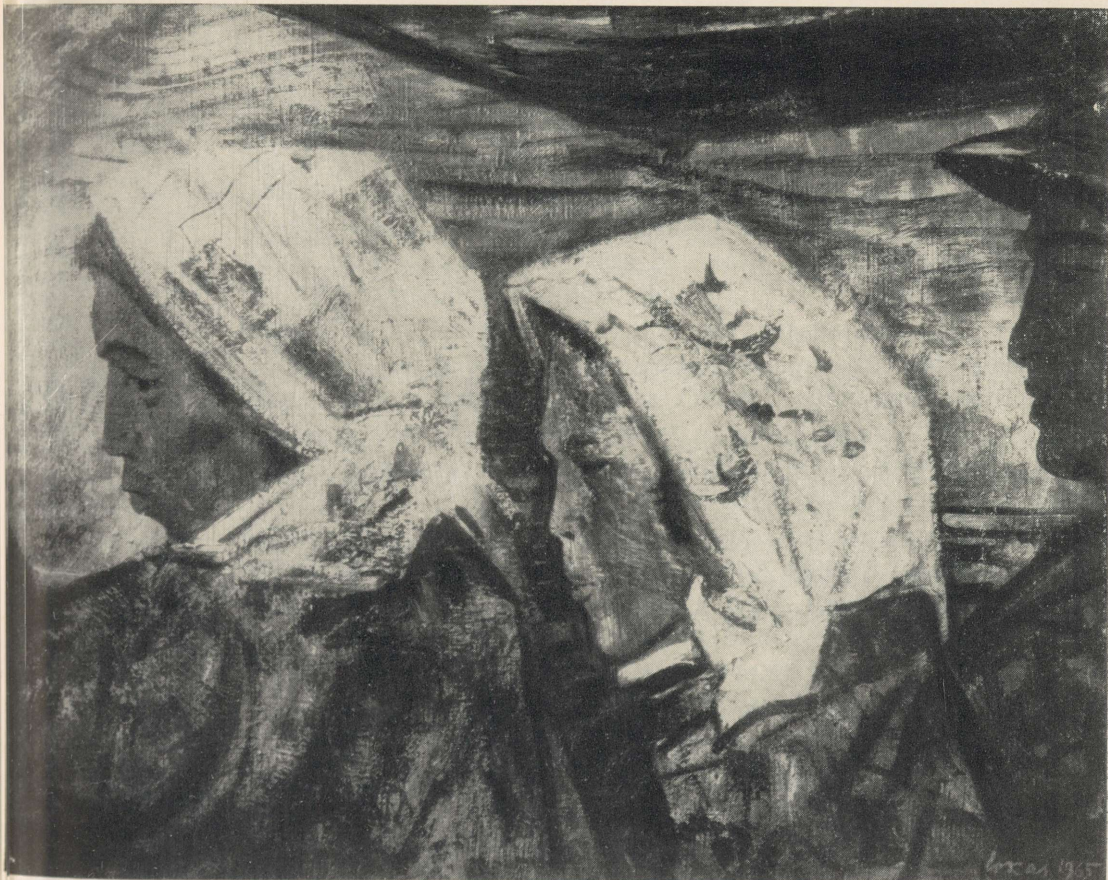

18. Jaapanlanna lilledega. 1963. Õli.

19. Musitseeriv tütarlaps. 1965. Õli.

1. Jaapanlanna maskidega. 1963. Õli.

TARTU ÜLIKOOLI

RAAMATUKOGU

21. Põllutöölised. 1965. Õli.

Vanimate hulka kuuluvad veel Choin-ini ja Kijomizu ning kuulsa kiviaiaga Rioanji tempel. Maapind tolles aias on kaetud jämedate kruusakividega, mis on korrapäraste vöötidena üle riisutud, meenutades künnivagusid, kaugemalt aga otsekui kerget lainetavat merd linnulennult. Kruusakivide hästikujundatud rahulikult vaibalt tõusevad esile üksikud suuremad kivid, otsekui saared või kaljud meres. Sellisest omapärasest kujundusest on jaapanlased ise väga vaimustatud ning küsivad külastajatelt ikka ja jälle, missugust muljet aed neile avaldab. Ja tõepoolest, mida rohkem sellist kujundust vaadata, seda enam võtab hoogu fantaasia ning rehitsetud kivivaip paistabki nagu virvendava muinasloolise merena oma saarte, kaljurahnude ja fantastiliste kujudega.

Ka Kiotos on rohkesti iluaedu. Ja iga uus aed pakub uusi ja uusi üllatusi. Katsura iluaias imetlesime Jaapani flora tõelist imet — käabuspuuid. Neid vaadates jääb mulje, otsekui silmitsesid põliseid metsapuid läbi vähendusklaasi. Kusagil mujal ei ole ma selliseid miniatuurseid puud kohanud. Avaldasime arvamust, et nende kasvamiseks peavad kahtlemata olema erisugused kliimaatilised tingimused ja vastav pinnas. Jaapanlased naeratasid ja vastasid: «Muld võib kasvatada igasuguse puu, kui seda tahab inimene...»

Katsura aias sattusime veel ühele huvitavale vaatepildile: laulatuseremooniale ehtjaapanliku kombe kohaselt. Ühes intiimises paviljonis käis parajasti pruudi ehtimine. Mõrsja kandis heledavärvilist rasket ja kohevat brokaatkimonot. Selle all oli aga ilmselt veel õige mitu kimonot, nagu seda komme nõuab, sest pruudi liigutused olid kuidagi sunnitult kohmakad, iga žest toimus otsekui aegluubis. Frakis peigmees askeldas agaralt oma tulevase nooriku ümber, pildistades teda igast küljest.

Meie noor giid Mariko jutustas, et laulatus jaapani kommete kohaselt on üldse kallis lõbu, mida kaugeltki igäüks ei saa endale lubada. Kadedalt vaatas ta pruudi säravat brokaatkimonot, kinnitades meile, et juba üksnes see olevat näiteks temale kättesaamatu. «Inturisti» Jaapani esindaja, terava keelega noormees, muigas selle jutu peale endamisi ja sosistas, et Mariko muretsevat täiesti asjatult: abiellumiseks polevat tal nagunii mingeid väljavaateid, kuna ta olevat jaapanlanna

jaoks... liiga pikk. Tõsi, jaapanlased on üldse väga lühikest kasvu, meie noormees oli aga keskmisest veel veidi allapoole...

Õhtul särab vana ajalooline Kioto värviliste laternate valguses. Kõigis vikerkaarevärvides silledavad laternad tunduvad kuidagi tuttavaina — küllap Jaapani-aineliste ooperite kaudu teatrilavalt. Võib-olla sellepärast jätsidki Kioto tänavad teatralise mulje.

Tänavad on rahvarohked, kauplused avatud hilisõhtuni. Ärielul on Kiotos eripärased, sootuks teistsugused jooned kui Tokios. Sageli on kaubad asetatud otse tänavale, müüjat aga pole kusagil näha. Kui oled soovitava eseme välja valinud, tuleb minna müüjat otsima. Kusagilt lähedusest ta ka kindlasti leitakse ja siis on ta ostja vastu tähelepanelikkus ise, pakib ostu paberisse nii korralikult ja maitsekalt, et kellelegi ei tule meelde kahetseda aega, mis selle toimingu peale kulub.

Lõbustusasutuste rohkuse poolest ei jää Kioto Tokiost põrmugi maha. Restoranidel puuduvad ukсед, nende asemel on jaapani hieroglüüfidega maalitud mustad kardinad, mille tagant kostavad tänavale muusika ja lustakas sumin. Külastajaid leidub nähtavasti rohkesti, kui otsustada selle järgi, et üsnagi ülemeelikus tujus inimesi liigub tänavail ringi ülirohkesti. Päeval selliseid laaberdajaid kusagil ei näe. Õhtul aga — ausõna, tunded end nagu muistses Spartas, kus riigiametnikke purju joodeti ja siis tänavale tuigerdama saadeti, et rahvale demonstree-rida, kui kahjulikku mõju avaldab inimesele alkohol.

Selles üldises kärarikkas saginas ei jää siiski märkamata — ennustajate rohkus. Ennustatakse käevaatomise teel. Salapärane toiming peab aset leidma muidugi ka müstilises miljões — küünlavalgusel. «Moodsamad» ennustajad olevat taskulambile üle läinud. Inimesi, kes oma eelseivate elupäevade vastu uudishimu tunnevad, leiduvat. Sellest kõneleb ennustajate suur arv — Jaapanis olevat neid ligi 30 000.

Kirevatest muljetest kihiseva pea ja kumisevate kõrvadega jõudsime tagasi võõrastemajja. Hotelli vestibüülis sattusime ootamatult kokku — seitsme geišaga, kes olid suveniirikioski juures ametis ehte ostmisega. Geišasid ja nende õpilasi — maikosid — võib Kiotos kohata üldiselt päris rohkesti, sest

seal asub geišade kool. Nii lähedalt neid näha avanes aga esmakordne juhus. Seda tuli kasutada, seda enam, et ettekujutused selle teatava pikantsuselooriga ümbritsetud eht-jaapanipärase elukutse pidajaist olid enam kui vastuolulised.

Olid nad noored? Isegi seda on raske öelda, sest kõigil neil oli nägu ja isegi kael kaetud niivõrd paksu mingi- ja puudrikorraga, et vägisi meenusid portselanimaalingud. Vastavalt olid muidugi «järele aidatud» ka suu ja silmad. Eriti keeruline oli soeng. Tekkis kohe küsimus, kuidas nad sellega magada saavad. Hiljem kuulsime, et ega hästi ei saagi: magades tuleb niisugune pea erilisele puust toele asetada, et soeng vormi ei kaotaks...

Palusime oma giidi Marikot veidi hajutada salapärasuselinikut, millega geišad meie kujutelmades ümbritsetud olid. Kohe pidime aga kahetsema. Nii abivalmis ja kõikteadja kui Mariko muidu oli, sattus ta selle küsimuse peale ummikusse ja vastas isegi natuke pahaselt: «Kust mina kõike tean!...»

Teiste vestluskaaslaste abil meie teadmised siiski täienesid.

Geišade elukutse tekkis juba õige kauges minevikus. Feodaalhärrad leidsid, et neile on tarvis ajaviitepartnereiks nägusaid tütarlapsi, kes oskaksid isandaid kultuuriselt lõbustada. Geiša pidi oskama tantsida, laulda, mõnel muusikariistal musitseerida, seltskondlikult laitmatult käituda ja huvitavalt vestelda. Ta pidi seega endas ühendama õige mitu kunstiala: olema tantsijatar, näitlejanna, sõnameister. Eks ole geišade nimetuski sellest tulnud: *gei* tähendab jaapani keeles kunsti. Kõiki neid oskusi omandati vastavates koolides. Varem juhtus tihti, et vaesed vanemad väljakannatamatu häda ja puuduse tõttu oma tütreid niisugustele koolidele müüsid.

Aegade jooksul on geišadele esitatavad nõuded muutunud. Minevikus näiteks õpetati geišade koolides ainult tantsu, muusikat ja vestlemiskunsti, ka teekeetmist, mis jaapani kommete kohaselt ei olegi nii lihtne, nagu meie seda ette kujutame. Praegustes geišade koolides, kus õppeaeg kestab kolm aastat, sisaldab õppeprogramm ka inglise keele ja raamatupidamise. Kooli lõpetanud kuuluvad oma organisatsiooni — geišade ühinguusse. Viimane tegeleb liikmete töölesuunamisega. Kuhu? Meile vastati: «Sinna, kuhu vaja.» Kui mõni rahamees tahab

22. Revüütantsijanna, 1963. Õli.

korraldada olengu, pöördub ta geišade ühingu poole ja tellib soovitava hulgal «seltskonnalõbustajaid».

Kaasaja ühiskondliku elu tervendavad arengusuunad on toonud muutusi ka geišade ellu. Nende elukutse näitab väljasuremise tendentsi. Geišade koole on praegu säilinud ainult üksikuid. Kui veel enne Teist maailmasõda oli geišasid Jaapanis umbes 80 000, siis tänapäeval ei ületavat nende arv paari tuhandet.

Töölisklassi hoogne võitlus sotsiaalse õigluse eest seab oma üheks tähtsamaks eesmärgiks ka naiste vabastamise senisest alandavast seisundist. Kuid selle eesmärgi kättevõitmine nõuab veel väga suuri jõupingutusi, eriti idamaades. Olgu näiteks märgitud, et Jaapanis said naised valimisõiguse alles 1945. aastal. Jaapani suures raadiotööstusettevõttes «Sony» on töölise keskmine kuupalk 20 000 jeeni, naised teenivad aga poole vähem. Sealjuures töötavad selles ettevõttes eranditult noored. Üle 30-aastasel naisel on Jaapanis üldse väga raske tööd leida. Ka perekonnaelus on naise seisund sageli üsna kaugel üheõigusest.

See on nõnda sellest hoolimata, et möödunud aegade ilukirjandus ja kujutav kunst on suurel määral pühendatud jaapani naise idealiseerimisele, ülistuslaulude laulmisele temast kui maailma parimast teeketjast, maailma kõige plastilisemast olevusest ja kaunitarist, kellesse igast rahvusest mehed armuvad esimesest pilgust ...

... Hommikul siirdusin uuesti kesklinna, et joonistada mõned etüüdid sellest huvitavast linnast. Otsisin endale mugava koha istumiseks ja alustasin joonistamist. Ei jõudnud töötada kuigi kaua, kui nägin, et mind ümbritseb suur grupp koolitüdrukuid lähedasest koolist. Veendunud, et tegemist on kunstnikuga, astus üks julgemaid minu juurde, ulatas mulle oma lumivalge taskuräti ja tegi märkide abil selgeks, et palub mind rätile joonistada tema portree. Mul polnud muidugi kogemusi tušiga riidele joonistamises, kuid ei sõandanud piigade soovi täitmata jätta. «Tellija» ja ta sõbratarid jäid minu tööga nähtavasti rahule, sest kohe ulatati mulle teine taskurätt ja minu ette astus teine tütarlaps. Siis veel üks, veel üks ...

Pääsesin noorte kunstisõprade käest ainult sel teel, et neil lõppes vahetund ja mina pidin jätkama edasisõitu.

Kiotost lahkumisel tulid meid saatma jaapani üliõpilased, nende hulgas Jaapani—NSV Liidu Sõprusühingu sekretär Matino Jugzo, kelle sünnilinn on Nara, meie ringsõidu järgmine peatuspunkt. Matino on tõsine inimene. Oma noorusele vaatamata on tal juba mitmekülgsed teadmised. Eriti hästi tunneb ta oma maa ajalugu. Ise ütleb ta selle kohta, et jaapanlane peab Jaapani ajalugu mitte ainult tundma, vaid ka selle üle põhjalikult järele mõtlema ja järeldusi tegema. Missugused on tema enda järeldused? Matino ei vaja mõtlemiseks aega, et sellele küsimusele vastata. «Minu elu eesmärk,» ütleb ta, «on saada inimeseks ja võidelda tööliklassi ideede eest.»

Üliõpilased hakkasid laulma «Õhtuid Moskva lähistel». Paljud noortest on ära õppinud vene keele. Nad külasid meid üle küsimustega elu kohta Nõukogude Liidus, avaldasid vaimustust Nõukogude interpretide Aram Hatšaturjani, Lev Oborini ja Leonid Kogani kontsertide üle, kes on esinenud Jaapanis. Üllatusena tuli see, et jaapani noored olid üsna hästi informeeritud ka Nõukogude Eesti elust.

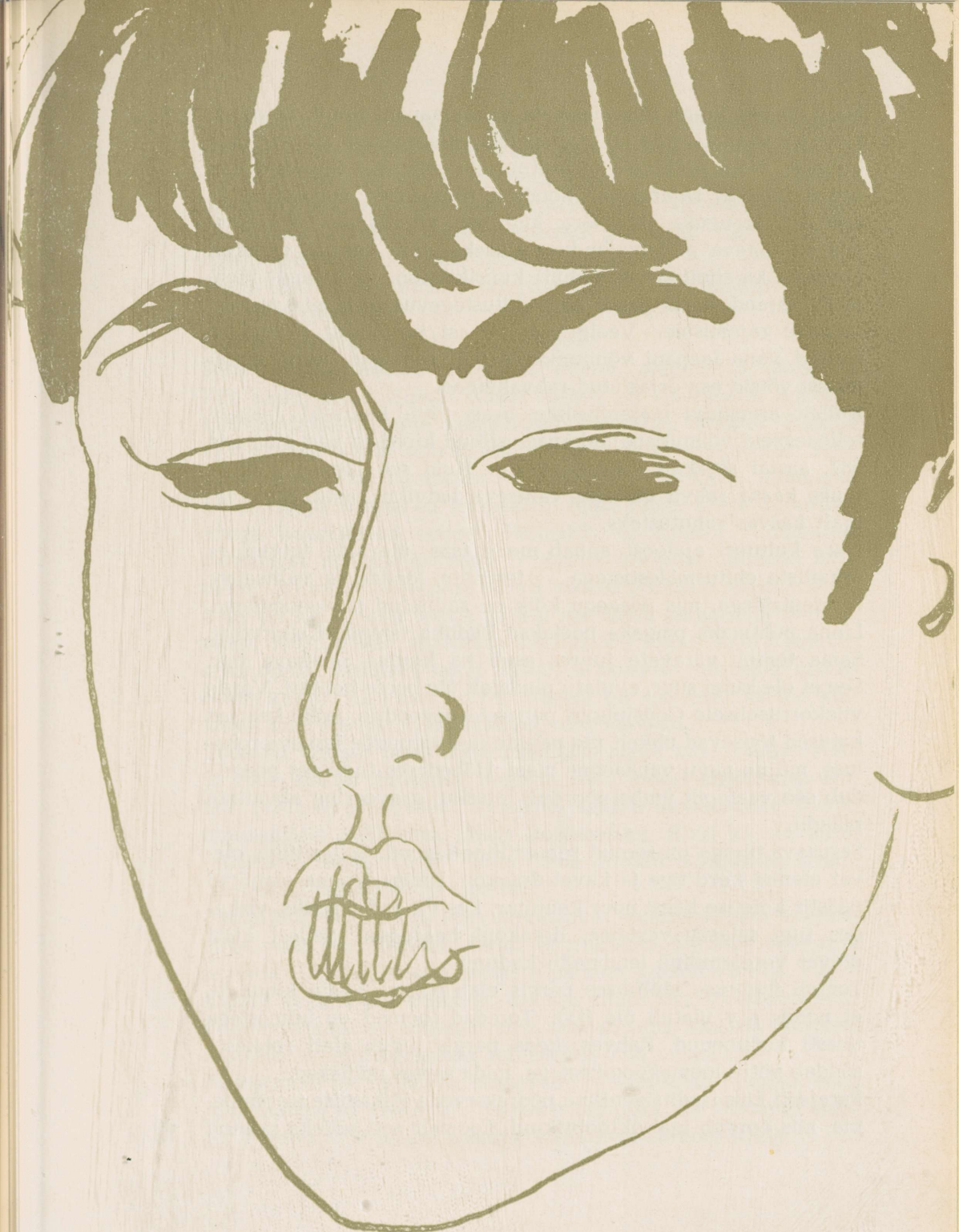
Mõned neist olid tuttavad ka Marie Underi luuletustega, mis olevat ilmunud jaapani keeles.

Jaapani noored laulsid venekeelseid laule. Meie aga nautisime taas bussiaknaist avanevaid võrratuid vaateid. Tuulevaikusel liikumatute metskastanite ja lakipuude tumeroheliste kroonide vahelt paistab majesteetlik Toto idapagood. Riisipõldudel askeldavad talupojad. Tähelepanu äratavad elamud: suur osa neist on ehitatud puuraamistikule kinnitatud valmisdetailidest. Väga kerge ehitusviis põhjustab niisuguste ehitiste hõlpsat kokkuvarisemist loodusõnnetuste puhul. Kergeid hooneid on aga ka kergem uuesti üles ehitada.

Ükskõik, kus silm siinsel maastikul ka peatuks — tulemägede kõrgetel tippudel, haljastel orgudel või käreдавooluliste jõgede lainetel — kõikjal jätab maastik maalilise ja samal ajal ka peene graafilise joonistuse mulje. Jälgid möödalendavaid looduspilte ja kõik tundub tuttav, tuttav iseloomulike jaapani gravüüride kaudu. Erakordselt tugevasti on looduse omapärane pale mõjutanud jaapani kunsti laadi.

Nara . . . Ka see linnake on olnud kunagi, VIII sajandil, Jaapani pealinn.

Nara on üks kõige tüüpilisemaid vana-Jaapani linnu. Ükskõik, kuhu ka vaadata, kõikjal avaneb pilk vana-jaapani rahvuslikule kunstile. Nara poliitilise ja kultuurielu esimesed impulsid ulatuvad juba III sajandisse. Soodsad tingimused majanduse ja kultuuri arenguks lõi Nara ümbruse viljakandev maapind, mis oli tugeva põllumajanduse aluseks. Siin hakkas varakult arenema ka siiditööstus, samuti kunstkäsitöö. III sajandi lõpul ja IV sajandi algul pandi alus ehitustegevusele ja niisutussüsteemide rajamisele. Veelgi varasemast perioodist pärinevad siinsed vana-Jaapani võimumeeste matusepaigad, mille ehitamisest võtsid osa orjastatud rahvahulgad.

Küllalt arenenud majandusliku baasi tõttu haarasid Jaapani tollaegseid võimukandjaid anastuslikud kired ja nad alustasid 587. aastal sõjakäiku Korea vastu. Kuid see lõppes edutult, tuues kaasa rahva umbusu valitseva ladviku vastu, mis aegajalt kasvas rahutusteks.

Nara kultuuri ajaloost annab meile taas ülevaate tutvumine arhailiste ehitismälestistega — templite, losside ja valitsejate residentsidega, mis peaaegu kõik on säilitatud muuseumidena. Linna pühimaks paigaks peetakse Buddha templit Kofukudžit. Sama templi väravate juures asub ka kuulus Sarusava tiik. See ei ole kuigi suur, ei ulatu pindalalt üle poole hektari. Vaade viiekorruselisele Godsjunoto punasele pagoodile, mille kaarjad katused tõusevad uhkelt üle pajude ja kirsipuude koheva roheline, mõjub nagu vanaaegne maal. Hõbedases tiigivees peegeldub see vaatepilt überpöördult, otsekui graveering akvatinta plaadil.

Sarusava tiigiga on seotud romantiline legend. Selles tiigis olevat elanud kord tige ja kaval draakon. Ümbruskonna elanikud päästis koletise käest noor kaunitar, kes tõi end ohvriks, viskudes tiigi salasügavustesse, draakoni haardesse. Sellest ajast olevat verejanuline lendmadu kadunud.

Templi ümbruse idüllilises pargis elab põtru. Meile kinnitati, et nende arv ulatub üle 800. Toredad loomad on inimestega täiesti kodunenud. Rahvas, keda pargis liigub alati rohkesti, söötab põtru loomakoogikestega, mida samas müüakse.

Parajasti käis traditsiooniline põdrasarvede lõikamise tseremonia, mis kordub igal oktoobrikuul. Loomad aeti selleks rajatud

areenile, kus neid hakati lingudega kinni püüdma. Hirmunud põdrad püüavad põgeneda, kuid nad aetakse trummipõrinaga areenile. Tabatud looma hoiavad kinni mitu meest ja põdral tuleb loobuda oma uhkusest — sarvedest. Sarvede saagimine on pidulik toiming, seda sooritavad preestrid. Sarvedeta ja tigestunud põder lastakse taas vabadusse.

Kogu seda tseremooniat jälgivad inimesed tribüünilt. Oma-moodi härjavõitlus!

Seame sammud Todaidži templi poole.

Selle võimsa hoone ehitamine olevat alanud 15. oktoobril 743. aastal keiser Sijemu käsul. Keiser oli veendunud Buddha-kummardaja ja tema korraldusel kaunistati tempel Buddha kujuga, mis olevat suurim maailmas. Et luua ettekujutust selle kunstiteose kolossaalsetest mõõtmetest, tooksin mõningad arvud. Kuju kõrgus on 16 meetrit, tema fooni, kiirte ja kujunditega kaunistatud reljeefi läbimõõt 42 meetrit. Üksikutest detailidest on näiteks nagu 5 meetri kõrgune, silmade läbimõõt 1,2 meetrit, keskmise sõrme pikkus poolteist meetrit. Pead katavad 966 krässus lokki, millest iga üksik on suurem inimese peast. Kogu vasest skulptuur kaalub 500 tonni, selle valmimiseks olevat kulunud kolm aastat, kusjuures valamine sündis osade kaupa, kaheksal korral. Varem oli see kuju ka üle kulutatud, kuid kullakord on tulekahjudes hävinud.

Todaidži tempel põles sõdadekeerises maha kaks korda: 1180. ja 1567. aastal. Sellisena, nagu ta 1692. aastal uuesti üles ehitati, püsib ta praeguseni. Tänaeni säilinu moodustavat templi omaaegseist mõõtmeist ainult kolmandiku. Kuid ka sel kujul on tempel üsnagi vägev ehitis: tema fassaadi kõrgus on keskel 57 meetrit, külgedel 50 meetrit.

Templiõuel oli kuulda kõrvulukustavat trummipõrinat. Huvitusime, mida see tähendab. Öeldi, et trummitagumisega tahetakse äratada jumalat, et see inimeste palveid kuulda võtaks. Vägisi kippus keelele uus küsimus: kas see aitab? Ent arvestades seda ülimat vaimustust, millega meie saatjad oma rohkeid templeid näitasid ja neist kõnelesid, talitsesime oma uudishimu.

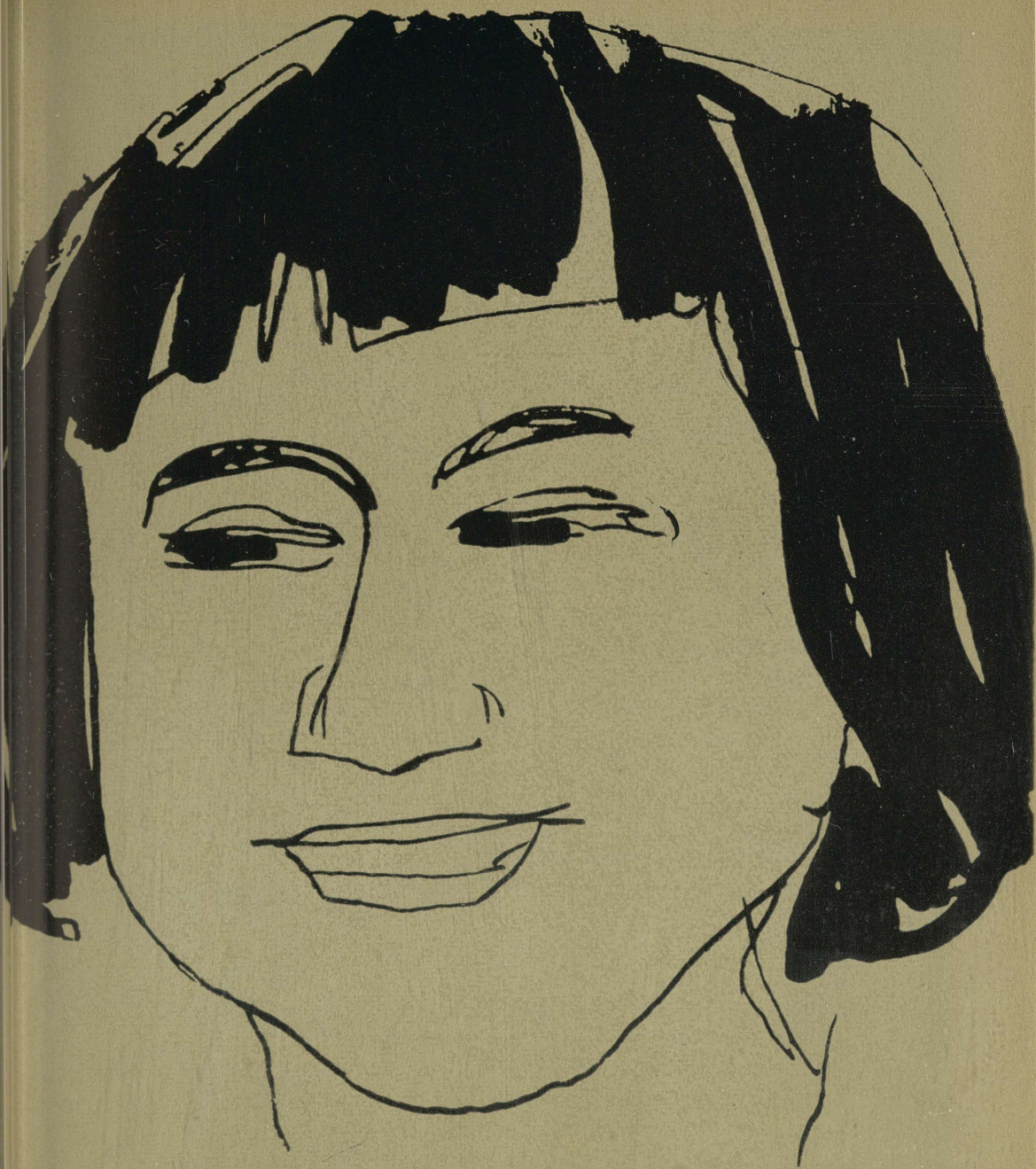
Naidaimoni lõunavärava, Nigatsudo ja Sangatsudo templi, mida nimetatakse ka veebruari- ja märtsitempliks, on ehitanud meister Tjedon 1190-ndatel aastatel india arhitektuuri stiilis...

Almustejumalanna Džjuitimen Kannoni kuju Nigatsudo templis... Siia korraldatakse iga aasta veebruarikuus massilisi palverännakuid, sest jumalanna võtvat kuulda hädaliste palveid ja aitavat neid... Teise jumalanna — Fukukendžjaku Kannoni — hiigelkuju Sangatsudo templis, mille kroonis on 20 tuhat Indiast ja Pärsiast toodud kalliskivi... Selle juures korraldatakse pidulikke tulefestivale iga aasta märtsis... 680. aastal püstitatud Jakušidži tempel, mille laskis ehitada keiser Temu oma naise tervenemise puhul raskest haigusest... Hinnalised on vasevalu-meistriteosed Kondo kuldses templis, Päikese ja Kuu pühakud Nikko Bosatzu ja Gakko Bosatzu, haigusteravija Jakusi Herai... Toto idapagoodis on säilinud vanim luuletekstiga kiviplaat ja vanim seinamaal, mis meenutab Ajanta freskosid Indias... Loendamatud kurjakuulutavate nägudega ja löögivalmis poosis kaitsejumalad, kes kõikjal ümbritsevad Buddha kujusid... Muinasjutulisi rikkusi sisaldav varandustehoidla Todaidži tempel, kuhu on koondatud väärtuslikumad esemed kõigi templite varandushoidlatest... Selline on kõige kokkuvõtlikum loetelu Nara arhitektuuri- ja kunstimälestistest, mida meile näidati. Meie teejuhid ei lubanud meil midagi vahele jätta.

Juba viibki teekond taas edasi, Narast 8 km kaugusel asuvasse Horjudži templisse. Kunstisõber ei kahetse sellele sõidule kulunud aega: Horjudži templi kümnes palees on üle paarisaja hindamatu kunstiaarde. Selle templi laskis 607. aastal ehitada prints Setokutaisi, kes võitles agaralt hiina ja pärsia kultuuri sissetoomise eest Jaapanisse. Need kultuurimõjud ilmnevad selgesti ka templiansambli ehitistes, kuid märgata võib ka vana-kreeka stiili mõjutusi.

Jaapani puusculptuuri kaunimate näidete hulka kuulub heategudejumalanna Kudara Kannoni kuju. See seisab ümberpööratud kapiteeli taolisel alusel. Kuju parem käsi on almust paluvalt välja sirutatud, vasak käsi hoiab lõdvalt allarippuvat lilleõit. Juugendlik figuur võlub oma graatsilise joonega.

Une templis asub armulikkusejumalanna Gudže Kannoni kuju. Kaua aega ei saanud keegi seda näha, sest kuju oli üleni mähitud siidikangasse, mida kunagi ei avatud. Alles 1885. aastal eemaldati see esmakordselt ja vaatajate silmadele avanes ime-

kaunis puust voolitud ja ülekullatud kunstiteos. Seda kuju saavad tänaseni näha üksnes vähesed, sest tempel on avatud ainult kevadel ja sügisel, ja ka siis ainult mõned päevad.

Buda kultus levis laialdaselt kõigepealt jaapani aristokraatide hulgas. Viimased tegid kõik, mis nende võimuses, budismi levitamiseks, sest nad nägid usus kindlat tuge oma valitsusele. Usu ja rahavõimu otsest seost meenutab ilmekalt ka Horjudži ühes templis leiduva kunstiteose — Jumedono kuju — saatus.

Selle jumalaga on nimelt seotud legend. Prints Setokutaisi olevat oma nooruses Buddha õpetuses kõhkleva hakanud. Siis aga olevat talle unes ilmunud Jumedono ja veennud teda budismi tõdedes... Praegu esineb Jumedono kuju ka... Jaapani pangatähtedel. Jumedono on seetõttu kujunenud rahamärgi mõisteks. Üldnimetusena tähendab ta suuremat rahaüksust. Pole midagi öelda, tähendusrikas ja tabav sümbolika!

Kui oleme lõpuks üle vaadanud kõik tohututest rikkustest ja varandustest ülekuhjatud templid ja paleed, saame mahti tutvust teha Nara tänapäeva elu-oluga.

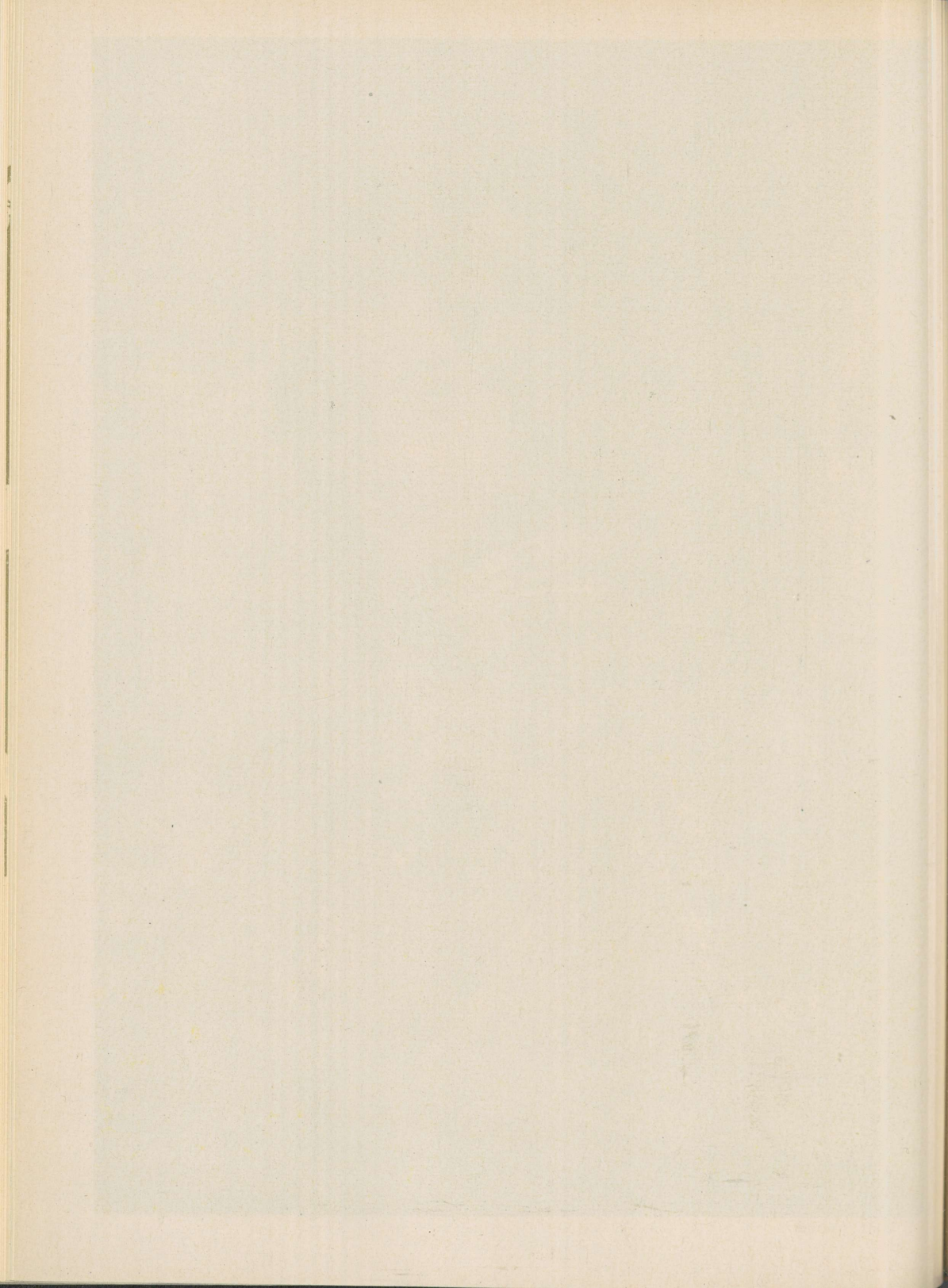
Veendume, et selle tagasihoidliku provintsilinna kogu tähtsus seisnebki tema kunstimälestistes. Linnakeses tegutseb ainult tühise tähtsusega väiketööstusi. Suurem osa elanikest hangib elatist põllu- või aiaharimisest. Kuid pool hektarit maad pere kohta ei võimalda äraelamist, tuleb hankida lisisissetulekuid muude töödega. Paljud väiketalupidajad siirduvad pärast riisikoristamist linna tööd otsima. Kuna tööjõudu leidub külluses, on palgad äärmiselt väikesed. Vali trummipõrin templiõuedel pole nähtavasti suutnud äratada jumalat inimeste palveid kuulma...

Jätkame sõitu Osaka poole.

Mägede vahel asuv hambuline laht ulatub kaugele sisemaale. Mitmeplaanalised mäed kõrguvad nagu kuhjad üle merepinna. Karmid, tiheda sametrohelise metsaga kaetud kõrgendikud näivad maalitud panoraamina. Mägede jalamil asub Maidžuri linn. Siin on meie väike vahepeatus.

Maidžuri on sadamalinn, millel on suur tähtsus Kaug-Ida mere-sõlmpunktina. Jaapani ja Nõukogude Liidu vahelistes suhetes kuulub sellele linnale eriline koht. Pärast Teist maailmasõda, kui Nõukogude valitsus vabastas jaapanlastest sõjavangid,

pöördusid viimased kodumaale tagasi Nahhodka ja Maidžuri sadamate kaudu. Sellest ajast alates valitsevad mõlemate linnade vahel tihedad sõprussidemed. Tundes jaapanlaste erilist kiindumust puudesse, saatsid nahhodkalased 1962. aasta kevaldel Maidžuri linnale puustikuid, millest kujundati sõprusaed. Aasta hiljem tegid Maidžuri elanikud Nahhodkale samasuguse vastukingituse. Meile kinnitati, et puud sirguvad hästi mõlemal pool.

Meid võtsid Maidžuris väga soojalt vastu Jaapani—NSV Liidu Sõprusühingu liikmed. Ühing moodustati alles 1962. aastal, kuid see on kujunenud hoogsalt tegutsevaks ja väga laialdasi elanikekihte haaravaks organisatsiooniks. Meie vastuvõtul esinesid linna noored venekeelsete lauludega.

Maidžuri uues ja moodsas linnavalitsuse hoones korraldati meie pressikonverents. Sõbralikus vestluses kõnelesime elust Nõukogudemaal. Meile tutvustati Maidžurit. Selgub, et see linn on tähtis sugugi mitte ainult sadamana. Seal rajatakse naftatöötlemistehast, ehitatakse elektrijaama ja suurt keemiatööstusettevõtet. Metsamaterjalibaasina varustab Maidžuri aga teisigi ümbruskonna linnu ja tööstuskeskusi — Kiotot, Osakat, Kobet.

Jaapanlastele iseloomulikku erakordset külalislahkust tõendasid veel kord rohked kingitused, mida meile ulatati. Püüdsime vastata kaasavõetud suveniiridega, kuid neid oli kulunud mujalegi, ja tundsim end juba õige ebamugavalt. Hädast päästsid meid vastuvõtjad ise: meilt hakati nõudma autogramme. Selgub, et neid peetakse Jaapanis kingitusega samaväärseks.

Jaapanlased loevad endale austavaks ka pildistamist koos külalistega. Paljudel on kodus vastavad kartoteegid, kuhu on kantud tuttavate ja sõprade nimed, kellelt neil on autogrammid, aadressid või fotod.

Meeldejäävaks kujunes külaskäik kohalikku kooli.

Võrdlemisi tagasihoidlik puumaja. Silma torkas määratu suur jalgrattapark koolimaja ees ja õuel. Majja astudes tuli muidugi kohe kingad jalast võtta! Tundsime päris hirmu, kuidas me mitmetesse sadadesse ulatuvatest jalatsipaaridest omad üles leiame.

Oli parajasti tundide aeg. Jaapani koolides on niisugune komme, et tundides õpivad poisid ja tüdrukud koos, kuid eksa-

23. Kaubitseja. 1963. Õli.

24. Mäed Jaapanis. 1963. Õli.

25. Mees maskiga. 1963. Õli.

26. Kaks geišat. 1963. Õli.

27. Noor jaapanlanna Kiotost. 1963. Õli.

28. Jaapani talupoja perekond. 1963. Õli.

29. Tantsija vanaaegses kostüümis. 1963. Õli.

30. Naiskunstnik Osakast. 1963. Õli.

31. Loss Osakas. 1963. Öli.

mid sooritatakse eraldi. Õppeaeg kestab algkoolides kuus aastat, keskmises kooliastmes kolm aastat, kõrgemates koolides neli aastat. Alg- ja keskkoolides pannakse suurt rõhku praktilises elus tarvilike teadmiste andmisele. Noortele õpetatakse näiteks liiklusmäärustikku, samuti tuletõrjevahendite käsitsemist, sest Jaapanis esineb sageli tuleõnnetusi. Olümpiamängude eel seati koolides sisse isegi spetsiaalne tund — olümpiamängud.

Jõudis kätte vaheaeg. Kohe olime kärarikkast lastelaviinist sisse piiratud. Toredad on need jaapani koolilapsed oma ühtlases tagasihoidlikus riietuses: poisid läikivate nõopidega mustas mundris, tüdrukud samuti mustades plisseeritud seelikutes ja madrusekraega mustades pluusides, kusjuures viimastel on veel valged või värvilised kaelarätikud, mille järgi eraldatakse koole. Jälle läks lahti autogrammide kogumine, pildistamine. Vabanesime alles siis, kui poisse-tüdrukuid uuesti tundi kutsuti.

Lahkusime koolihoonest. Meist sõitis mööda moodne sõiduk lõbutsevate härrade ja geišadega. Neid ei häirinud põrmugi sadamalinna range tööpäev.

OSAKA 3-miljonilise elanikkonnaga Osaka linn asub samanimelise maalilise lahe kaldal kahel pool Jodo jõge.

Kõige varasemad teated Naniva asustatud punkti kohta, kus paikneb praegune Osaka, pärinevad VII sajandi lõpust. Osaka asutamise ajaks loetakse aastat 1583, millal Jaapani väepealik Hidejosi Tojotomi rajas sellele paigale oma residentsi ja võimsa kindluse. Kindlus on säilinud tänaseni ja restaureeritud täpselt nii, nagu ta nägi välja asutamise ajal.

Oma soodsa asendi tõttu kujunes Osakast elav kaubanduskeskus. Praegu on ta Tokio kõrval Jaapani suuremaid tööstuslinnu. Osaka tööstuslik areng algas tekstiilitööstuse keskusena. Käesoleva sajandi esimestel aastakümnetel hakkasid seal hoogsalt arenema ka metallurgiatööstus ja masinaehitus. Enne Teist maailmasõda oli Osaka tuntud oma laevaehitustööstuse poolest. Pärast sõda on rajatud uusi raadiotehaseid, keemiatehasi.

75 Meil oli üldse üsna vähe võimalusi külastada Jaapani tööstus-

ettevõtteid. Küllap arvati, et meie kui kunstiinimeste huvialad on teistsugused. Kuid üht Osaka satelliitlinnakeses Ibarakis asuvat tehast meile siiski tutvustati — see oli televisiooniaparatuuri tootva kompanii «Matsusita Electric Industrial and Co» ettevõtte.

Nägime moodsaid, hästimehhaniseeritud tsehhe, nende kõrval aga ka osakondi, kus valitseb täielikult käsitsitöö. Ühes sellises ruumis töötas ilma ühegi mehhanismi abita ligi 500 noort mustajuukselist valges kitlis näitsikut. Meie küsimusele, miks moodsa aparatuuri tootmisel nii algeliselt töötatakse, vastas tehase insener, et käsitöönduslikud traditsioonid olevat Jaapanis väga vanad ja jaapanlased ei tahtvat nendest loobuda.

Meie jaapanlastest teekonnakaaslased aga valgustasid asja hoopis teisest küljest.

Jaapani tööstuslik areng sõjajärgseil aastail on olnud tõepoolest kiire: tööstustoodangu üldmahu poolest on Jaapan kapitalistlikul maailmaturul neljandal kohal. Kuid sel arengul on oma iseärasused. Jaapani maapõu pole eriti rikas maapõuevarade poolest. Seetõttu on ta alati olnud «suur töökoda» sisseveetava tooraine ümbertöötamiseks. Ka sõjajärgsetel aastatel on Jaapani majanduslik areng tuginenud mitte niivõrd nappidele loodusrikkustele, kuivõrd hiigelsuurele kvalifitseeritud tööstustöölise armeele. Ühelt poolt tugevnesid Jaapani monopolistliku kapitali positsioonid eeskätt tänu Ühendriikide monopolide heldele toetusele. Teiselt poolt õhutas töökäte rohkus monopole tööliste ekspluateerimise astme viimse võimaluseni pingule kruvima. Jaapani tööliste tunnitöötasu oli 1963. aastal kaheksa korda väiksem kui Ameerika Ühendriikides, üle kahe korra väiksem kui Saksa Föderatiivses Vabariigis, kuigi tööviljakuse poolest ei jää Jaapani tööline Ameerika ja Saksa FV töölisest kuigi palju maha.

Samal ajal seab looduslike ressursside vähesus ja vajadus toorainet sisse vedada Jaapani majanduse ette eriti teravalt ekspordi küsimused. Siin tuleb eriti ilmekalt esile kapitalistlike riikide liitude vastuolulisus: Ameerika Ühendriikide ja Jaapani liit klapi senikaua, kuni ühtuvad mõlema maa finantsoligarhia poliitilised huvid, majanduslikes küsimustes on need liitlased kõige halastamatumad konkurendid. Ameerika Ühendriigid on

Jaapani muutnud oma toodangu ja tooraine realiseerimise üheks tähtsamaks turuks, sissevedu Jaapanist aga piiratakse kõigiti «dollari kaitsmise» sildi all. Euroopa turul põrkab Jaapan kokku Saksa FV-i ja Inglismaaga. Eriti kahjulik on Jaapani majandusele kaubanduslike sidemete katkemine Hiina Rahvavabariigiga. Neil põhjustel süveneb Jaapani majanduses aasta-aastalt kriisiolukord. Suletakse kivisööekaevandusi, eriti rohkesti on pankrotti jäänud tekstiilitööstusettevõtteid.

Ka Osakas on mitmed tekstiilitööstusettevõtted suletud. Kiratsevad laevaremonditöökojad. Sadamana on Kobe, kus asub Ameerika sõjaväebaas, Osaka tagaplaanile tõrjunud. Loomulikult kannatab selle kõige tõttu eeskätt tööliklass.

Ibaraki televisiooniaparatuuri-kompanii võiks muidugi kergesti mehhaniseerida kogu oma ettevõtte, aga see tähendaks uute tuhandete tööliste saatmist värava taha. Ka ettevõtjad mõistavad, et niisugusel talitusviisil on oma piir, sest Jaapani tööliklass tõuseb võitlusele oma õiguste eest. Traditsioonilised «kevadised pealetungid», mille kestel töölisel astuvad oma nõudmistega välja ühise rindena, räägivad sellest selget keelt.

Kui üks Ibaraki inseneridest kuulis, et meie grupis on eestlane, pöördus ta minu poole ja hüüdis paljutähendavalt: «Oo — silikaltsiit!» Jaapani firma «Asabi Kosei» ehitab nimelt Nõukogude Liidust omandatud litsentsi alusel silikaltsiiditehast, mille projekti on valmistanud Nõukogude Eesti spetsialistid.

Osaka on kõigist nähtud Jaapani linnadest kõige euroopalikum. Kesklinnas asuvad moodsad hotellid, tuledes säravad restoranid, kohvikud, kinod, suured kaubamajad. Äärelinnades — tihedasti asustatud töölisbarakid.

Meile kinnitati, et ühel alal on Osaka Jaapanis ja võib-olla koguni terves maailmas, kindlasti esikohal — liiklusõnnetuste rohkuse poolest. Üht sedalaadi õnnetust juhtusime pealt nägema oma silmadega: meie bussi ees kihutav väikeauto sõitis vastu telefoniposti, see murdus pooleks, kukkus otse masinale ja muutis selle rusuhunnikuks. Ainukeseks trööstiks liiklusõnnetuse korral olevat, et matusekulud ei jää ohvri omaste kanda... Meie vastuvõtjad Jaapani—NSV Liidu Sõprusühingu Osaka osakonnast viisid meid vaatama jaapani kaasaegse kunsti näitust, mis oli avatud ühe kaubamaja viimasel korrusel. Hea mõte

32. *Pruut*. 1963. Öli.

33. Tants lehvikuuga. 1963. Õli.

kunsti propageerimiseks, sest kaubamajas käib ju palju rahvast!

Ruumid sobisid kunstiteoste eksponeerimiseks, näitus oli hästi kujundatud. Väljapanekute enamik kõneles jaapani realistliku kunsti parimate traditsioonide järgimisest.

Moodsas pannoolikus laadis maalitud teosed mõjusid maitsekalt oma peene koloriidi ja jaapani rahvusliku kunsti joonistusmaneeriga. Enamik neist töödest olid loodusmotiivid — lilled, loomad, maastikudetailid. Näiteks motiiv lõigatud riisipõllust: hall, tasane, ühetooniline vesi, millest tõusevad lõigatud riisi tüükad, otsekui ornament tasasel pinnal. Kõik see oli kujutatud suure realiteeditundega. Tähelepanu äratas üks dekoratiivne natüürmort kalaga oliivrohekal taustal, mis oli teostatud maali- tehnika suurepärase valdamisega.

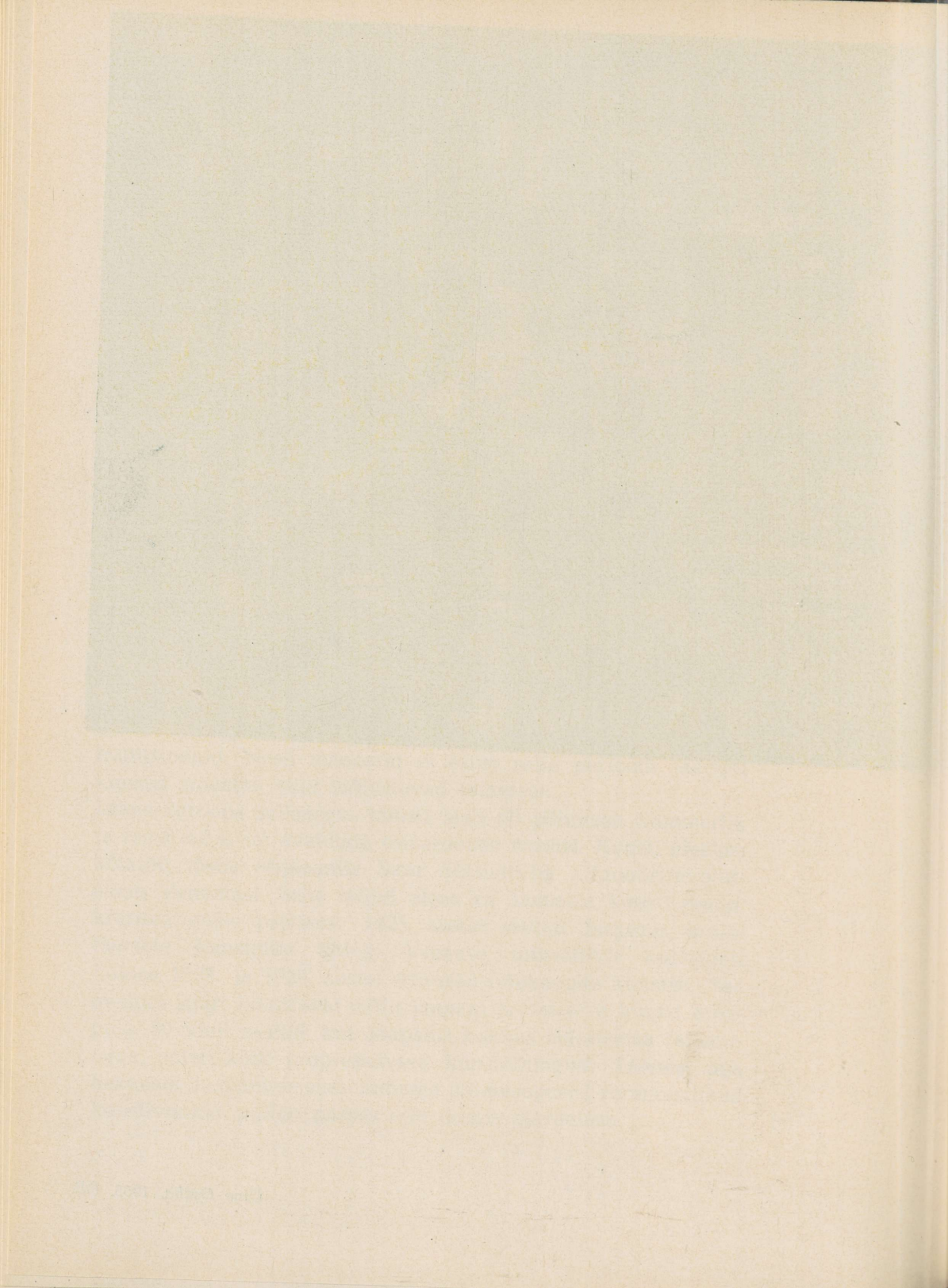
Oli näitusel muidugi ka teoseid, mis sarnanevad läänemaailma ultramoodsate kunstivoolude esindajate töödega. Kuid isegi sellistes töödes paistab silma jaapani kunstile üldiselt omane kaunis kalligraafiline joon.

Jaapani kaasaegse kunsti ajalugu tuleb vaadelda tihedas seoses Jaapani kodanliku revolutsiooniga 1868. aastal. Sellest ajast algab ka jaapani ja euroopa kunsti sidemete tekkimise protsess. Paljud jaapani kunstnikud õppisid Euroopas, tutvusid lääne kunstiga. Lääne maneerid kandusid üle jaapani kunsti. Samal ajal aga säilisid jaapani rahvusliku tušimaali (nihon-ga) traditsioonid. Need maneerid ei esine selle perioodi jaapani kunstis omaette, vaid mõjustavad teineteist.

Lääne-Euroopa selleaegse kunsti laad oli põhiliselt kammerlik ja tema mõju sai avalduda esmajoones vormis. Kunsti ideelise kõlajõu tõstis esiplaanile Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal. Selle mõjul algas ka Jaapanis kunsti demokraatiseerumise protsess. 1925. aastal asutati Jaapanis proletarsete kunstnike ühing. Viimase initsiatiivil korraldati Tokios 1928. ja 1929. aastal näitused nõukogude kunstist. See avaldas suurt innustavat mõju jaapani proletarsete kunsti arengule. 30-ndail aastail, kui Jaapanis hakkas märatsema fašismilaine, suleti kõik progressiivsed kunstiuhingud. Läänest aga hakkasid Jaapanisse sisse imbuma mitmesugused formalistlikud kunstivoolud, millest pääses eriti õitsele sürrealism.

Öine Osaka, 1965. Öl.

Teisele maailmasõjale järgnenud aastad on jaapani rahvale olnud järelemõtlemise, paljude väärtuste ümberhindamise ajaks. Rahva rängad kannatused sõjas ei saanud jätta mõju avaldamata ka kunstielule. Paljud formalistliku kunsti kütkeis ekselnud kunstnikud pöördusid tagasi realistliku kunsti teele. Tugevnesid progressiivsed ideed ja humanistlikud mõtted kunsti temaatikas. Teiselt poolt ei jäta teatavate ringkondade poolt soodustatavad amerikaniseerimise tendentsid muidugi puudutamata ka kunsti.

Et Jaapanis on kunstnikke, kes on teadlikud oma vastutusest rahva ees, selles võisime veenduda juba 1962. aastal Moskvas Ida Rahvaste Kunsti Muuseumis korraldatud jaapani kaasaegse kunsti näitusel, kus esinesid oma töödega Jaapani progressiivsete kunstiühingute liikmed. Kohapeal kuuldu-nähtu kinnitas nüüd seda muljet. Mälestusena kohtumisest jaapani kunstnikuga säilitan puulõikeid, mis mulle kinkis Suzuki Kenji. Need on võitleva sisuga teosed, kujutavad töemotiive, töötajate demonstratsioone, jaapani tööliste võitlust ekspluataatorite vastu.

... Hilisõhtul mugavas hotellitoas tundsin, et magamisest ei tule midagi välja. Kuidagi eriti erutavad olid muljed Osaka eri paletest, võitlusest, mis käib selle suure ja vanade kunsti-traditsioonidega maa loomingu elus. Unumist segas ka öise ehitustöö müra otse akna taga: vingusid kraanad, mürt-susid õhusurvehaamid.

Tõusin uuesti voodist ja heitsin neljanda korruse aknast pilgu valgusrikkale öisele linnale. Tumedate värvide järsk kontrast puna-rohekate valguslaikudega, kanalite mustjas vesi, milles peegeldusid eredad linnatuled ja valgusest kumavad ehitised... See ahvatles maalima. Võtsingi värvid ja alustasin tööd. Maalides ma ei märganudki, kuidas jõudis hommik.

NAERATAV
JA VIHANE
JAAPANLANE

Kunsti ja kunstniku peamiseks huviobjektiks oli, on ja jääb inimene.

Mida võiksin öelda oma põgusate kokkupuutumiste varal jaapanlastest, kes on olnud sajandeid üleelanud loendamatu

kunstiaarete loojad, kes on oma kitsile maale ehitanud suurepärased linnad ja kelle tööarmastus ning osavad käed on teinud Jaapani maailma üheks tööstuslikult kõige arenenumaks suurriigiks?

Kõige sügavama mulje jätsid meile jaapanlaste siiras külalislahkus ja viisakus. Tundsime seda esimestest kokkupuutumistest alates.

Jaapani sadamates on komme, et kui saabub välismaa laev, astub selle maandumistrepist esimesena üles linnapea või mõni linnavalitsuse juhtiv töötaja, kaasas kena näitsik lilledega. Nõnda tervitatakse saabunud laeva kaptenit.

Astud kohvikusse või kaubamajja, ka seal tervitab iga sisseastujat kaunitar jaapanipärase kummardusega. Naeratus ja sügav kummardus on Jaapanis kõige elementaarsemad viisakusnormid.

Meile öeldi, et jaapani keeles puuduvad sõimusõnad, jaapanlane saab nendeta läbi. Ei tea muidugi kinnitada, aga üldiselt tundub see väga tõenäoline.

Ka käitumiskultuuril Jaapanis on oma ajalugu. Kauges minevikus tõi käitumisreeglite vastu eksimine kaasa karme karistusi. Vääritu käitumine võis lõppeda isegi pea kaotamisega... Hirm sisendas inimestesse austuse viisakusnormide vastu. Aja jooksul sai viisakus aga üldiseks positiivseks harjumuseks, isenesestmõistetavaks tavaks.

Mul õnnestus külastada ka jaapanlaste kodu.

Kus see vähegi võimalik, on jaapanlase maja ümbritsetud aiaga. Linnades, suurte majade õuedel on väike iluaiake rajatud vahel isegi mõnele ruutmeetrile. Kuid see-eest on see siis ka piinliku hoolega korrastatud ja kujundatud. Tihti kujutab selline roheline lapike keset kivisid tervet miniatuurset looduspilti, kus ei puudu oma mäed, jõed, kaljud ja veesilmakestega orud.

Majja viiva ukse lävi on põrandast kõrgem. See on delikaatne meeldetuletus: kingad jalast! Tänavakingades tупpa astumine on lugupidamatus peremehe vastu.

Põrandad on kaetud õlgedest või kõrkjatest punutud mattidega. Sellistel mattidel võib istuda, lamada. Toole toas ei ole, madala laua ümber asetsevad padjad, millel istutakse, jalad ristamisi. Seinakapid peidavad peaaegu kõik esemed. Jaapan-

lane tahab, et toas ei oleks midagi üleliigset. Ülekuhjatud toasustust peetakse suureks maitsetuseks. Ööseks viiakse isegi laud toast välja ja põrandale laotatakse madratsid magamiseks.

Mis aga toas kunagi ei puudu, need on lilled. Siin avaldub jällegi jaapanlase kiindumus loodusesse ja ilusse! Sest lillede vaasi asetamine või kimbuks kujundamine on jaapanlaste terve kunst. Tütarlastele korraldatakse lillekimpude kujundamiseks isegi erikursusi.

Selline lihtne ja tagasihoidlik ilu valitseb keskmise jaapanlase majas või korteris. Jõukate kodudes võib muidugi näha ülimalt luksust. Kus aga pesitseb vaesus, seal pole võimalik ilule mõelda.

Mis võõrast Jaapanis kõige rohkem hämmastab, see on kummaline segu Ida ja Lääne, kaasaja ja mineviku elupildist. Modernsete suurehitistega palistatud ja tuledest kiirgaval tänaval jalutab rändav tsirkuseartist-maotaltsutaja, hunnik sisisevaid madusid kepi otsas. Moodsa *music-halli* särava klaasfaasadi nurga taga istub nukralt oma taburetil vanake-ennustaja ja sihib sinu poole oma kutsuvad silmad.

Kusagil maal nägime möödasõidul veidrat pidutsejate seltskonda: fantastiliselt rõivastatud noorukid ja neiud kandsid flöödihelina ja trummipõrina saatel pikkade varraste otsa asetatud lindude ja usside topiseid. See olevat mingi traditsiooniline pidustus, mille mõtet ei osanud meile täpselt seletada isegi meie saatjad, aga traditsioonist peetakse kinni.

Üliõpilane Masatosi Obata tutvustas meile jaapanlaste rahvuslikke kombeid uue aasta vastuvõtmisel.

Uude aastasse astutakse kõikjal rõõmsatujuliselt, päevakohase pidulikkusega. Jaapanis on uue aasta saabumine aga kõige tähtsam rahvuslik püha. Pidustused algavad juba vana-aasta õhtul. Ehitud tänavaile kogunevad pidulikult rõivastatud inimesed. Tantsitakse, lastakse lendu paberist lohesid. Neiud armastavad esitada oma rahvuslikku mängu «Oihane». Populaarne on mäng kaartidega, milledele on kirjutatud luuleread. Maja- ja korteriüksed kaunistatakse männiokstega, ploomiõitega ja bambusekeppidega: mänd tähendab jaapanlaste tõekspidamiste kohaselt pikka iga, bambusekepid — visadust, talve

hakul õitsele puhkenud ploomipuu aga elurõõmu, vastupidavust kõigist võimalikest hädadest ja õnnetustest ülesaamisel. Ukse ette seatakse ka õlgedest sidemed, mis peavad sümboliseerima takistust, et kurjad vaimud majja ei pääseks.

Kolm päeva kestavad pidustused, lõbustused, spordivõistlused. Nende päevade kestel tuleb külastada kõiki omakseid, tuttavaid ja sõpru, soovida neile uueks aastaks õnne ja parimat kordaminekut kõiges. Siis võetakse kõik dekoratsioonid ja tänavaehted maha ning põletatakse pidustuste lõpetamise tseremoonial. See märgib tavalise tööpäeva kättejõudmist.

Pidustuste suurejoonelisusega tahavad jaapanlased alla kriipsutada oma usku tulevasse aastasse, oma tulevikulootusi.

Olen kõnelnud naeratavast jaapanlasest, pidutsevast ja lõbutsevast jaapanlasest. Kas me ei kohanud siis Jaapanis kedagi, kellel oleks olnud näol vihane, pahane ilme?

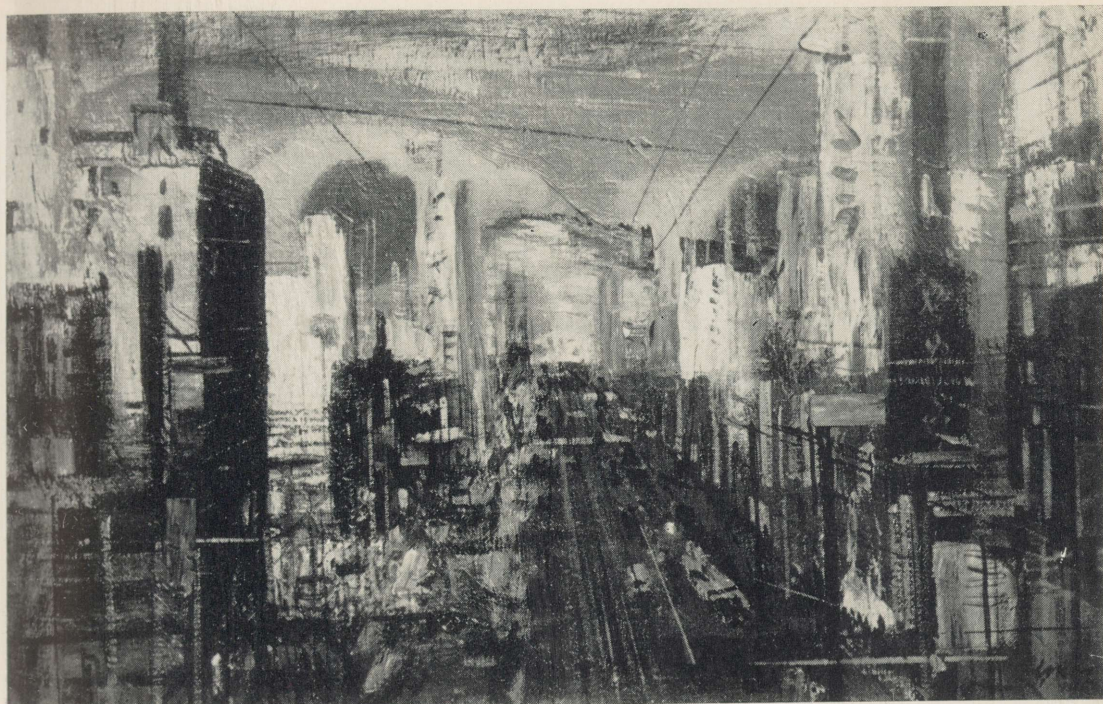
Kohtasime! See oli Osaka hotelli vestibüülis. Kusagilt ilm sinna järsku jube monstrum, oma välimuse poolest lausa goriliat meenutav mees, kes oli endale pähe tõmmanud mustast trikoost koti, millesse olid lõigatud augud suu ja silmade jaoks. Inimesed pöördusid temast pahaselt kõrvale, otsekui põgeneksid koletise eest.

Tegemist oli ameerika elukutselise maadlejaga, kes proovis oma jõudu tsirkuseareenil. Esinedes «Musta Maski» nime all, püüdis ta endale populaarsust võita sel viisil, et ei võtnud maski maha ka tänaval ega isegi restoranis söögi ajal. Reklaam, ehtameerikalik reklaam!

Ameeriklased ei piirdu Jaapanis aga sugugi ainult selliste ekstravagantsete reklaamitrikkidega. Väga sagedased on purjus sõdurite vägivallateod, mis harilikult jäävad karistamata, sest Jaapani kohtul pole õigust Ameerika sõjaväelasi vastutusele võtta. Jaapani töölised mõistavad hästi, et ameeriklaste ohjeldamatu peremehetsemine nende majanduselus on üks peamisi põhjusi, miks üksteise järel suletakse Jaapani tehaseid, kaevandusi. Muidugi ei seisne asi üksnes selles, et Ameerika raketite sõjaväebaaside alla on võetud suur osa jaapani talupoegade niigi vähesest maast. Jaapani töörahvas saab aru, millist

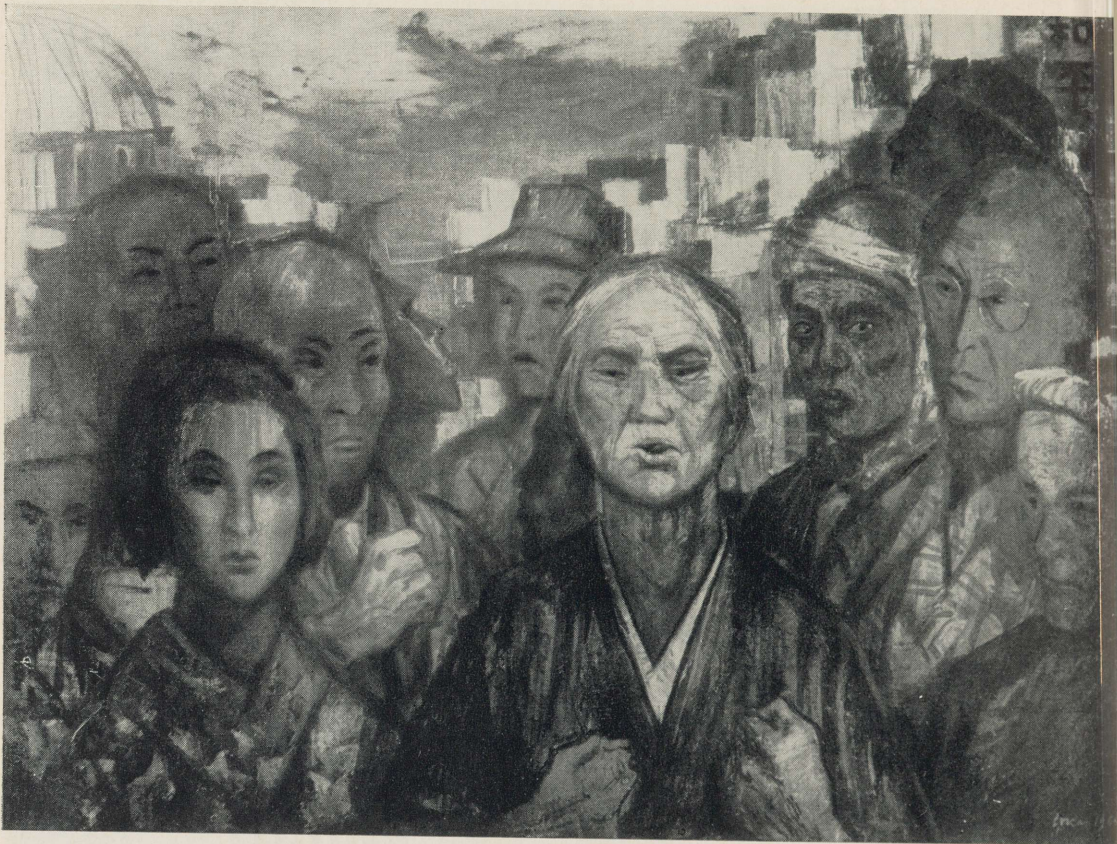
85 ohtu tähendavad Jaapani territooriumil asuvad baasid.

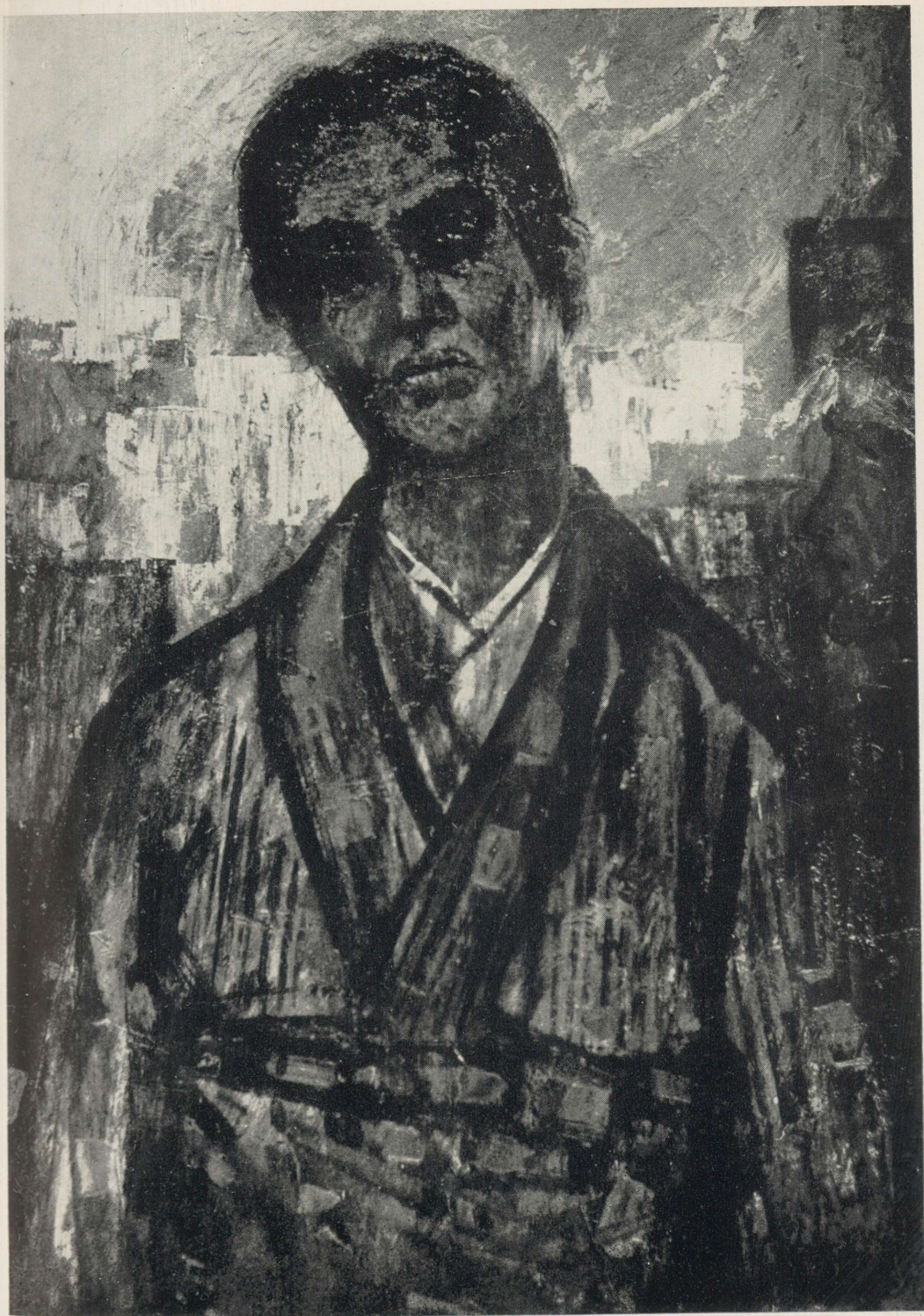
34. Jaapanlanna heledas kimonos. 1963. Õli.

35. Uus Hirošima. 1963. Õli.

36. Hirošima elanikud. 1963. Ōli.

37. Hirošima ohvraid. 1963. Ōli.

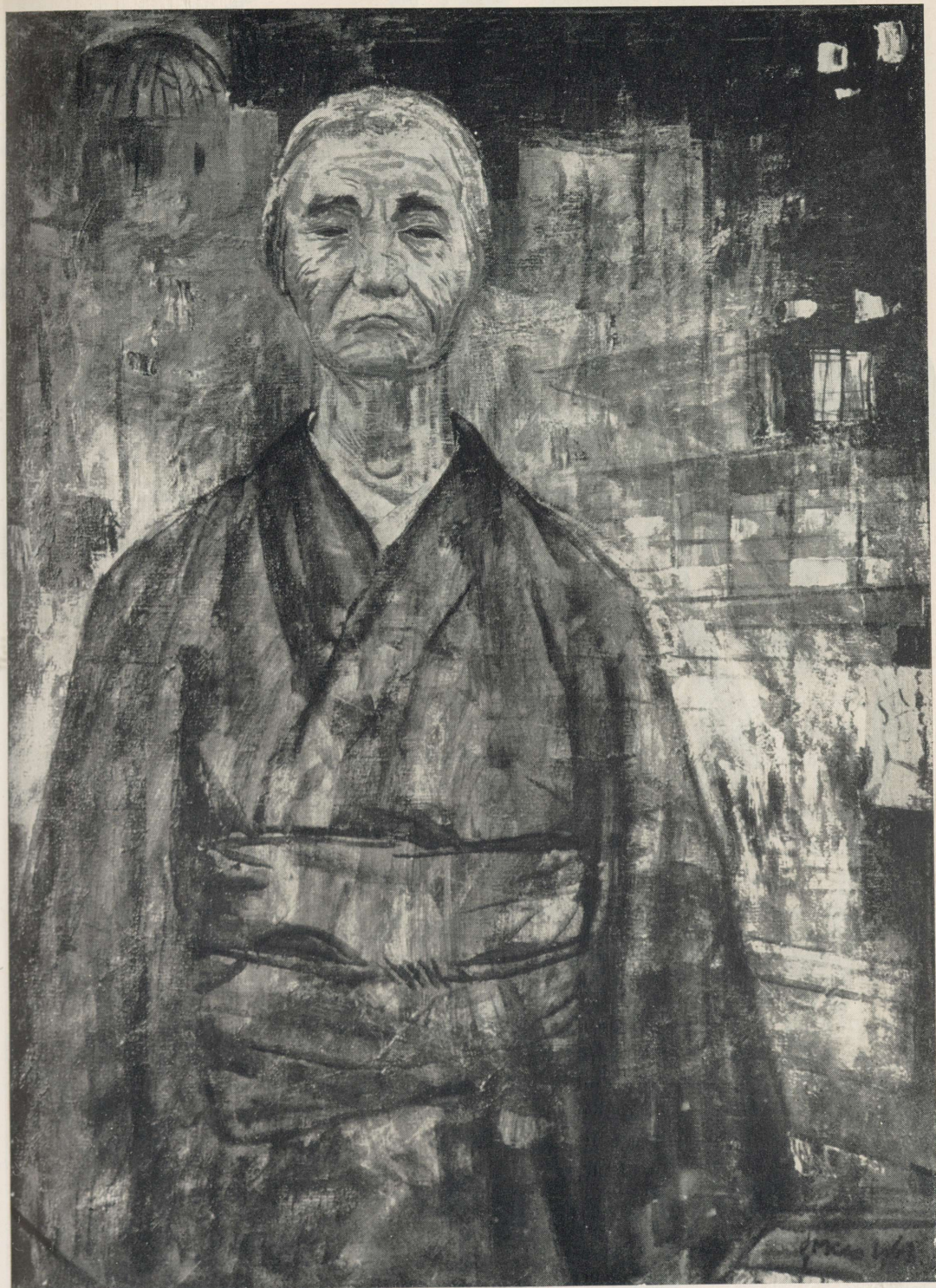
38. Hirošima ohver. 1965. Õli.

39. Aatomipommi Maja. 1963. Õli.

40. Vana naine Hirošimast. Detail. 1963. Ōli.

41. Vana naine Hirošimast. 1963. Ōli.

Sel ajal, kui meie Jaapanis viibisime, räägiti alles Ameerika Ühendriikide nõudmisest lubada Ameerika aatomiallveelaevadele sissesõit Jaapani sadamaisse. Ühel möödunud aasta novembrihommikul randuski esimene selline Ameerika sõjalaev Sassebo sadamas Jaapani lõunarannikul. Ma kujutan selgesti ette paljusid meie tuttavaid jaapani üliõpilasi nende kümnete tuhandete jaapanlaste hulgas, kes neil päevadel blokeerisid seda sadamat ega lubanud ameerika sõdureid maale.

Jaapanlased austavad oma minevikku ja selle traditsioone. Aga tänapäeva jaapanlane on oma minevikust ka palju õppinud. Jaapani traditsioonid kõnelevad sellestki, et jaapanlase hinges elab viha nende vastu, kes riivavad nende pühimaid tundeid.

Seepärast ei näita jaapanlane oma tavalist üliviisakat naerast ülbelt käituvaile Ameerika okupantidele. Neile määratud pilk kõneleb selget keelt:

«Me ei unusta Hirošimat!»

Aga Hirošimasse seisis meil tee veel ees.

HIROŠIMA

On möödunud üle kahekümne aasta aatomiplahvatuses Hirošimas. Kuid kas saavad kunagi kustuda mälestused õudusest, mis sündis selles linnas 6. augustil 1945. aastal, maailma ajaloo ühel kõige traagilisemal päeval?

Rütmilises tempos kihutab kärsitu kiirrong. Aknast paistab kivine merekallas, mis kohati annab maad kõverate okstega männisaludele ja naapolikollase rannaliiva laikudele. Ootamatult ilmub nähtavale valges vahus rulluvate lainetega Vaikne ookean. Raudtee teeb järsu käänaku ja jällegi laiuvad mõlemal pool teed vöödilised riisipõllud, kus usinasti töötavad heledais rõivais ja laiades kübarates talumehed.

Hämarus, juba hakkasid vilkuma õhtused tuled, kui lähenesime Hirošimale. Vaikseks oli muutunud ka meie alati rõõmus ja jutukas giid Mariko. Sõnatult surusid vastuvõtjad saabujate kätt ja ulatasid lilli. Külalistele Nõukogudemaalt tegid Jaapani-NSV Liidu Sõprusühingu liikmed tavaliselt erandi ja neid teretati Euroopa kombe kohaselt — kättpidi. Mitmedki neist

kättest, mis meile tervituseks sirutati, kandsid hirmsate põletus-
haavade jälgi.

Oli tugev vihmasadu ning see süvendas veelgi segaseid tundeid
ja ootusärevust.

Sõprusühingu ruumides kohtusime linna kultuuritegelastega,
kes olid aatomirünnaku üle elanud. Neil oli raske rääkida.
Sageli kustus kõneleja hääled pisaraisse. Ent nad mõistavad, et
isiklikust valust tuleb üle saada, sest vaikida ei tohi.

Millistel kaalutlustel valisid ameeriklased oma aatomipommi
märklauaks just Hirošima? Sellele küsimusele võiksid vastata
ainult pommitajad ise. Aga nemad ei räägi. Sest neil pole
kuidagi võimalik ümber lükata fakti, et mingit strateegilist
tähtsust Hirošimal ei olnud.

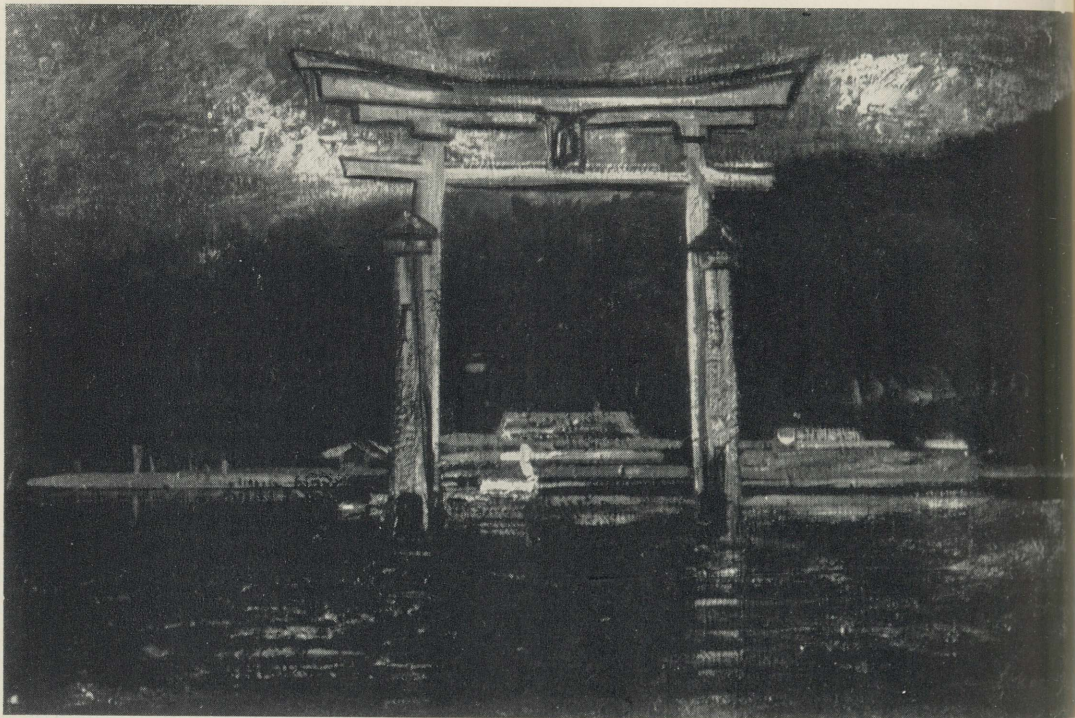
Väikese grupi võõraste lennukite linna kohale ilmumist ei osa-
nud hirošimalased esialgu eriti karta. Seetõttu ei rutatud end
varjama. 7. augusti varahommikul aga sai Jaapani kindral-
staap telegrammi, milles teatati, et kogu Hirošima linn hävitati
silmapilkselt üheainsa pommiga. Oli selge, et siin ei saa juttugi
olla tavalisest pommitamisest.

Sõjamineisteriumi kohalesaabunud esindajaile avanes kohutav
pilt. Kogu linn oli üksainus kivivare. Tohtu kuumus oli ära
sulatanud katusekivid hoonetel, mis asusid 600 meetri kaugusel
plahvatuse epitsentrist. Masendatult, kuid väliselt külma rahuga
ja hoolikalt asusid sõjaväelased ja teadlased arvestama purus-
tuste ulatust, oletusi tegema plahvatuse kuumuseastme ja selle
mõju kohta. Radioaktiivse kiirguse hävitavale toimele ei mõel-
dud enne, kui haigestumistunnused ilmsesid õnnetuskohal vii-
binud ametimeeste endi juures.

Ja ka siis tegi Jaapani kindralstaap veel ühe saatusliku vea.
Plahvatuse iseloomu ja selle hirmsaid tagajärgi püüti rahva
eest varjata. Seetõttu ei võetud ei Hirošimas ega ka Nagasakis,
kus Ameerika aatomipomm plahvatas kolm päeva hiljem, kaua
tarvitusele mingeid kaitsevahendeid kiirituse mõju vastu.
Vihm oli lakanud ja vestluskaaslaste ettepanekul seadsime
sammud pommiplahvatuse epitsentri poole.

Verevärvi tumedas taevas ekslesid üksikud rahutud pilved.
Seliti kuusirp kallas hämarat valgust, mis varemete mustad
varjud veelgi süngemaks muutis. Ängistus mattis rinda, kui

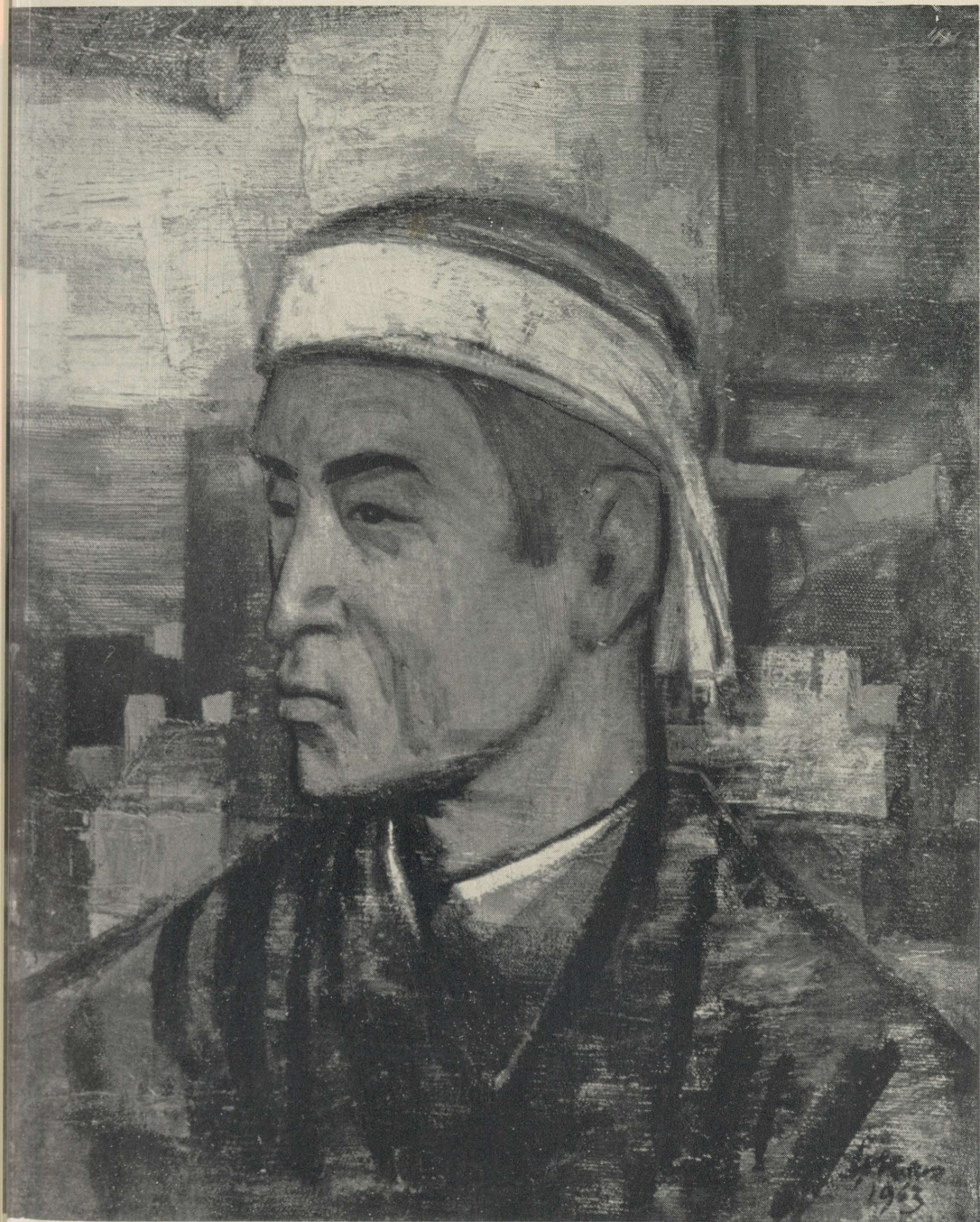
43. Punane Värav. 1963. Õli.

44. Jaapanlanna aknal. 1963.

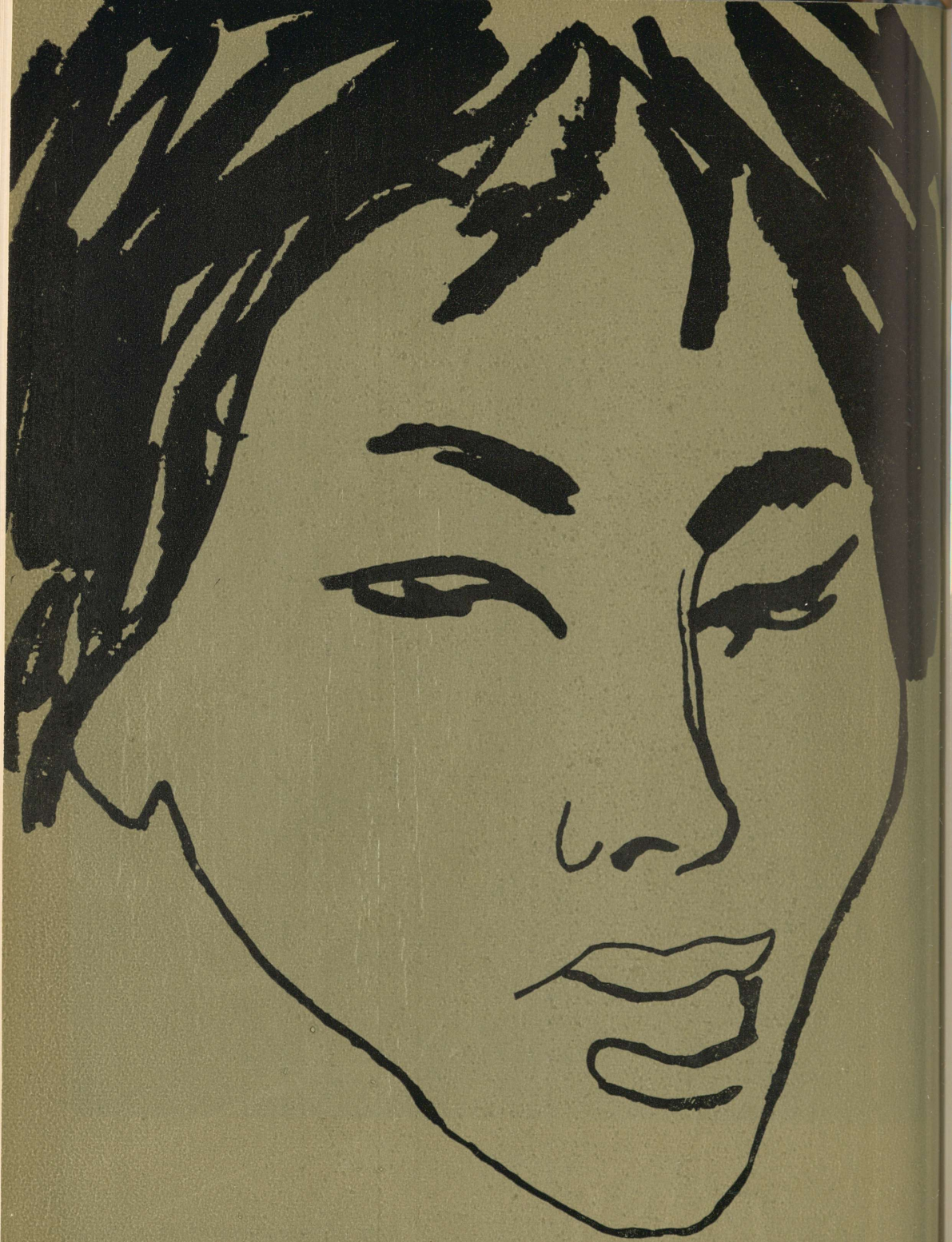

45. Kalapaadid Hongkongis. 1965. Õli.

46. Üliõpilane-rahuvõitleja. 1963. Õli.

püüdsid endale ette kujutada, mida tundsid ja elasid läbi neil traagilistel hetkedel siin viibinud inimesed.

Tasasel, emotsioone vägisi tagasihoidval häälel tõlgiti meile nende inimeste jutustusi.

...Kogu linna haaras kirjeldamatu tulemöll. Pimestav, rohekas valgus, mis eelnes tohutu jõuga plahvatusele, pühkis kõik oma teelt ja muutis kogu ümbruse leekidemereks. Kõik põles ja hävis selles tulise tuule hirmsas laines.

Plahvatuse vapustavale mürinale järgnes järsku vaikus, ahas-tamapanev vaikus, mille sarnast keegi kunagi varem polnud kuulnud...

Hirošimas hukkus 260 000, Nagasakis 100 000 inimest. Siia hulka pole arvatud inimesi, kes surid hiljem piinarikka kiiritushaiguse tagajärjel.

Järgmisel hommikul avanes paljukannatanud linn meie ees päikese hellas embuses.

Hirošimalased on oma kodulinna taastamisel väga palju korda saanud. Laiad tänavad, ilusad, hästiplaneeritud elamud, kinod ja kohvikud, kaunid sillad, palju rohelist. Aatomiplahvatus ei halastanud ka Hirošima puudele ja parkidele. Kaua püsisid varemete vahel ilupuude kõrbenud tüükad, tuhahunnikuiks muudetud muruväljakud, sest ülesehitustööd tuli alustada elamutest, mida katastroofi üle elanud inimesed vajasisid kõige rohkem. Nüüd on tänavad jälle ääristatud alleedega, pahupidi pööratud väljakud on tasandatud ja kaunistatud lilleklumpi-dega.

Niisugune on pilt südalinnas. Tarvitseb aga sealt õige veidi edasi astuda, kui võib näha ajutisi barakke ja hädaehitisi, mis hirošimalased püstitasid endale peavarjuks kohe pärast aatomiplahvatust. Korduvalt on antud tähtaegu nende kõrvaldamiseks, kuid neist ei ole suudetud kinni pidada. Hirošimas elab praegu üle 480 000 inimese, kellest 90 000 elasid üle katastroofi. Linna taastatakse ainuüksi munitsipaliteedi summadega, riiklik toetus linnale on tühine.

Ent ka südalinnas on kohati hoonete vundamentidel ja trepi-astmetel selgesti näha inimeste kössitavaid varje. Pind, millele on langenud inimese vari, on tumedam sellest pinnaosast, mis plahvatuse kuumuses heledaks kõrbes.

Jõuame Rahu parki, mis on rajatud aatomiplahvatuse epitsentri kohale.

A-Bomb-Dome — Aatomipommi Maja. Selle endise kaubandus-tööstuskontori hoone kohal lõhkeski õhus aatomipomm. Huvitava kombel on selle maja müürid osaliselt säilinud, kuigi plahvatus kogu ümbruse maatas tegi.

Ja jälle kohtame inimest, kes jutustab meile tollest õnnetustoonud hommikust:

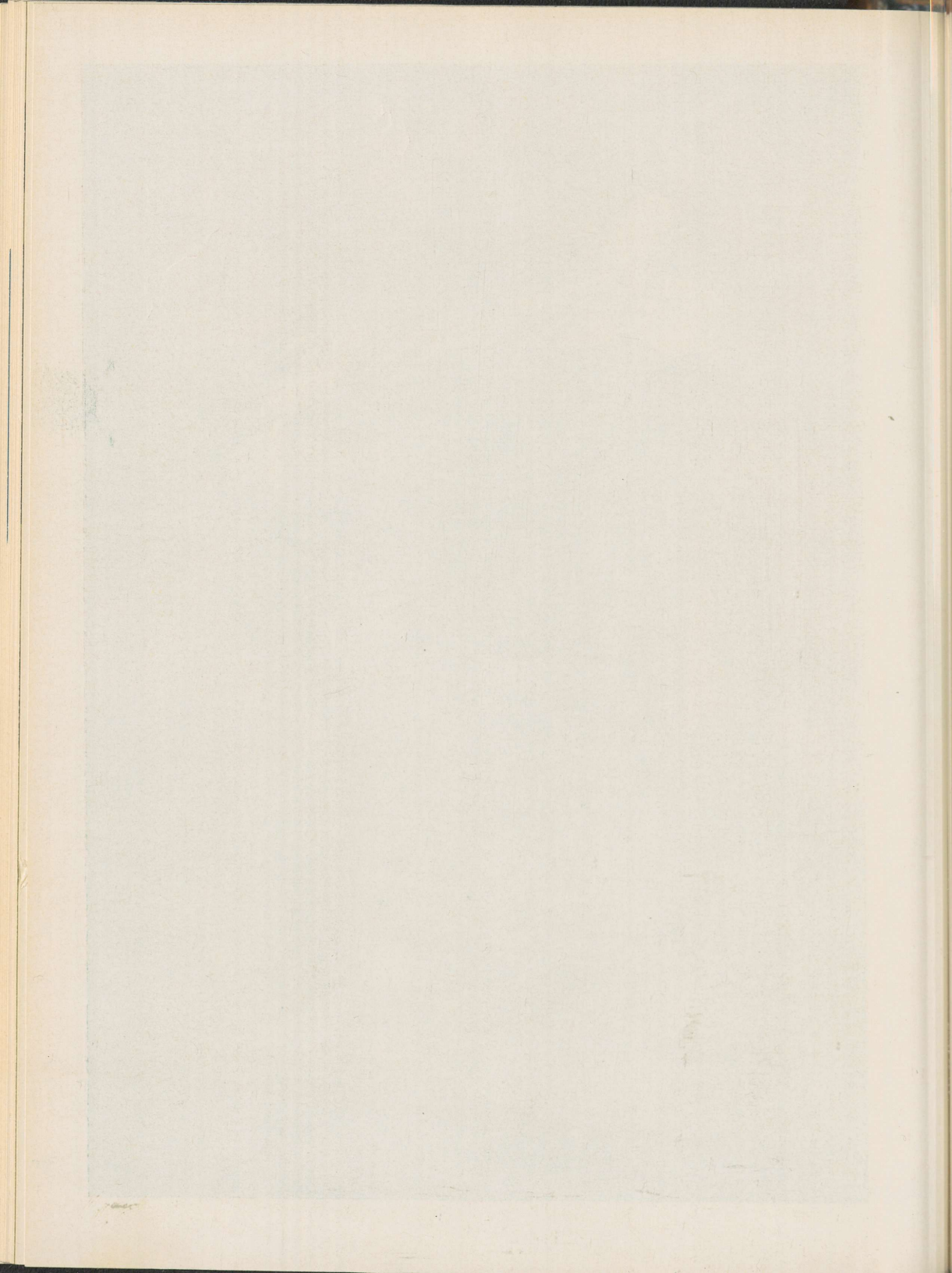
«Olin varahommikust peale oma aias, siit umbes kahe kilomeetri kaugusel. Nägin hetkeks rohekas-oranžikat valgust ja mingi kohutav jõud paiskas mind maha. Mind päästis see, et seisin seljaga plahvatuse suunas. Maast tõustes nägin, et mu maja põles. Sinna jäi kogu mu perekond... Pärast plahvatust hakkas sadama naftataolist vihma. Arvasime, et lennukid piserdavad naftat, et linn hoogsamalt põleks. Hiljem selgus, et tegemist oli radioaktiivse sadestusega. Plahvatuse ajal tekkinud tohutu kuumuse tõttu otsisid inimesed varju jõgedest. Kuid ka veekogud olid radioaktiivsest sadestusest mürgistatud ja inimesed hukkusid hirmsates piinades. Ka mina viibisin kuus aastat haiglas. Keegi ei ütle mulle, kas ma olen terve...»

Mu kujutluses elustuvad pildid rahvusvahelise rahupreemia laureaatide Iri ja Tosiko Maruki maalidest. Kümnes suures seinapannoos on kunstnikud tulevastele põlvedele jäädvustanud Hirošima tragöödia, tragöödia, milles hukkus Iri Maruki isa. Mul oli võimalus näha neid kuulsaid maale Moskvas korraldatud näitusel.

Neis pannodes tajusin Michelangelo «Viimse kohtupäeva» õudust ja Hokusai meisterlike joonistuste võimsust. Iri ja Tosiko Maruki tööd kujutavad kõige traagilisemaid momente koletisliku plahvatuse ohvrite agooniast. Hävimise ja hukkumise meeletikud silmapilgud on kujutatud ilma naturalistlike üksikasjadeta, kunstnikud ei püüa mõjuda koleduste demonstreerimisega, vaid kunstilise üldistuse jõuga. Kaitsetute ja süütute inimeste hukkumine laastavas aatomitules kutsub esile viha, kirgliku protesti elu hävitava aatomisõja vastu. Leppimatu protest ja alistamatu võitlusvaim — need on leegitsevad ideed, mis kajastuvad nende haaravate kunstiteoste igas pintsliõtombes, igas värviplekis, kogu terviklikus kompositsioonis.

Need pannood on ühtlasi kunstnike kangelastegu võitluses inimkonna pea kohal püsiva aatomisurma vastu, elu eest. Seda kinnitavad Iri ja Tosiko Maruki enda sõnad, milles nad kirjeldavad oma isiklikke muljeid Hirošima katastroofist ja seletavad oma teostesse kätketud ideed:

«... Üks moment — ja inimestelt langesid maha põlema süttinud rõivad, paistetasid üles kõrbenud käed, nägu, rind, lõhkesid purpurpunased villid... Need olid viirastused. Ahastuses käsi ringutades liikusid nad mõttetult edasi, täites õhku valukarjetega. Maas lamas rinnalaps, ema ta kõrval oli surnud, kuid kellelgi polnud jõudu talle appi minna, teda üles tõsta. Kurdistunud ja tulehaavadest mõistuse kaotanud inimesed ekslesid möirgava jõuguna, tõukasid pimesi väljapääsu otsides üksteist... Mitte millegagi võrreldav traagiline pilt inimestest, kes olid kaotanud viimsed mõistuse tunnused...»

... Keegi, kes on terve mõistuse juures, ei tohi seda unustada, on kohustatud tegema kõik, et see õudus ei saaks korduda!»

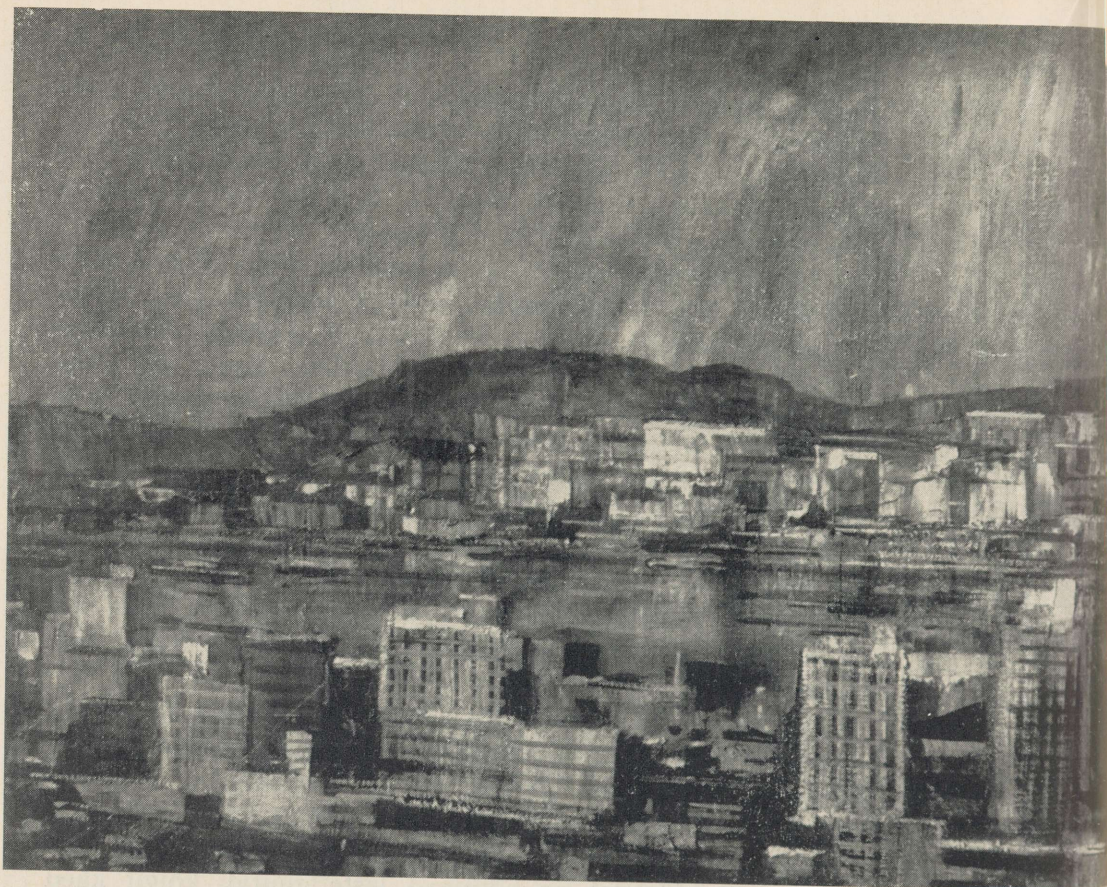
Ja jaapanlased ei unusta süütult hukkunuid. Sellest kõnelevad lugematud lilled aatomipommiohvrite mälestuspargi jalamil. 1958. aastal avati Rahu pargis veel teine monument — hukkunud laste mälestuseks. See meenutab pommi, millel tütarlaps igatsevalt sirutab ülespoole käed, hoides neis paberist kurekest, monumendi külgedel on hõljuvad lastefiguurid, kõigil käed hardunult ülespoole sirutatud, mälestussamba kaare all aga ripuvad kümned tuhanded paberist kurekesed, mida lapsekäed on meisterdanud pärgadeks. Vana pärimuse järgi eemaldub surm raskesti haigestunud inimesest, kui ta lõikab välja tuhat paberist kurekest.

See monument püstitati 12-aastase Sadako Sasaki mälestuseks, kes suri 25. oktoobril 1955. aastal kiiritushaigusesse ja kelle käekesed jõudsid välja lõigata ainult 644 kurekest.

Astume edasi. Monumentide lähedal asub Rahu Memoriaalmuuseum.

Sellesse moodsas stiilis hoonesse sisenedes kuulete kohe valjuhääldajatest ärevaid häiresignaale. Ehtne õhurünnakumiljöö!

Muuseumis on eksponeeritud esemeid, mis on üle elanud aatomirünnaku, pilte Hirošimast pärast rünnakut, linna täna-

47. Hongkong. 1963. Őli.

48. Mees Hirošimast. 1963. Őli.

päevast. Kellad, mis on seisma jäänud täpselt plahvatuse hetkel — 8.15... Tundmatuseni moondunud ehitusdetailid... Ümaraks sulanud kiviplokid... Inimverega kaetud tänava-kivid... Fotod laipadega kaetud tänavaist...

Iga ese siin on kisendav süüdistus.

Külastasime üht Punase Risti Seltsile kuuluvat haiglat, kus ravitakse aatomirünnaku ohvreid. Haigla direktor Fumio Šigeto elas ka ise üle aatomirünnaku. Ta viibis plahvatuse kohast paari kilomeetri kaugusel ja pääses imekombel eluga. Nüüd on ta end täielikult pühendanud rünnakuohvrite abistamisele. Fumio Šigeto andmeil on 1956. aastal tööd alustanud haigla andnud arstiabi 152 495 kannatadasaanule, üle 1700 inimese viibis haiglaravil. Arvestatakse, et praegu elab Jaapanis 250 000 inimest, kes aatomirünnaku ajal Hirošimas või Nagasakis viibisid. 5000 neist põeb haigusi, mida on põhjustanud radioaktiivne kiirgus.

Kuid aatomisurm ei lase end suruda statistika raamidesse. Doktor Fumio Šigeto viis meid palatisse, kus lamas 18-aastane tütarlaps Sakaio Hašimoto. Ta sündis pärast aatomirünnakut, lapse ema arvati olevat terve. Kuid tütrele avastati leukeemia. Doktor vestles selle elava, elurõõmsa tütarlapsega, andis talle lootust peatseks tervenemiseks.

Olin jõudnud juba tagasi Tallinnasse, kui mulle sattus kätte ajaleht, kus oli teade Sakaio Hašimoto surmast.

Kakskümmend aastat on katastroofist möödunud. Aga Hirošimas ja Nagasakis jätkab surm oma halastamatut lõikust. Mõtlen sellele ikka ja jälle, kui pilk jääb peatuma portree-etüüdile, mille tegin Hirošima haiglas noorukesest Sakaio Hašimotost.

Haiglast lahkumisel tuli meid saatma kogu personal. Aknast viipasid meile haiged. On nad kõik veel elavate kirjas?

Otsekui soovides meist rusuvaid muljeid peletada, tegid Hirošima sõbrad ettepaneku sõita Mijajima saarele.

Asusime gondlitaolisele laevale. Lühike sõit kaunil Hirošima lähel ja me olime mägisel saarel, kuhu ei olnud ulatunud surmatoov aatomipilv. Väike saar on kaetud tiheda põlispuumetsaga. Üles mäetippu viib köisraudtee. Siinsetel rannikutel valmiski Jaapani filmirežissööri Kaneto Šindo kuulus film «Paljas saar».

Teisel pool lahte, sakiliste mägede vahel laiub Hirošima linn. Ta meenutab tõepoolest laia saart (nagu tema nimi tõlkes kõlab), mis istub mägede vahelises kausis. Ja tema kohal särab päike.

Tookord valmistusime vastu võtma aastat 1964. Hirošimalased, kellega koos vaatasime sel õhtul üle lahe päikesest kullatud linna, ütlesid meile, et Jaapanis nimetati seda aastat nende tsüklilise kalendri järgi draakoni aastaks, mis pidavat õnne tooma.

Ma ei tea, kas aasta 1964 tõi Hirošimale õnne. Aga ma usun kindlasti, et need paljukannatanud inimesed oskavad oma õnne ja rahu eest võidelda.

KODUTEE Õine rong tõi meid Hirošimast tagasi Tokiosse. Seal oli parajasti niipalju mahti, et siduda kokku oma maalid ja joonistusmapid, pakkida kohvritesse oma asjad ja sõpradelt saadud kingitused.

Haneda lennuväljal ulatati meile igäühele suur kimp lilli.

Suur neljamootoriline reaktiivlennuk «Boeing-707 Intercontinental», mille kerel ilutses kiri «Air India», sööstis kõrgusse ja võttis kursi India poole. Lend kulges üle maalilise Jaapani maastiku, üle auravate tulemägede katelde. Ikka ähmasemaks muutus Jaapani saare rannajoon, kuni see haihtus sinavasse kaugusesse. All haigutas Vaikse ookeani ääretu veteväli. Lendasime üle sõjaka Taivani.

Peatused Hongkongis ja Bangkokis. Need olid täpselt nii pikad, et saada üldmulje: neis paikades ei saa päriselanikud oma elu korraldamises kaasa rääkida. Hongkongis peremehetsevad inglased juba üle saja aasta. Troopilises Bangkokis jäi aga mulje, nagu oleksime sattunud ameerika sõjaväelaagrisse.

KALKUTA Saabusime sellesse Gangese harujõe Hugeli suudme ääres asuvasse suurde sadamalinna õhtupimeduses. Pärast Jaapanis nähtud kõigi üldkasutatavate hoonete siseruumide piinlikku

puhtust mõjusid võõrastavalt korratus ja mustus, millega Indias kohe kokku puutusime. Lennujaama saalide seintel roomasid sisalikud, lampide ümber keerlesid eksootiliste putukate parved, hoogsalt tiirlevad ventilaatorid keerutasid lae alla tolmuküllast kuuma õhku.

Kalkuta äärelinna moodustavad viletsad savihütid, õlgonnid, lohakalt kokkuklopsitud müügikioskid. Kesklinnas aga võib peaaegu igal sammul kohata tänaval magajaid. Meie hotelli ümbrus lausa kubises neist. Üks, arvatavasti usufanaatik, magas teravatel plekitükkidel. Kõrvuti tänavakividel unerahu otsivate inimestega magavad rahulikult lehmad, keda india usukommete kohaselt peetakse pühaks loomaks.

Hotelli sisenemisel ümbritses meid kohe hirmuäratavalt käratsevate meeste hulk, kes poolvägisi pakkusid oma abi, haartes ühe käega kohvri, teise käega raha järele.

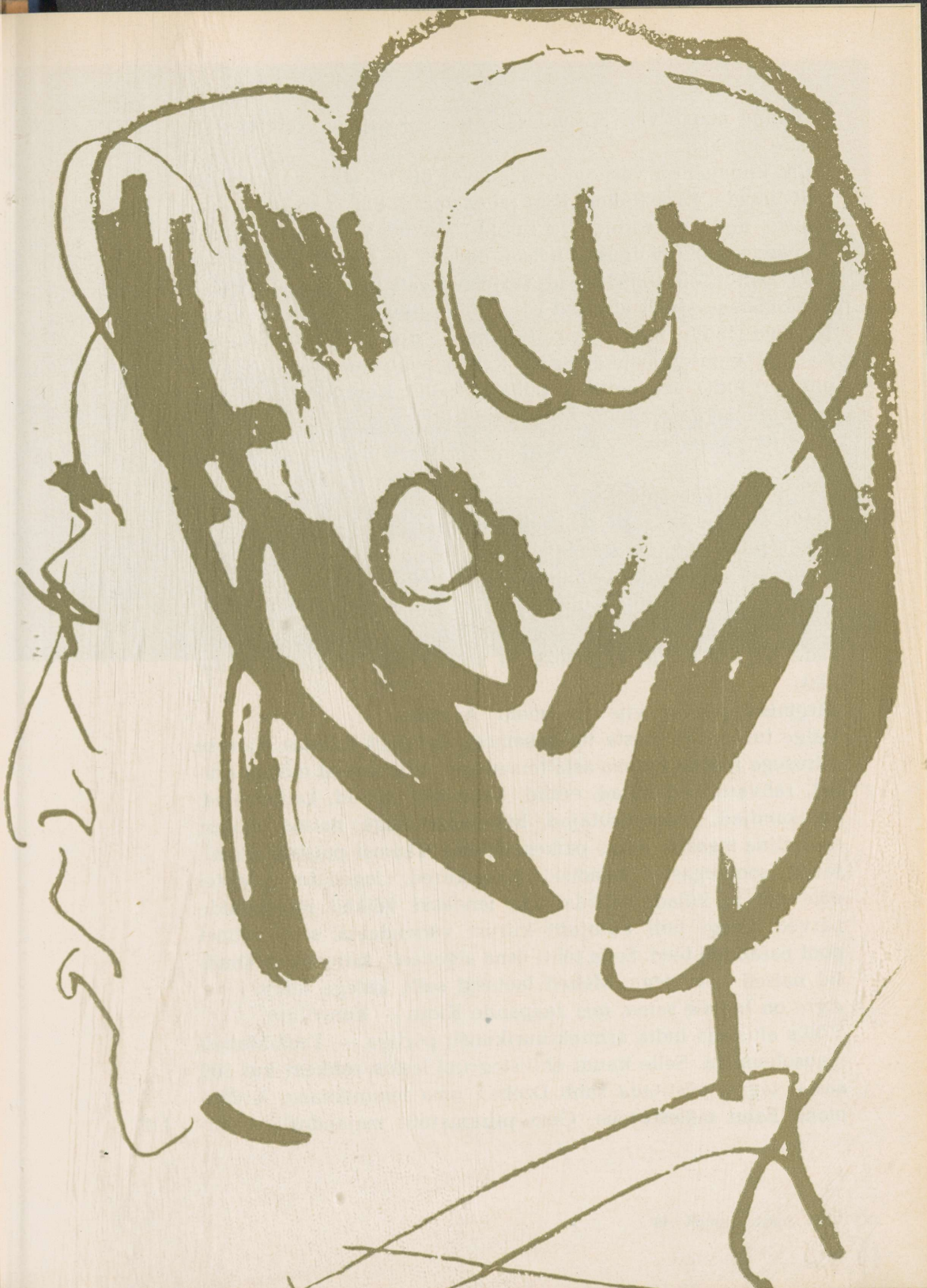
Rahutu öö kuumas ja niiskes, auruses hotellitoas. Uni on visa tulema. Vägisi kisuvad mõtted nähtud viletsuspiltidele, sellele raskele pärandile, mille kolonisaatorid on jätnud suurele maale ja tema rahvale, keda sajandite kestel on halastamatult rõhutatud ja ekspluateeritud.

Delhi — India pealinn. Kasutasime meie käsutuses olevat nappi aega peamiselt sealsete tähtsamate kunstimälestusmärkidega tutvumiseks. Need on koondunud Delhi vanalinna Sandženabadi.

Kui jaapani arhitektuur üllatas oma aukartustäratava arhailisusega, siis sama kehtib ka india ehitusmälestiste kohta. 1386. aastal ehitatud Must mošee ja 1648. aastast pärinev Suur mošee Delhis on india ehituskunsti kaunimaid näiteid. Viimatimainitu, punasest liivakivist ja marmorist ehitis, olevat suurim mošee kogu maailmas.

Veelgi mõjuvam kui hoonete välisvormid, on nende sisearhitektuur, mis on kõikjal kujundatud suure kannatlikkuse ja vormipeenusega. Kuld, marmor, kalliskivid ja teised hinnalised materjalid on saanud osavate meistrite käe all otsekui elavaks.

Külastasime Delhis veel kuulsat kaheksakümne meetri kõrgust minaretti, mis on samuti india ehituskunsti vanimaid mälestisi (ehitatud 1220. aastal). Keerulist seinatreppi mööda torni tippu

ronimine nõuab vaeva, kuid selle tasub kuhjaga sealt avanev vaade linnale.

Delhi kuumus on väsitav. Südapäeval oli täiesti võimatu tänavail liikuda. Pärastlõunal läks jahedamaks. Päike laskus madalamale, mošeede tornide ja kuplite varjud venisid pikemaks. Akvarelses õhtuvalguses näisid eemalt paistvad ja heledale tänavasillutisele tumelillasid varje heitvad keisriloss ja teised vana-idamaa stiilis ehitised otse nõiduslikud.

Käisime India rahvusliku liikumise suure juhi Mahatma Gandhi viimsel puhkepäeval. Rahva vabadusliikumise juhi nimi on India patriootidele püha ja kallis. Kombekohaselt võtsime kingad jalast ning sammusime lilledega kuhjatud monoliitse hauakivi juurde, kuhu asetasime ka oma värvirikka lillepärja.

Keegi pealtvaatajaist sai teada, et oleme Nõukogudemaalt. Meie lahkumist saadeti heakskiitvate hüüetega. Tabasime nende hulgast tuttava sõna: «Bhilai, Bhilai!»

Ajalehed kirjutasid, et Bhilai metallurgiakombinaat, mis ehitati Nõukogude Liidu abiga, ületas just sel ajal projekteeritud võimsuse. Suur india rahvas, kes visalt töötab kolonialismi ränkade jälgede likvideerimiseks, ei unusta talle sirutatud sõbrakätt.

Järgmisel päeval viis tee meid Agrasse.

Valge turbani ja musta täishabemega autojuht kihutas pöörase kiirusega mööda kuuma asfaltmaanteed. Vilksatasid mööda asulad, rahvarohked külad, eeslid, kaamelid, rikšad, kaubitsejad, pakikandjad, maotaltsutajad, hiigelanumatega naised. Soine, troopiline maastik auras päikeselõõmas. Taamal paistsid palmisalud, soolaugastel kõndisid toonekured, lagedatel kivistel põldudel ja külade lähedal aga lendasid võikad raisakullide parved. Peagi pidi autojuht kiirust vähendama, sest mitmel pool parandati teed. Seda tehti üsna algeliselt: killustikku kandisid naised korvidega. Mehed laotasid selle kätega laiali.

Agra on Indiale sama, mis Jaapanile Kioto — kunstilinn.

Võiks alustada india arhitektuurikunsti pärliga — Tadž-Mahali mausoleumiga. Selle kauni ehitistegrupi laskis rohkem kui 300 aastat tagasi püstitada šahh Džehan oma lemmiknaise Ardžumand Banu mälestuseks. Oma piiramatute majanduslike või-

maluste tõttu tegi šahh kõik, et mausoleum tuleks kaunim kõigist teistest Agra ehitistest ning sümboliseeriks šahhi tunnete suurust oma armastatu vastu. Ehitajaiks kutsuti islamimaade parimad meistrid, nende hulgas ka tolleaegne kuulus arhitekt Ustad Isa, kes jäi tähtsa ehituse peameistriks ja töödejuhatajaks.

Tadž-Mahali mausoleumis on ühendatud nii india kui ka pärsia ehituskunsti kaunimad stiilielemendid. Selle võrratu ansambli toredas tsentraalehitises puhkavadki nüüd pikki sajandeid Ardžumand Banu ja šahh Džehani enda põrm.

Päikese kõrvetavas lõomas, tiikide peegelduses ja purskkaevude veejugade säras kiirgas valgest marmorist hoone otsekui tohutu suur kalliskivi, mille taustal värvikais rahvarõivais inimesed andsid kogu ümbrusele suurepärase maalilise ilme.

Agra ilusaimate ehitiste hulka kuulub ka Pärльмоšee, mis köidab vaataja tähelepanu oma peente ja suursuguste vormidega.

Hilisõhtusel tunnil alustasime tagasisõitu Delhisse. Päike laskus kiiresti, kadudes otsekui sohu. Pimenes järsku. Soode kohalt tõusis paks troopikaudu. Kuuldavale tulid troopikamaa õhtused hääled, lindude hääletsused ja ahvide kriisked...

Tutvumine Indiaga oli põgus. Ikka meenutan veel seda suurt maad ja rahvast, kes on endalt raputanud valusa mineviku ning otsustavalt, raskusi kartmata, asunud ehitama uut elu.

...Kodune TU-114 kandis meid üle lumise Pamiiri mägismaa kodumaa poole. Vahemaandumiseta olimegi Moskvas.

Sama päeva õhtul jõudsin juba tagasi ka oma kodulinna — viingesse, meretuulisesse Tallinnasse, kaasas mahukas mapp joonistustega ja maalidega oma reisimuljetest.

MAALIDE
NIMEKIRI

Frontispiss. Ateljees. Foto.	2
1. Jaapanlanna vanaaegse soenguga. 1963. Õli. 25 × 22	6
2. Õine Tokio. 1963. Õli. 46 × 65	13
3. Tokio torn. 1963. Õli. 100 × 65	18
4. Tokio. 1963. Õli. 65 × 81	19
5. Hanako. 1963. Õli. 32 × 28	20
6. Mariko. 1963. Õli. 100 × 73	24
7. Näitlejatar Tokiost. 1963. Õli. 46 × 27	28
8. Jaapanlanna lastega. 1963. Õli. 81 × 65	29
9. Suveniiride müüjanna. 1963. Õli. 73 × 60	30
10. Jaapanlanna Tokiost. 1963. Õli. 46 × 33	31
11. Puhkav jaapanlanna. 1963. Õli. 27 × 35	32
12. Kunstinäitusel. 1963. Õli. 81 × 54	33
13. Momino. 1963. Õli. 31 × 24	36
14. Akiko. 1963. Õli. 46 × 38	44
15. Muigav Buddha. 1963. Õli. 81 × 60	45
16. Tants sinises kostüümis. 1963. Õli. 81 × 54	46
17. Kolm jaapanlannat. 1963. Õli. 54 × 65	47
18. Jaapanlanna lilledega. 1963. Õli. 81 × 65	48
19. Musitseeriv tütarlaps. 1965. Õli. 100 × 81	49
20. Jaapanlanna maskidega. 1963. Õli. 40 × 28	50
21. Põllutöölised. 1965. Õli. 50 × 65	51
22. Revüütantsijanna. 1963. Õli. 100 × 81	55
23. Kaubitseja. 1963. Õli. 50 × 35	66
24. Mäed Jaapanis. 1963. Õli. 36 × 51	67
25. Mees maskiga. 1963. Õli. 30 × 25	68
26. Kaks geišat. 1963. Õli. 70 × 50	69
27. Noor jaapanlanna Kiotost. 1963. Õli. 50 × 35	70
28. Jaapani talupoja perekond. 1963. Õli. 65 × 81	71
29. Tantsija vanaaegses kostüümis. 1963. Õli. 50 × 70	72
30. Naiskunstnik Osakast. 1963. Õli. 50 × 35	73
31. Loss Osakas. 1963. Õli. 46 × 38	74
32. Pruut. 1963. Õli. 49 × 29	78
33. Tants lehvikuga. 1963. Õli. 50 × 20	79
34. Jaapanlanna heledas kimonos. 1963. Õli. 81 × 54	86
35. Uus Hirošima. 1963. Õli. 38 × 61	87
36. Hirošima elanikud. 1963. Õli. 73 × 100	88
37. Hirošima ohvreid. 1963. Õli. 70 × 50	89
38. Hirošima ohver. 1965. Õli. 100 × 65	90
39. Aatomipommi Maja. 1963. Õli. 35 × 49	91
40. Vana naine Hirošimast. Detail. 1963. Õli. 100 × 73	92
41. Vana naine Hirošimast. 1963. Õli. 100 × 73	93
42. Jaapani naiskunstnik. 1963. Õli. 26 × 19	97
43. Punane Värav. 1963. Õli. 38 × 61	98
44. Jaapanlanna aknal. 1963. Õli. 35 × 25	99

45. Kalapaadid Hongkongis. 1965. Õli. 60×81	100
46. Uliõpilane-rahuvõitleja. 1963. Õli. 46×38	101
47. Hongkong. 1963. Õli. 53×72	106
48. Mees Hirošimast. 1963. Õli. 46×33	107
49. Pamiiri mäed. 1963. Õli. 54×81	113

11 joonistust. Visandid inimestest, kellega kunstnik Jaapanis kohtus.

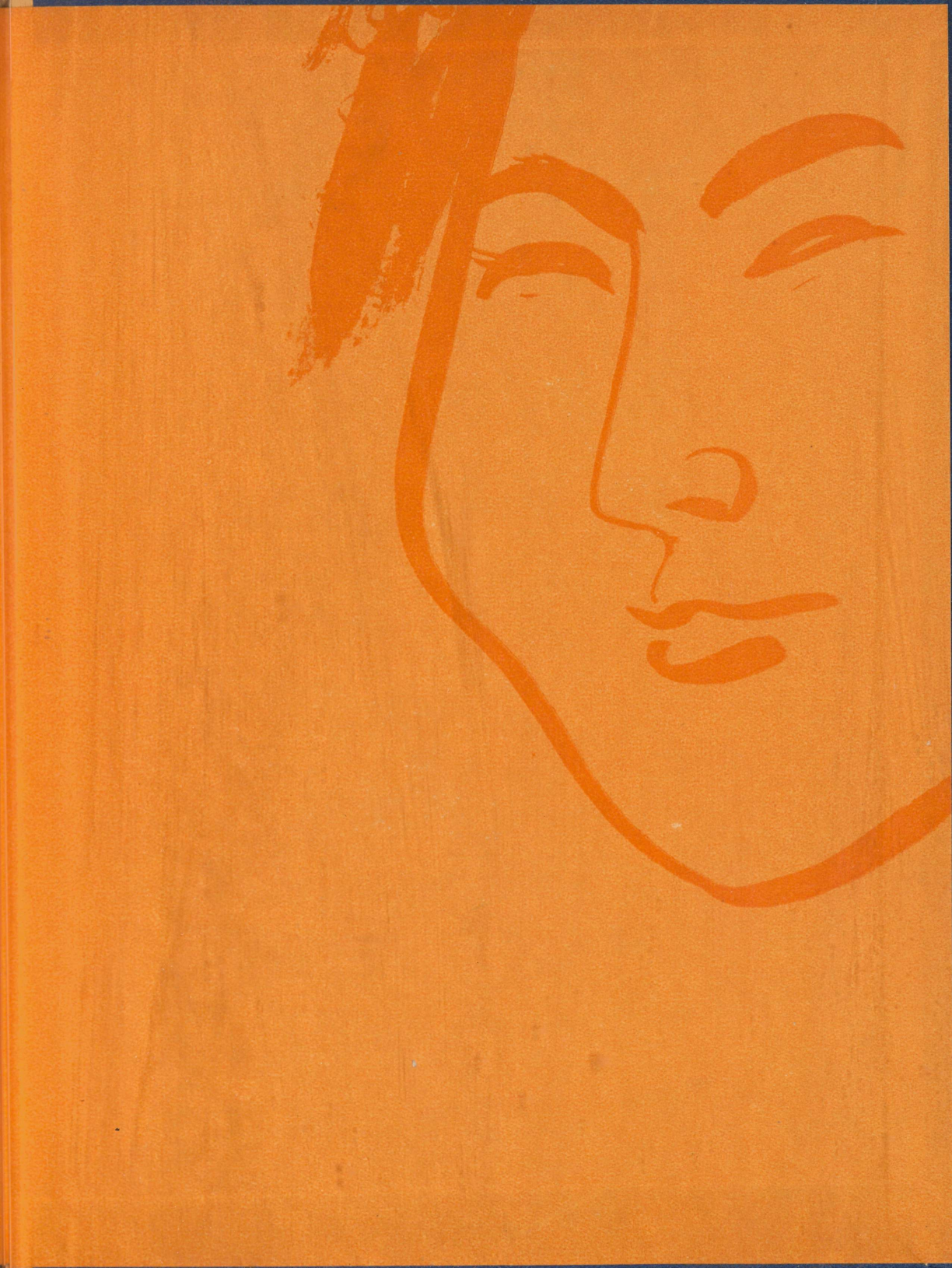
VÄRVILISED

Jomeimoni peavärvav Nikkos. 1963. Õli 65×46	16—17
Jaapani neuu. 1963. Õli. 27×18	32—33
Emiko. 1963. Õli. 70×50	64—65
Õine Osaka. 1965. Õli 54×73	80—81
Näitlejanna Narast. 1963. Õli. 54×32	104—105
Aatomipommi ohver Hirošimast. 1963. Õli. 35×24	104—105

Printed in U. S. S. R.

Окас Эвальд Карлович. Картины из Японии. На эстонском языке. Оформление Э. Окаса. Издательство «Кунст» при Художественном Фонде Эстонской ССР. Таллин, ул. Пикк, 6. Toimetaja R. Airak. Kunstiline toimetaja A. Koemets. Tehniline toimetaja K. Kuusik. Korrektor V. Ansip. Ladumisele antud 1. IX 1965. Trükkimisele antud 7. VII 1966. Korjukovka Tehniliste Paberite Vabriku (Ukraina NSV) kriidipaber 70×90, 1/16. Trükipoognaid 7,25 + 6 värvilist kleebist. Tingtrükipoognaid 9,36. Arvestuspoognaid 8,44. Trükiarv 15000. MB-06060. Tellimise nr. 2936. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tn. 2. Hind rbl. 1.18.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00268439 9

Rbl. 1.13

A
28273

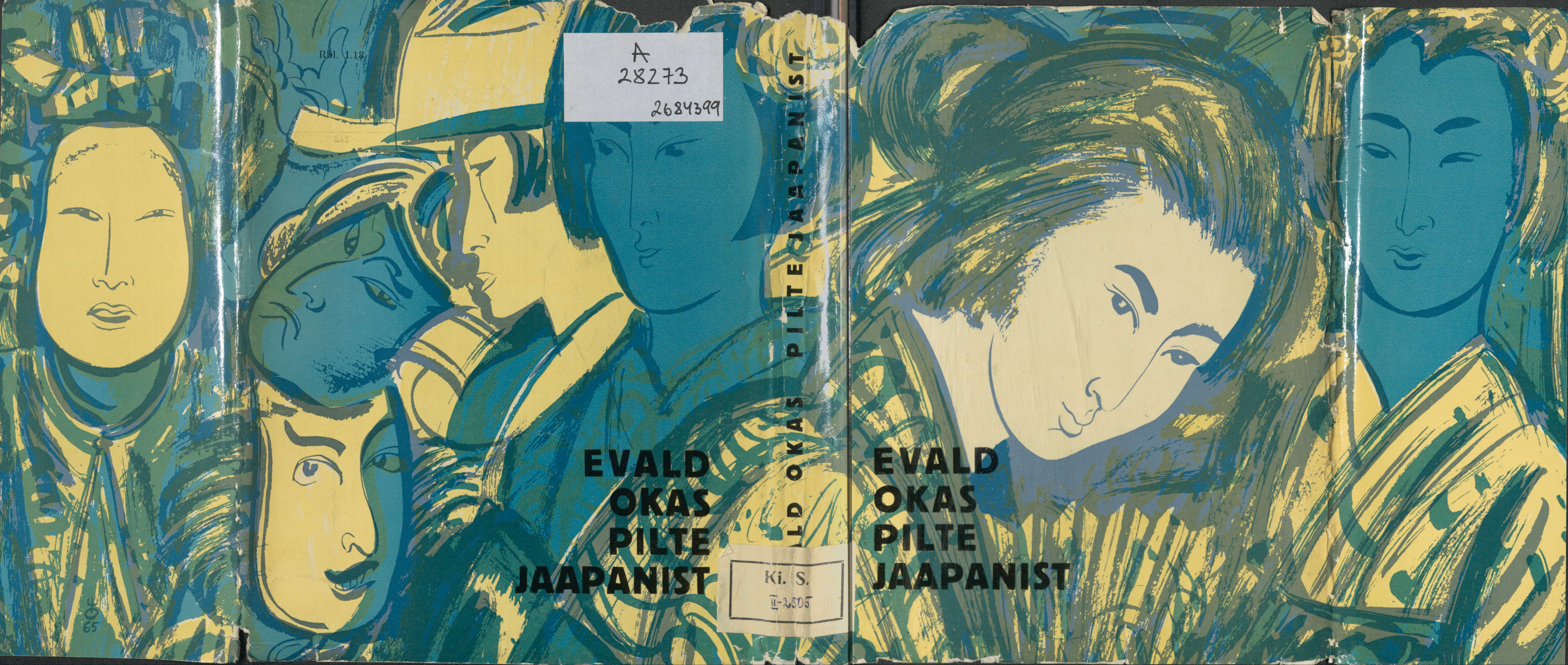
2684399

**EVALD
OKAS
PILTE
JAAPANIST**

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00268439 9

EVALD OKAS PILTE JAAPANIST

Rbl. 1.18

A
28273
2684399

VALD OKAS PILTE JAAPANIST

**EVALD
OKAS
PILTE
JAAPANIST**

Ki. S.
II-2505

**EVALD
OKAS
PILTE
JAAPANIST**

65